

**TÜRKİYE'DE POLİTİK BİR AKTÖR OLARAK
KADIN**

Nurcan SEÇER

**Yüksek Lisans Tezi
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Sait GÜLSOY
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ ANA BİLİM DALI

Nurcan SEÇER

TÜRKİYE’DE POLİTİK BİR AKTÖR OLARAK KADIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Sait GÜLSOY

ERZURUM – 2024

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " **Türkiye’de Politik Bir Aktör Olarak Kadın**" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
☒ Tezin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

17/12/2024

Aslı ıslak imzalıdır

Nurcan SEÇER

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Sait GÜLSOY danışmanlığında, Nurcan SEÇER tarafından hazırlanan bu çalışma 06 / 12 / 2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Doç. Dr. Erdi AKSAKAL **İmza:** Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Sait GÜLSOY **İmza:** Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ferhat DEĞER **İmza:** Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

OF27b_V4_03.11.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ	4
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ	11
1.2.1. Eğitimde Eşitlik	13
1.2.2. İstihdamda Eşitlik	14
1.2.3. Siyasette Eşitlik	18
1.2.4. Dinde Eşitlik	19
1.2.4.1. Yahudilikte Kadın ve Erkek	19
1.2.4.2. Hristiyanlıkta Kadın ve Erkek	21
1.2.4.3. İslamiyet’te Kadın ve Erkek	22
1.2.5. Dil / Kültürde Eşitlik	25
1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI.....	27
1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE FEMİNİZM	33
1.4.1. Birinci Dalga Feminist Hareketi ve Liberal Feminizm	34
1.4.2. İkinci Dalga Feminizm	35
1.4.3. Üçüncü Dalga Feminizm	40

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. SİYASET VE SİYASAL KATILIM KAVRAMLARI	42
2.2. DÜNYADA KADININ SİYASAL KATILIMI.....	43
2.3. TÜRKİYE SİYASİ TARİHİ VE KADIN	43
2.3.1. Osmanlı Döneminde Kadın Hareketleri	44
2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın Hareketleri.....	47

2.3.2.1. Tek Partili Dönem Politikaları (1923-1945).....	48
2.3.2.2. Çok Partili Dönem Politikaları	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	54
3.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU, EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. DEMOGRAFİK BİLGİLER.....	57
4.2. TÜRK TOPLUMUNA GÖRE KADININ TANIMI	58
4.3. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA KADIN VE ERKEĞİN TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ GÖRÜNTÜSÜNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER	59
4.4. CİNSİYET VE SİYASET İLİŞKİSİ ÜZERİNE YAPILAN DEĞERLENDİRMELER	64
4.5. SİYASAL KATILIM VE KADIN	69
4.6. BİR SİYASİ AKTÖR OLARAK KADIN VE SİYASİ FAALİYETLERİ	72
4.7. PROTESTO VEYA MİTİNGLERDE KADINLARIN GÖRÜNÜR OLMASININ PARTİ AÇISINDAN ÖNEMİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER	77
4.8. ÖRNEK KADIN SİYASETÇİLER ÜZERİNDEN TEMSİLDE KADIN PROFİLİ	78
4.9. TÜRKİYE'DE ÖNE ÇIKAN KADIN SİYASETÇİLER	80
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	82
KAYNAKÇA	86
EKLER	96
ÖZGEÇMİŞ.....	100

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE POLİTİK BİR AKTÖR OLARAK KADIN

Nurcan SEÇER

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sait GÜLSOY

2024, 100 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Sait GÜLSOY

Doç. Dr. Erdi AKSAKAL

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat DEĞER

Günümüzde kadının siyasal hakları kanunlar nezdinde yasalaşmış olsa da temsilde kadın ve erkek oranı eşit bir görüntüye sahip değildir. Türkiye'de kadının siyasetteki yeri ve önemini ortaya koyma amacı ile oluşturulan bu çalışma, kadının siyaset ile olan bağı, misyonu ve rolünü ele almaktadır. “Türkiye’de Politik Bir Aktör Olarak Kadın” adlı araştırmanın yöntemi, nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Özelde Erzurum ili temelinde ele alınmış olan çalışmanın bulguları ise temsilde yüksek oranlara sahip AKP, CHP, MHP ve DEM parti gruplarının kadın kolları ve ana kademe mensubu üyelerinin görüşlerine başvurularak oluşturulmuştur. Görüşmeler sonucunda kadın kollarının, toplumla olan yakın bağı dikkat çekerken kadın kollarının yapmış olduğu faaliyetlerin, Sivil Toplum Kuruluşu modelinden öte bir durumu yansıtmadığı da ortaya çıkmıştır. Kadın kollarında yapılan faaliyetler, toplumsal menfaati ön plana çıkarsa da kadının temsildeki imajını artırdığı söylenemediği gibi karar alma mekanizmalarından uzak siyasal katılım örneği olarak tanımlanabilir. Sonuç olarak, kadın ve kadın kolları birimleri, kadın siyaset ilişkisi açısından temsilde kadın sorununa gerçekçi çözümler üretmekten uzak, erkek egemen siyasete eklenmiş bir yapı özelliği taşıdığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, Kadın, Kadın kolları, Parti, Siyaset

ABSTRACT**MASTER THESIS****WOMEN AS A POLITICAL ACTOR IN TURKEY****Nurcan SEÇER****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sait GÜLSOY****2024, 100 Pages****Jury: Assoc. Prof. Dr. Erdi AKSAKAL
Assoc. Prof. Dr. Sait GÜLSOY
Assist. Prof. Dr Ferhat DEĞER**

Today, although women's political rights have been legalized by law, the ratio of women and men in representation does not have an equal image. This study, which was created with the aim of revealing the place and importance of women in politics in Turkey, deals with the connection, mission and role of women in politics. The method of the research titled “Women as a Political Actor in Turkey” is designed as qualitative research. Semi-structured interviews and in-depth interviews were used to collect data. The findings of the study, which is specifically based on the province of Erzurum, are based on the opinions of the women's branches and main cadre members of the AKP, CHP, MHP and DEM party groups, which have high representation rates. As a result of the interviews, while the close connection of the women's branches with the society attracted attention, it was also revealed that the activities carried out by the women's branches do not reflect a situation beyond the NGO model. Although the activities of the women's branches emphasize the social interest, it cannot be said that they increase the image of women in representation and can be defined as an example of political participation far from decision-making mechanisms. As a result, it can be stated that women and women's branches units are far from producing realistic solutions to the problem of women in representation in terms of the relationship between women and politics, and that they have the characteristics of a structure articulated to male-dominated politics.

Keywords: Erzurum, Women, Women's branches, Party, Politics

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DEM	: Demokrasi ve Eşitlik Partisi
İHUAM	: İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi
KAÇEP	: Kadın, Çocuk, Engelli Politikaları
KA-DER	: Kadın Adayları Destekleme Derneği
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WEF	: Dünya Ekonomik Formu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. Katılımcı Demografisi.....	57
--	----

ÖNSÖZ

Çalışmanın oluşması, planlanması ve yürütülmesinde desteğini esirgemeyen, değerli vaktini ayırarak bilgi ve tecrübelerinden beni mahrum etmeyen danışman hocam Doç. Dr. Sait GÜLSOY'a,

Görüşmelere katılıp soruları tüm samimiyetleri ile cevaplayan katılımcılara,

Bu süreçte maddi manevi desteğini esirgemeyen biricik aileme sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Erzurum, 2024

Nurcan SEÇER

GİRİŞ

“Türkiye’de Politik Bir Aktör Olarak Kadın” başlıklı bu çalışmanın konusu, kadının toplumsal konumuna, özellikle de siyasal alandaki yansımaya odaklanmaktadır. Kadının sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik açıdan dezavantaja sahip olduğu konusu zaman zaman tartışılmaktadır. Özellikle siyasal alanda daha da derinleşen, kadının aleyhine olan bu durum, temsil sorununa dikkat çekmektedir. Kadın ve erkek arasındaki eşitlik ilişkisi geçmişten beri üzerine konuşulan ve tartışılan bir konudur. İnsan hakları ve demokrasinin önemli ölçütlerinden biri olan eşitlik konusu, toplumsal yaşam içerisinde kadın ve erkek adına aynı oranda geçerlilik kazanamamaktadır. Bu durum sadece Türkiye’ye özgü olmayıp tüm dünyanın genel bir sorunu olarak ifade edilebilir. Hemen hemen her toplum ve her çağ, toplum yapısında cinsiyet temelli ayrımcılık ve eşitsizlik gerçekliği ile karşılaşmaktadır. Bu bağlamda cinsiyet veya toplumsal cinsiyet kavramı, en ilkel toplumdaki en gelişmiş topluma kadar sosyal yaşam içerisinde var olmuş ve var olmaya da devam etmektedir. Yine toplumsal tarih analizlerine bakıldığında zaman, egemen olanın hâkimiyetini ifade eden anaerkil ve ataerkil toplum yapıları görülmektedir. Bu tür toplum yapıları, etken / edilgen, tali / tabii gibi karşıtlıkların sıkça rastlandığı toplum modelleri olarak ifade edilebilir.

Erkeğin üstünlüğünü kabul eden ataerkil sistemde, kadın ve erkek farklı statü ve rollere sahiptir (Millet, 1987: 49). Erkek saldırgan, güçlü, zeki dolayısıyla etkin ve otorite sahibi bir özne iken kadın; pasif, duygusal, güçsüz, iffetli ve edilgen konuma sahiptir. Kadın ve erkeğe atfedilen bu özellikler ile birlikte, cinsiyetlerden birtakım rolleri üstlenip yerine getirmesi de beklenmektedir. Kadın ve erkeğin söz ve eylemlerini belirleyen cinsel roller, toplumda cinsiyet kalıplarına yol açmaktadır. Kadının evi ile ilgilenmesi, bu alanda varlığını sürdürmesi beklenmektedir. Kadından beklenen bu kısıtlayıcı role karşın erkek, kendini geliştirebileceği ve gerçekleştirebileceği daha kapsamlı bir alana sahip olmanın üstünlüğünü yaşamaktadır.

Kadınların kamusal alandaki faaliyetlerine yönelik algı ve tutumlar, eskiye oranla günümüzde kadınlar lehine iyileşmiş olsa bile, halen daha kadınların birçok kurum ve kuruluşta, erkeklerle aynı temsil oranına sahip değildir. Özellikle erkek egemen yapının en yoğun hissedildiği siyaset, temsilde kadın eksikliğinin belirgin olarak yaşandığı bir alandır. Kadının kendi adına daha etkin roller elde etmesi için karar alma veya karar

verme süreçlerine dâhil olması, toplum yapısında önemli değişikliklere yol açabilir. Seçmen olmaktan seçilen bir temsilci olmak, kararları uygulayandan kararları veren olmak, kadının konumu açısından büyük farklar yaratacaktır (Koray, 1991: 88).

Siyaset, tarihsel olarak köklü bir yapıya sahipken kadının temsil sorununun güncel bir tartışma konusu olması bu alan üzerinde durulması gerektiğine işaret etmektedir. Demokrasinin ana kaynağı olarak görülen Antik Yunan'da kadın (Sumbas, 2015: 105-106), bir köle veya bulunduğu coğrafyanın bir vatandaşı olmayan, yabancı ile eşdeğerti. Vatandaş olan erkekler ayrıca siyasi bir eyleyici, özneydi. Bu anlamda erkek olmayan kadın; söz hakkı olmayan, yurttaş sayılmayan bir konuma sahiptir. Yine Orta Çağ'da kadının toplumsal yaşamda yer ve itibar edinme olayı söz konusu olmazken, skolastik düşüncenin etkisiyle egemen ve mutlak olan kişi yine erkekti. Dolayısıyla 17. yy öncesine kadar kadının temsili gibi bir durum oluşmamıştır. Bu dönemde birey ve vatandaş olan erkek, aynı zamanda özgür ve güçlü bir pozisyonda yer almaktadır. Batıda yayılan liberal ve özgür düşüncenin temeli sayılan Fransız İhtilali'nin yaşandığı dönemde bile kadına söz ve oy hakkı isteyen Olympe de Gouges giyotine mahkûm edilmiştir. 17. ve 18. yüzyıllarda kadınlar daha yoğun bir şekilde cesaretli adımlar atarak hakları için mücadele vermiştir. Öncelikle kadınlar, toplumun sosyal ve kültürel ilişkiler üzerinden kadın aleyhine oluşan durumlara tepkilerini göstererek bu konudaki isteklerini gündeme getirmişlerdir. Nitekim kadın hakları tarihi içerisinde, 1. 2. ve 3. dalga feminizm hareketleri bu mücadelelerin göstergeleri olarak tabir edilebilir (Sumbas: 108).

Kadının siyasal bir özne olarak konumlandırılma(ma)sının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı üzerinde de durulan bu çalışmada; eğitim, ekonomi, siyaset, dil, kültür ve din gibi sosyal yaşam açısından önemli olgu ve kurumlara toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından değinilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğin kamusal ve özel alanda eşit haklara sahip olması ve kullanması anlamına gelmektedir. Fakat cinsiyet ayrımcılığı, hukuki yönden engellenmeye çalışılırken toplum içinde etkisini sürdürmektedir. Erkeğe göre kadının aleyhine olan bu durum, kadının potansiyeli açısından bir dezavantaj yaratmaktadır. Ayrıca çeşitli kalıp yargılar ve etiketlenmeler sonucu farklı platformlarda kadının haklarının kısıtlandığı da ifade edilebilir. Toplumsal kabul gereği kadın çocuk doğurur, büyütür, yemek yapar, evi çekip çevirir. Erkek ise dış dünya ile temas halinde olan, evin geçimini sağlayan, mutlak hak sahibi olan reis

konumundadır. Erkek ile kadın arasındaki bu etken ve edilgen tavır zaman içerisinde az da olsa değişmiştir, ancak tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu nedenle toplumsal hayatta gerçek ve tam anlamıyla erkek ve kadın arasında bir cinsiyet eşitliği söz konusu olamamaktadır.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını ayırt etmek ile başlatılan çalışma, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir örneği olarak Türkiye'de kadının siyasetteki yeri ve önemini ortaya koyma amacını taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda, kadın siyasi faaliyetlerinin yoğun olarak yapılandığı, kadın kolları üzerinden kadının siyaset ile olan bağı, misyonu ve rolü ele alınmaktadır. Çalışma, Erzurum ilini temel alarak Türkiye'de kadının toplumsal konumunu irdelerken katılımcıların toplumsal cinsiyet algıları ve kadının siyasi faaliyetlerini ortaya çıkarma hedefini taşımaktadır. Çalışmanın bir diğer alt amacı ise kadın kollarının siyasete olan katkısı, parti içindeki yeri ve önemini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada elde edilecek verilerin;

- Kadın kolları çerçevesinde kadın ve siyaset ilişkisini analiz etmek,
- Erzurum ili özelinde, kadın sorunu olarak ifadelendirilen konular üzerinden veriler elde etmek,
- Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda literatüre katkısı beklenmektedir.

Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı zincirlere bağlı kaldıkça, diğer kısmı göklere yükselebsin!

M. Kemal ATATÜRK

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ

İnsanı tanımlama ve ona dair bilgi edinme çabası çok eskiden beri var olan ve yazın dünyasında da çokça yer edinen bir konudur. Kişinin erkek ya da kadın olması, yaşı, statüsü, rolü, sosyoekonomik durumu gibi temel kategorilere ayrılması da yine güncel bir tartışma konusu değildir. Tarih, insanoğluna bu tür sınıflandırmalara ek olarak kişilerin bulundukları zamana ve mekâna göre farklı rol ve statü atfetmiştir. Peki, insanoğluna ne gibi sorumluluklar tayin edildi? Bunu belirleyen bir karar mekanizması var mı? Sorumlulukların paylaşımı yapılırken nelere dikkat edildi? İki farklı cinsi tanımlayan erkek ve kadın, aynı hak ve özgürlükten eşit pay almış mıdır yoksa bedensel olarak birbirinden ayrışan bireyler, hak konusunda da bir ayrıma tabii tutuluyor mu? Tüm bu sorular, çalışmanın temel sorunları açısından cevap verilmesi gereken dikkate değer hususlardır.

İki ayrı cinsi ifade eden kadın ve erkek olma durumu, genellikle kavramsal çerçeve açısından *female* (dişi) ve *male* (er) terimlerinin kullanılmasının yanı sıra *woman / men* olarak ta ifade edilebilmektedir. Cinsiyet “Bireye üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği; eşey, cinslik, seks” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2024). Cinsiyeti, erkek (xy) ve kadının (xx) kromozom birleşimi olarak ifade eden Pehlivan (2017: 498), insanlarda bir kimlik olarak tanımlayıcı unsur görevini taşıdığını, ayrıca demografik özelliğe işaret ettiğini söylemektedir. İngilizcede *sex* olarak karşılık bulan cinsiyet kavramını, kadın ve erkeğin biyolojik özelliklerini tanımlamaya yönelik bir kategori olarak değerlendiren Dökmen ise (2015: 19-21 ve 27), yeni doğan bebeklerin cinsiyet organlarına bakılarak hangi kategoriye ait olduklarını belirleyen kimlik olarak ele almaktadır. Bu anlamda cinsiyet ikili bir sınıflandırma tekniği olarak görülebilir. Kişinin kim olduğu ve hangi kategoriye

ait olduğunu belirten cinsiyet, kimliğin bütünleştirilmesinde önemli ve tanımlayıcı bir unsurdur.

Cinsiyet aynı zamanda toplumsal boyutu olan bir kavram olarak ikili bir yapıya sahiptir. Cinsiyete çoğu zaman aktörlerinin üstlenmiş olduğu sorumluluklardan ötürü farklı anlamlar yüklenmektedir. Kişinin sahip olmuş olduğu cinsiyet kimliği bu doğrultuda çeşitli beklenti, söylem inanç ve kodlar ile bir toplumsal inşa sürecine dâhil olmaktadır. Biyolojik gerçeklikler kişinin kendi elinde olmayan bir nevi kaderiymiş gibi hayatını şekillendirmektedir. Bireyin cinsiyeti ile birlikte toplumsal pratikleri hayatına nüfuz etmesi, toplumsal cinsiyetin varlığını devam ettirmektedir. Kişinin toplumsal pratiklere yönelik bilgi edinme süreci, çoğu zaman kişiden bağımsız ve sorgulanmaksızın bireylere aşlanmaktadır (Çekiç, 2021: 19-20).

Cinsiyetin konumunu belirleyen ve ona yön veren çeşitli etmenler bulunmaktadır, bunları ayrı ayrı kategorilendirmek ve açıklamak konuyu değerlendirmek açısından önem teşkil etmektedir. Çalışmanın devamında toplumsal cinsiyet kavramına açıklık getirilip önce toplumsal cinsiyet eşitliği konusu ele alınacak olup, ardından ise toplumsal cinsiyet eşitliği başlığı altında eğitim, istihdam, din, dil / kültür ve siyaset bağlamlarında tartışılacaktır.

Toplumsal cinsiyet kavramı, ilk kez 1968 yılında Psikiyatrist Robert Stoller'in *Sex and Gender* eseri ile ortaya çıkmıştır. Stoller (1968), cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına ilişkin olarak, cinsiyetin biyolojik bir olgu olduğunu belirtirken aynı zamanda toplumsal cinsiyetin psikolojik ve kültürel olduğuna dair görüşler sunarak konuyu açıklamaya çalışmaktadır. Cinsiyetin erkek ve kadını temsil etmesine karşın toplumsal cinsiyetin erkeklik ve kadınlık ikilemine tekabül ettiğini ifade ederek cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramlarını ayırtmaktadır. Toplumsal cinsiyet kimliğinin, kişinin gelişimine bağlı olarak değişim gösterebileceğini ve toplum içinde sergilenen davranışlarını ve kişinin konumunu etkilediğini iddia etmektedir. Aynı zamanda Stoller, toplumsal cinsiyet kavramının bilgi ve farkındalık ile başladığını ancak çok karmaşık bir yapı olduğunu da belirtmektedir.

Toplumsal düzlemde kadın ve erkeğe atıfta bulunan toplumsal değerler, genellikle toplumsal cinsiyet kavramı ile özdeşleştirilmektedir. Toplumsal cinsiyet, kişinin toplumsal alanlarda benimseyip ve kabullendiği algı ve tutumların göstergesidir. Butler

(2014: 77), toplumsal cinsiyeti, toplum tarafından bireye üstelenmesi için verilmiş bir rol gösteriminden ziyade *performatif* olarak tanımlamaktadır. Daha açık bir ifade ile Butler, toplumsal cinsiyet kavramının bir edim olduğunu fakat bu edimin önceden var olan bir öznenin edimi olmadığını iddia etmektedir. Toplumsal cinsiyetin kendinde var olan etkisinin performatif olarak üretimi, pratikler vasıtasıyla zorla var edilmiştir. Bu yüzden Butler, toplumsal cinsiyeti bir edim olarak görmektedir. Ayrıca Butler (s.12) toplumsal cinsiyet için bir imkân sahası yaratma fikrini de ele almaktadır. Butler (akt. Chanter, 2022: 72) toplumsal cinsiyete ilişkin tutumların değişmesinin yolunu yeniden inşa etmek ve kurgulayıcı stratejik performatif tutumlarda aramaktadır ve bunun yolunu da ‘oğullarımın kız olmasından hoşlanıyorum’ şeklindeki kendi ifadesi ile feminist teoriden farklılaşan bir şekilde konuya yaklaşmaktadır.

Toplumsal cinsiyete ilişkin olarak Batı toplumları açısından kültürel bir perspektif ile kadın ve erkeği tanımlayan West ve Zimmerman (1987: 127-128) üremedeki ayırt edici fonksiyonlardan hareketle kadın ve erkeğin, psikolojik ve davranışsal yatkınlık olarak birbirinden ayrıldığını ifade etmektedir. Batı toplumunun üyeleri, erkek ve kadın arasındaki farklılıkları doğal ve kalıcı olduğu görüşünü benimserken erkek ve kadın işi olarak tabir edilen kavramsallaştırmaların biyolojiye dayalı doğal ayrımlar olduğu gerçeğini de yadsımamaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin olarak buraya kadar ki kısmı toparlamak gerekirse, genel olarak bireyin toplumsal alanda edinmiş olduğu rol, statü, kimlik gibi tanımlayıcıların erkek ve kadın için oluşan durumlarına gönderme yaptığı söylenebilir. İnsanoğlunun bedensel gösterimi olan kadın ve erkek olma durumu, toplumsal cinsiyet söz konusu olduğunda beklentileri içeren yönü ile önem teşkil etmektedir.

Toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan tanımlamalar, kimliklere yapılan göndermeler aslına bakılırsa içinde yaşanan dünyanın daha özelde sosyokültürel yapının üretmiş olduğu gerçekliğe tekabül etmektedir. Kişi, var olduğu toplumun benimsemiş olduğu değerleri doğal kabul edebilir veya etmeyebilir ancak geleneklerin köklü yapısının, insan eylemlerini şekillendiren güce sahip olduğu gerçeğini de unutmamak gerekir. Çünkü bu tür yapılar toplumsal gerçeklik arz etmektedir. Erkeklik ve kadınlığı toplumsal alanda meşrulaştıran toplumsal cinsiyet kavramı, elbette ki kültürün önemli bir parçasıdır. Çünkü her ne kadar cinsiyet iki bedenin birbirinden farklı olma durumu

ise de her toplum kendi iç dinamiklerinden hareketle toplumsal yapı ve düzen adı altında bu bedenlere çeşitli değerler atfedebilir. Birey içine doğmuş olduğu toplumun ya da kültürün bir ürünü olma sebebiyle ondan etkilenmemesi mümkün değildir. Ancak burada bireyin tutumu ve davranışları olayın seyrini değiştirebilecek niteliğe sahiptir; ister bir olumlama ve kabulleniş içine girer, isterse de var olanın rahatlığına kapılmadan bir karşı duruş ve mücadele etme yolunu seçer.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bazlı bazı ayrımlar sonucu ortaya çıkan farklılıklar bulunmaktadır ve hemen hemen her toplum bu sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Fakat neden çoğu toplumda kadının edilgen, dezavantajlı ya da başka bir ifade ile ikincil bir konumda yer aldığı sorusu ise tartışmaya değer görülmektedir. Batı toplumlarında erkek ve kadının ayrı benlik ve özelliklerini keskin bir ayrımla ele alan Jenks (2012: 216-217) erkeği akıl, kültür ve zihin ile kadını ise daha çok duygu, beden ve doğa ile bağdaştırmaktadır. Erkek girişken aynı zamanda saldırgan olurken kadın, uysal ve etkin olmayan niteliklere sahiptir. Sosyolojik olarak beden (Jenks: 223) kimi zaman erkek ve kadının toplumsal hayattaki rol ve statülerine ilişkin bir çerçeve ile açıklanmaktadır. Kadının ev içi rollerle sınırlı kalması çoğu zaman doğurganlık özelliğinin bulunması ile yakından ilişkilendirilmektedir. Kadının doğurganlık özelliği ile doğaya daha yakın olduğu, erkeğin ise kültür ile bağdaştırılması ve buna istinaden erkeğin yani kültürün doğaya üstün tutulduğu düşüncesi hâkim paradigmlar arasında yer almaktadır. Kadın ile doğa arasındaki bu bağ, kadının özel alan ile bağdaştırılmasının temel sebeplerinden biri olarak ifade edilebilir. Doğal olarak ev içi rollerle sınırlı kaldığı düşünülen kadın, toplum dışında, daha dar ve sınırlı bir dünya içinde yer almaktadır. Böylesi bir sınırlandırma kadının kamusal alandan uzak bir yerde konumlan(dırıl)masına neden olmaktadır. Burada şu yanılsamaya düşmemek gerekir; ailenin özel bir alan bağdaştırılması, ailenin toplum hayatında yerinin göz ardı edilmesi ve toplum dışı bir unsur olarak gösterilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Tabi ki aile de toplumun bir parçasıdır ve toplumdan bağımsız bir yapı unsuru taşımamaktadır. Aile kavramının belirleyici ve asli unsuru olarak tabir edilen kadın, bu yapının önemli ve değerli bir öznedir. Ancak burada kast edilmek istenen ve tartışma konusu olan şey, erkek ve kadın dünyasının keskin ayrımları ile ilgili sorunlardır. Toplumsal yaşam içerisinde erkek ve kadının konumunu belirleyen temel kavramların başında toplumsal cinsiyet kavramının yer aldığı fikri, çeşitli ifadelerle daha önce de belirtilmiştir.

Cinsiyet temelli ayrımların köklü bir geçmişi olduğunu iddia eden Budak (2020: 26) J.W. Scott'un görüşlerinden hareketle, kadın ve erkeği tarih kavramı ile birlikte değerlendirmektedir. Budak, tarih kelimesinin İngilizce karşılığı olan *history* kelimesindeki *his*'in aslında erkeği temsil ettiği dolayısıyla tarihin, erkek tarihi olduğunu iddia etmektedir. Bu durum karşısında ise kadını tarihin öznesi yapmak için kadın hakkında bilgi edinmek ve kadının öyküsünü yazmak gerektiğini ifade eden Scott (1988: 18-21) *history* kelimesinin gramer olarak işaret ettiği vurguya dikkat çekmektedir. Scott, edimler ne olursa olsun erkeğin her daim görünür olmasına karşın kadının görünmezliğinin de dikkate alınması gerektiği üzerinde durmaktadır. Kadının tarihini *her-story* terimi ile ele alan Scott, farklı stratejiler üzerinden kadınlar ile ilgili bir tarih analizinde bulunmaktadır. Ona göre *her-story* yaklaşımının tarihte önemli bir yeri vardır, öznel faaliyetlerin siyasal ve toplumsal faaliyetler kadar önemli olduğunu ayrıca toplumsal cinsiyet farklılığını, sosyal yaşamın kavramsallaşması ve düzenlenmesi açısından önemini ortaya koymaktadır. Benzer bir yaklaşım örneği olarak Berktaş (2003: 20-21) tarihçiliğin bir meslek olup tanıtılmasında erkeğin başat rol oynadığını, kadının ise toplumda alt kategori mensubu olarak görülen kesimler ile birlikte görmezden gelinerek uzunca bir süre tarih dışı bir unsur olarak görüldüğünü iddia etmektedir. Burada şunu da belirtmek önemlidir: Tarih sadece kadını ve onun faaliyetlerini görmezden gelmemiştir. Hem erkeğin hem de kadının ırk, sınıf ya da dini meselelere gönderme yapan durumlarını da kendi alanına dâhil etmediği olmuştur. Ancak hiçbir erkeğin, cinsiyeti dolayısıyla tarihin görünmeyen kısmına dâhil olmak gibi bir sorun ile karşılaşmadığını belirten Berktaş, erkeğin cinsiyetinden dolayı kendi tarihine özne olmaktan mahrum edilmediğini ima etmektedir. Gerek kamusal alan gerekse özel alanda kadının bir kenarda sus(turul)muş imajından kurtulması için bir bilinç aşılması kadının lehine olacaktır. Böylesi bir görüşü destekleyen 2. dalga feminizmde, özel ve kamusal alan tanımlamalarının sık sık vurgulandığı, özellikle ataerkil yapılanmanın hâkim olduğu tüm alanlara eleştiriler getirilerek, kadının özgürlüğü için önemli adımlar atıldığını belirtmek gerekir (Taş, 2016: 170). Bu çalışmayı yapan araştırmacının kendi kanaatine, ne erkek ne de kadın şekillendirmiş oldukları toplumsal yapıdan bağımsız değildir. Her iki özne de topluma yön veren ve birbirini tamamlayan iki değerli varlığı temsil etmektedir. Her iki bireyin de var olmak için birbirlerine bu kadar muhtaç iken diğerkinin önemini, geçmişini ve geleceğini

görmezden gelmek, toplumda cinsiyetlere dair farklı algı ve tutumların oluşmasına sebep olmaktadır.

Bourdieu sosyolojisinde (akt. Arpacı, 2020: 253) erkeklik ve kadınlık ile benimsenen davranış modelleri, mitler ve semboller, bedensel gösterim ile bütünleşmiştir. Kuvvet ve kararlılık ile bağdaştırılan erkek figürüne karşın başını eğen bir kadın söz konusudur. Karşıtlıklar ilkesi gereği bir egemen olanın karşısında itaat eden bir cinsiyet rejimi göze çarpmaktadır. Arpacı'ya göre Bourdieu, aynı zamanda cinsiyeti 'cinsleştirilmiş habitus' olarak ele almaktadır. Bourdieu'nun çalışmalarında sık sık üzerinde durduğu kavram olan habitus (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 116) toplumsallaşmış bir öznelliğe karşılık gelmesinin yanı sıra, kişisel olanın aynı zamanda, bir şekilde kolektif olduğunu açığa çıkarmaktadır. Habitus (akt. Krajs ve William, 2000: 56-57) sözde failin eylemini açıklamak için idealize edilmiştir. Habitus düşünme biçimi, bakış açısı değer ve yargı ilkelerini içermektedir. Beden ise sosyal ve kültürel bir kaynak olarak habitusun vazgeçilmez bir unsurudur. Tahakküm ilişkileri, sosyal ve ekonomik problemlerin bedenselleştirilmesi, sosyal olanın beden üzerinde bir etkisi olarak okunabilir. Krajs ve William' göre habitus, yaşayan bir canlı gibi çalışmasına karşın, sistemli ve mekanik bir yapıya sahip olmadığı için bir eylem programı değildir, dışarıdan dayatılan davranışsal beklentidir.

Eril Tahakküm kitabında Bourdieu (2015: 22-23), toplumsal düzenin ve bedenin kurgulanmış olduğunu iddia etmektedir. Bourdieu'a göre beden, cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik ile birlikte yine cinsiyetlendirici görüş ve bölünme temelli bir toplumsal program olarak tasarlanmıştır. Toplumsal düzeni oluşturan bölünmeler bu sayede farklı habitus alanlarına yerleştirilir. Kadın; içsel, sıkıcı, özel, saklı, utanç verici, değersiz ve önemsiz görünen işleri yapmak ile yükümlü iken erkek; dışsal, kamusal, tehlikeli ve gösterişli işler ile meşgul olmaktadır (Bourdieu: 45).

Tahakküm meselesini altüst edemeyen kadın, bununla başa çıkmanın farklı yollarını aramaktadır. Kadın (Bourdieu: 48) genelde erkeğin fiziksel ya da sembolik şiddetinden farklı olarak daha yumuşak ve daha pasif şiddet denilebilecek eylemlerde bulunurlar. Kadınlar ne yaparlarsa yapsınlar, kendilerine yüklenen yasaklar ve ön yargılar ile tayin edilmiş kaderlerini yaşarlar. Dolayısıyla da erkek egemenliği üzerine geliştirilmiş olan paradigmalar ve pratikler devamlı olarak meşruiyet kazanmaktadır.

Bourdieu (s.113-114) burada eril tahakkümün uygulanmasını ve devam arz etmesini kadının onayı ile meşrulaştırılmasında bulmaktadır. Tüm bu tahakküm meselelerinin değişimi için ise çeşitli önerilerde bulunan Bourdieu fırsatı, kadınların konumlarının sorgulanmasında, evlilik ve çocuk sahibi olma yaşlarının ertelenmesinde, kadının eğitim ve ekonomik alandaki aktifliğinde ve yeni aile tiplerinin oluşumunda görmektedir.

Çoğu zaman bedenin ve tahakkümün dış dünyada nasıl inşa edildiği üzerine düşünmek gerekir. Oturuş, bakış, gülüş aslında bedenin ve kalıp yargıların, damgalamanın / damgalanmanın simgesel görüntüleridir. Tahakküm şifrelerinin bedenlere ve toplumsal alana işlenmesi cinsiyetlere yüklenen anlamlarda ortaya çıkmaktadır (akt. Bayrakdar, 2020: 61). Bourdieu *self-reflexion* (özdüşünümsellik) kavramını erkek - kadın ikileminden yola çıkarak analiz etmektedir (Bourdieu ve Wacquant: 38 ve 41). Düşünümsellik, öznenin özne üzerinde düşünmesini etkin kılan bir faaliyettir. Burada asıl anlatılmak istenen şey, toplumsal pratikler üzerinde düşünmeyi sınırlayan ve daha önce düşünülmemiş olan düşüncelerin sistemli olarak sorgulanmasıdır. Böylesi bir sorgulamanın ise sağlamış olacağı sonuç, disiplinin zihinsel ve örgütsel yapısını ele almak için öznenin tecrübelerinden çok daha fazlasını görme imkânı bulmasıdır. Ayrıca düşünümselliğin karşısında duran asıl şeyin, epistemolojiden ziyade toplumsal nedenler olduğu görülmektedir. Düşünümsellik, kişiye saklı olanı keşfetme imkânı sunar ve yanılgıdan kurtulmasına olanak tanır. Bayrakdar (2020: 63-65) düşünümsellik kavramını sosyolojik temelli bir teorik eleştiri aracı olarak ifade ederken düşünümselliğin işlevlerini şöyle sıralamaktadır:

- 1) Düşünümsel bakış açısı ile kişi, tahakküm yapılarını analiz eder ve ona yönelik strateji geliştirir.
- 2) Düşünümsellik, genelde bilinçdışı olarak ortaya çıkan ve devam eden yapıların varlığına yönelik bir meydan okuma cesareti verir.
- 3) Düşünümsellik, eyleycilere çeşitli yapıların kaderleri hakkında önemli adımlar atmasını sağlar.
- 4) Düşünümsellik, sosyolojik temelli konuların önemli noktalarını açığa çıkarır.

Bourdieu'nun ifadelerini John Berger'in *Görme Biçimleri* (1986) adlı eserinde, aksettirdiği üzere yeniden gözden geçirmek mümkündür. Berger, gerek yağlıboya tablolarla gerekse reklamlarla kadının konumunun "seyredilen" olduğunu ifade

etmektedir. Başka bir ifadeyle habitus, bir yandan kadına özne olmamayı öğretirken öte yandan da simgesel sermayeler aracılığıyla kadının kültürel sermayesini ataerkil toplumun yeniden üretim mekanizması içerisine hapsedmektedir.

Düşünümsellik kavramının, sosyolojik açıdan farklı kişi ve konular üzerinde ele alınmış bir kavram olduğunu belirtmek, kavramı anlama noktasında faydalı olacaktır. Anthony Giddens, (1994: 39-41) insan eylemlerinin ayırt edici yönünden hareketle kavrama farklı anlamlar getirmiştir. Giddens' a göre gelenek, topluluğun zaman ve uzam ikilemi ile bir araya getirilerek oluşmaktadır. Ayrıca gelenek, durağan bir yapı olarak ifade edilebilir. Modernlik ile birlikte düşünümsellik yeni bir anlam kazanmaktadır. Modern anlamda toplumsal yaşamın getirmiş olduğu düşünümsellik, toplumsal pratikler yeni bilgiler sayesinde yeniden tasarlanarak bir değişim geçirmesiyle ilgilidir. Modernlik, tanımlı gereğince çoğu zaman yeni olana duyulan sempati olarak algılansa da modernliği belirleyen asıl şey, düşünümsellik beklentisidir. Sonuç olarak böylesi bir beklentinin, düşünmeyi düşünmek üzerine kurulu olduğu yargısı çıkmaktadır. Modernlik tümüyle düşünümsel uygulanan bilgilerden oluşurken bu bilginin hiçbir zaman değişmeyeceği bir yer de değildir.

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Toplumsal cinsiyet açısından eşitlik konusu, iki cinsin hak ve fırsatları söz konusu olduğunda, denklik ya da eşitlik anlamlarını içermektedir. Eğitim, sağlık, din, dil, siyaset ve ekonomi gibi eşitlik ve hak konusunun somutlaştığı çeşitli alanlar konuya dahildir. Gelişmişlik açısından, toplumda kadının aktif rol alması hem bireyin hem de ülkenin gelişimi noktasında önemlidir. Kadının çeşitli alanlarda pasif bir yapıda görüntü sergilemesi ise dolayısıyla birçok yapının gelişimi ve kalkınmasının önünde bir engel oluşturmaktadır (Özalp, 2016: 11). Her ne kadar insan hakları çerçevesinde erkek ve kadın hakları, adil bir şekilde onaylanmış gözüktense de kadının toplumsal alanda erkeklerle aynı oranda pay almadığını çeşitli platformlarda görmek mümkündür. Ayrıca hemen hemen tüm toplumlarda cinsiyet eşitliği nitelik ve nicelik olarak ayrılmaktadır. Niceliksel eşitlik, toplumsal alanda denge adına kadın ile erkeğin sayı / oran olarak eşit olması anlamına gelirken; nitelik ile kast edilense imkânlar söz konusu olduğunda kadının ve erkeğin, her iki tarafın da eşit faydalanmasıdır (Abdollahifard, 2019: 11-12).

Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı 1979 yılında CEDAW ‘Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ ile uluslararası geçerlilik kazanmıştır. Bu sözleşme kadına karşı yapılan ayrımcılığın, yasalar önünde tanımlanması açısından önem arz etmektedir. Sözleşme, kadın ve erkeğin eşit şekilde haklardan pay almasını öngören her türlü ayrımcılık, engellenme ya da kısıtlanmayı insan haklarının ihlali olarak değerlendirmektedir. Bu sözleşme, ayrımcılığın hem kamusal hem de özel alanda ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir (İçli, 2018: 135).

Uluslararası Çalışma Örgütü ve BM gibi kuruluşlar, 1960'lerden beri cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili çalışmalar yapmaktadır (Öztan, 2004: 211). Ayrıca, 1970'lerden itibaren Avrupa ülkelerinde kadın ve erkek eşitliği bakımından ulusal mekanizmaların faaliyetleri yaygınlık kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ise eşitlik ilkesini üç Anayasasında yer alacak şekilde ele almıştır (akt. Göçgün ve Yıldırım, 2016: 41)

- I. 1924 Anayasasının 69. Maddesinde: Türkler kanun nazarında müsavi ve bilâistisna kanuna riayetle mükelleftirler. Her türlü zümre, sınıf, aile ve fert imtiyazları mülga ve memnudur.
- II. 1961 Anayasasının 12. Maddesinde: Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.
- III. 1982 Anayasasının Madde 10: Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Toparlamak gerekirse toplumsal cinsiyet eşitliği, tanımı gereği eşitlik kavramını yoğun şekilde vurgulamaktadır. Kadın ve erkeğin toplumsal yaşam ve gündelik hayattaki konumlarına yönelik bir kavram olan toplumsal cinsiyet eşitliği genel olarak:

- Eşit koşullar ve eşit fırsatlar,
- Güç yapısının tekelleşmemesi,
- Ayrımcılık görmemek gibi temel özellikler, üzerinde durduğu gözlenmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği Dünya Ekonomik Forumu'na (WEF) göre 2024'te yayımlanan son Küresel Cinsiyet Eşitsizliği raporuna göre tam eşitliğe ulaşmak 134 yıl sürecektir. Rapor, 146 ülkeyi kapsayacak şekilde kadının sosyal ve ekonomik kazanımlarını ölçüt alarak hazırlanmış olup henüz hiçbir ülke tam olarak cinsiyet eşitliğine ulaşamamıştır. Bu rapora göre İzlanda, Finlandiya, Yeni Zelanda, İsveç gibi ülkeler cinsiyet eşitliğine ulaşmaya daha yakındır. Türkiye ise küresel çapta bu

sıralamanın 127. sırasında yer almaktadır (Yetkin Report, 2024). Eşitlik üzerine yapılan çalışmalar, sosyal alanlar içerisinde çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığı ile toplumda yaygınlaştırılmak istenmektedir. Bu doğrultuda etkileri bakımından büyük kitleleri yakından ilgilendirmesi sebebi ile bundan sonraki kısımda eğitim, istihdam, siyaset ve dil/ kültür gibi unsurları eşitlik çerçevesinde değerlendirmenin, çalışmaya derinlik katacağı düşünülmektedir.

1.2.1. Eğitimde Eşitlik

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitime erişimde istikrar ve eğitimin tamamlanması konularında iki cins için de eşit bir şekilde var olması anlamını taşımaktadır. Her ne kadar eğitim bir bilgi ve öğrenme sürecini temsil ediyor olsa da toplumsallaşma kalıplarını da içermektedir. Eğitimin bu kapsayıcı özelliği ile kişi hem kendinin hem de bulunduğu toplumun gelişmesine aracılık etmektedir. Çünkü eğitilmiş birey demek, nitelikli bir emek piyasası da demektir. Nitelikli emek piyasası ise ülkenin küresel düzlemde daha rahat bir şekilde rekabet etmesini sağlamaktadır. Bir ülkenin kalkınması ve refah düzeyine ulaşması, içinde yaşayan toplumun almış olduğu güçlü eğitim ile yakından bağlantılıdır. Bu yüzden ki cinsiyetler arası eşit eğitim fırsatları hem bireyin hem de devletin bekası için gereklidir.

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine etki eden birtakım olumsuz faktörler bulunmaktadır. Berber'e göre (2021: 1221) geleneksel bakış açılarının yaygınlığı, okul alt yapısı, ebeveynlerin eğitimi ve mesleki deneyimleri, hane halkı sorumlulukları gibi durumlar ile karşılaşan kadınlar psikolojik ve fiziksel olarak etkilenmektedir. Oysa ki kadın ve erkek, almış oldukları eşit eğitim olanakları ile daha bilinçli, farkındalığı yüksek, gelişmiş bir toplum inşa edebilirler. Bu doğrultuda eğitim hem bireysel hem de toplumsal bir yatırım olarak görülebilir. Ayrıca eğitimi sadece ekonomik yönden bir geleceği temin etme durumu olarak ifade etmemek gerekir. Çünkü eğitim, sosyal olarak kişinin hayata hazırlanmasını sağlayan ve geleceğe hazırlayan en önemli kurumlardan biridir. Bundan dolayı eğitim hakkı her şeyden önce temel ve insani bir haktır. Fırsat eşitliği politikaları bu temel hakkın sürdürülmesi için zaruri bir görevi üstlenmektedir. Hukuki olarak da bağlayıcılığı olan eğitim hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde değinildiği gibi (İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi (İHUAM, 2024)):

Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim en azından ilk ve temel öğrenim aşamalarında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

Türkiye açısından bakıldığında hemen hemen ülke nüfusunun yarısını kadın nüfusu oluşturmaktadır. Ancak eğitimle buluşma noktasında erkek kadın ayrımının yapıldığı ve eğitimde erkek oranının kadın oranına göre daha fazla yer alışı, cinsiyet farklılıklarının Türk toplumundaki somut bir göstergesi olarak okunabilir. Yayımlanan son TÜİK verileri incelendiğinde Türkiye’de cinsiyete göre eğitim süresi oranları: 25 yaş ve üzeri nüfusun ortalama eğitim süresi 2023 yılında kadınlarda 8,6 yıl iken, erkeklerin ortalama eğitim süresi 10,1 yıl şeklindedir (TÜİK, 2024). Dolayısıyla geçmişe oranla kadınların eğitime dâhil olması açısından bir ivme yakalandığı ifade edilse de erkeklerin eğitime erişimi kadına oranla daha yüksek olduğu belirtilebilir.

Türkiye, kadın ve erkeğin eğitimde eşit bir zemin paylaşımına dair çabalarını hukuksal geçerliliğe sahip hükümler ile göstermeye çalışmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasasının 42. maddesinde yer alan “Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz...” ibaresi ile eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi devlet nezdinde korunmak istenmektedir.

1.2.2. İstihdamda Eşitlik

İstihdamda eşitlik, erkek ve kadının cinsiyetlerine bakılmaksızın toplum içerisinde iş gücü ve iş kollarına eşit erişim sağlıyor olması demektir. İstihdamda eşitlik kavramı, iş bölümünün erkeksi ya da kadınsı olarak tabir edilmeden, engellenmeden ve kısıtlanmadan tek bir cinse mal edilmeksizin toplumda yer almasını gerekli kılmaktadır. Eğitime paralel olarak toplumsal refah ve kalkınmanın oluşumu ve gelişimi için istihdam yaratmak ve çalışma hayatına dâhil olmak hem ülke hem de bireysel bağımsızlık adına önem teşkil etmektedir. Kadını, ev içi roller ile sınırlayan kalıp yargılar, kadının ev dışında başka bir alanda yer almasını zorlaştırmaktadır. Kültürel kodlar, kadının kendisine biçilen rolünü terk etmesini veya yeni konumlar, kazanımlar elde etmesini zorlaştırmaktadır. Geleneksel yargılar ile çoğu zaman kadın için hayat, birine ya da birilerine bağımlı olarak yaşamanın yükümlülüğü ile hayatını sürdürmek üzerine inşa edilmiştir.

Kadının çalışma hayatına dâhil olması 1. ve 2. Dünya Savaşları ile birlikte olmuştur. Erkeğin savaş dolayısıyla ordunun yanında yer alması sonucu iş gücü piyasasında kadına ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle sanayileşme sonrası kadın, ekonomik ve toplumsal yaşamda roller ve statüler kazanmıştır. Böylelikle istihdam alanında her geçen gün talep de artmıştır. Ancak düşük ücret ve olumsuz koşullar yeni bir kavramın habercisi olarak ‘ücretli kadın işgücü’ terimini ortaya çıkarmıştır. 19. yüzyıl ortalarında ise batı dünyasında çalışma süreleri ve iş kollarında değişiklikler meydana gelmesi ile birlikte kadının emek piyasasındaki sömürüye dahil oluşu söz konusudur (Sar, 2021: 21).

Eşitsizliklerin oluşumunda sosyokültürel yapılara ek olarak kurumsal ve ekonomik engeller de yer almaktadır. 1970 sonrasında, Keynesyen politikalar yerine neo-liberal politikaların yer alması iş gücünün yapısını etkilemiştir. İstihdamın yapısı üzerinde güvensiz, yarı zamanlı ve belirli süre için imzalanan iş sözleşmeleri özellikle kadının istihdamını zedeleyen bir durum yaratmıştır (Öcal, 2021: 819). Bu görüşleri kapsayacak şekilde, kadının ekonomik bağımsızlığı için çalışma hayatında yer almasının önündeki önemli engellerin başında, iş yükümlülüklerinin yanı sıra özel yaşamdaki sorumlulukları da tek başına sırtlaması beklentisi gelmektedir. Kadının gerçek mesleği ya da işi olarak tabir edilen ev hanımlığı, kamusal alanda yer almasını engelleyici bir güçtür. Her iki alana da yetişemeyen kadın, ya iş hayatında bulunma hakkından feragat eder ya da yarı zamanlı işlerde yer alarak istihdama katkıda bulunmaktadır. Bu durum karşısında ortaya çıkan düşünce ise evin geçimini sağlayan, maddiyata erişmekte avantajlı olanın erkek oluşu ve kadının kazanmış olduğunun erkeğin maaşına ek bir sermaye olarak görülmesidir. Bu bakış açısı da birincil ve ikincil konumlanmaya ve tabiiyet durumuna örnektir. Erkeklik ve erkeğin edimleri, eril olanın toplumdaki rolünü asli kabul ettirirken kadınlığı ve onun emeğini erkeğe tabi kılar.

Bugün Türkiye’de istihdamda kadın ve erkek oranları şu şekildedir (TÜİK, 2024): Hane halkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre 2022 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun istihdam oranı % 47,5’tir. Bu oran kadınlarda % 30,4 erkeklerde ise % 65,0 olarak kayıtlara geçmiştir. Oranlardan açık bir şekilde görüldüğü üzere istihdama kadın katılımı, erkek katılımının neredeyse yarısı kadardır. Bu tabloda kadın aleyhine oluşan sonuçların elbette çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Öncelikle erkek ve kadının toplumsal bir varlık olarak sosyal dünyada yer almasına dair bir analogi yapmak konunun daha iyi

analiz edilmesini kolaylaştırabilir. Toplumsal alanı bir yarış pisti gibi düşünmek gerekirse, erkek ve kadın, bu yarışa katılan yarışmacılar olarak görülebilir. Bu yarışma için gerekli olan ise herkes için geçerli kurallar, hakem, yarışmacılar ve de yarışma için uygun bir ortamdır. Her şey hazır olduğunda artık yarışın başlaması gerekir. Yarışma başlamadan önce tüm yarışmacıların aynı hizada, başlangıç çizgisi üzerinde beklemeleri istenmektedir. Çünkü aynı başlangıç çizgisi üzerinde yarışa başlamak bir eşitlik ve adalet göstergesidir. Peki, bu yarışa birileri daha önce başlamış ve önde gidiyorsa sonuç nasıl olur? Erkek ve kadının toplumsal yaşama dair izlenimleri de benzer bir bakış açısı ile değerlendirilebilir. Erkek ve kadın aynı başlangıç çizgisinde yer alamayan iki cinsiyetin, daha doğrusu kadın cinsinin mücadelesi ile ilgilidir. Elbette eşitlikçi toplumlar tarihsel yazın içinde var oldular ancak genel olarak kadın erkek ikileminde kadın, hep geride kalmanın dezavantajlarını yaşayan kesim olmuştur. Tarih kadına, öyle bir malzeme çantası bırakmıştır ki, içinde yer alanlar onu erkek karşısından alt tabakaya dönüştürmektedir. Kadının uzunca bir süre toplum adına katkı sağlayabilecek tek işlevi, toplum için yeni bireyler hayata getirmek, ona ve ailesine bakıcılık etmek anlayışı ile yaşamını sürdürmesidir. Kadının eğitime kavuşması, sosyal yaşamda rol ve statü kazanması erkeğe göre çok daha sonradan elde etmiş olduğu kazanımlardır. Böylesi şartlarda erkek ve kadının bugün aynı seviyede yarışıyor olması çok ta mümkün gözükmemektedir ve bugün neden büyük şirketlere yöneticilik yapan ya da ülke yöneten kesimin çoğunlukla erkek olduğu sorusunu buralarda, yani tarihsel süreçte aramak gerekir. Tercih ve yönelimler dışında imkânlar ve getirilere odaklanmak, süreci okuma noktasında farklı anlam kapılarının açılmasını sağlayacaktır. Önemli bir husus olarak şunu da unutmamak gerekir: Şartların değişmesi toplumun istekleri ile doğru orantılı olarak şekillenmektedir ve ayrıca, var olan şartların gün geçtikçe daha da iyileştirilmesi, idealize edilen sonuçların yakınlığına işaret etmektedir. Bu kazanımların varlığını koruması, yaygınlaşması ve daha iyi sonuçlar elde etmesi için tedbirler almak gerekir. Toplumsal cinsiyet kalıplarına indirgemeler yapmadan, eşitlikçi anlatım ve gösterimler sunarak özellikle eğitim gibi kurumlarda daha fazla çocuklara yönelik uygun içerikler üretmek yeni neslin bu konuda daha sağlıklı bir yol izlemesini kolaylaştıracaktır.

Önyargılar ve kalıp yargıların, olumlu eşitlikçi söylem ve davranışlara dönüştürülmesinin temel yollarından birisinin eğitim olduğu daha önce ifade edilmişti.

Küçük yaştaki çocuklara, erkeğin ve kadının davranışlarına yönelik bilgilerin, okul ortamında bilinçli öğretmenler aracılığı ile eşitlikçi bir cinsiyet politikasına uygun içerik ve materyallerle desteklenecek şekilde anlatmak, çocuk açısından daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu sayede çocuk, cinsiyet rollerini anlamını ve ayrımını doğru bir şekilde ve daha erken yaşta öğrenebilecektir (Karabay, Aydın, Tunç, Kanbur, 2018: 276). Ayrıca müşterek hayat şiarından hareketle erkeğin de evin sorumluluğunu paylaşması, kadını ve onun sosyal yaşamını olumlu yönde etkileyecek diğer bir etmen olarak yorumlanabilir. Çünkü hem ev hem de iş yerinin getirmiş olduğu sorumluluklar, kadın açısından yorucu olmaktadır. Bu noktada görev ve sorumlulukların paylaşımı ile kadın kendisine ve çevresine daha fazla zaman ayırabilir.

İş hayatında kadının bulunduğu noktadan daha üst bir konuma, tepe noktaya ulaşma durumunu tanımlayan “Cam Tavan” teorisi; basmakalıp yargılar, iletişimin eksikliği, uzmanlığın olmaması, örgüt uygulamaları gibi faktörlerin kadının üst yönetim pozisyonlarına yerleşememesine sebep olduğunu ifade etmektedir. Bu faktörlere ek olarak toplumda yerleşmiş ataerkil değer kalıpları, kadının ev içinde göstermiş olduğu aktif rol ve “kadının yeri erkeğin yanındır” algısı ve baskısı, kadını yönetici vasfında görev alabilecek işlerde yer almasını engelleyen koşulları yaratmaktadır (Yılmaz, 2019: 27). Kadının iş hayatında yukarıya doğru hareketinin önünde bir tavan gibi duran engelleri ifade eden cam tavan teorisi, 1970’li yıllarda kadının toplumsal alanlarda daha fazla görünür olması ile birlikte ortaya çıkmıştır (Asoy, 2018: 86).

Bugün gelinen noktada toplumsal dünyanın inşa etmiş olduğu alanlarda iyileştirici adımlar atılmakta ve bu sayede kadınlar günümüzde kamusal alanda daha fazla yer almaktadır. Bu bağlamda kadınlar, geçmişe kıyasla çalışma hayatı ve eğitim gibi olanaklara erişme ve bu olanakları kullanma noktasında daha aktif bir görüntü sergilemektedir. Bunun başlıca sebepleri olarak; eğitim olanaklarının artması, çocuk bakıcılığının toplumda yer edinmesi, evlilik yaşının artması ya da azalması, koruyucu yasa ve düzenlemelere ek olarak demografik yapının kendisi şeklinde sıralanabilir (Sar, 2021: 21).

1.2.3. Siyasette Eşitlik

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, çeşitli alanlara sirayet ederek cinsiyetler üzerinden aktif / pasif yapı özelliklerinin tartışılmasına neden olmaktadır. Cinsiyet ayrımının getirmiş olduğu sorumluluklar, cinsiyetlere dayalı ilgi ve ilgisizliğin başlıca sebepleri arasında yer almaktadır. Bu anlamda erkek ve kadının belirlenmiş ve benimsenmiş alanları çizilmiştir. Siyaset, bahsi geçen alanların somut bir yüzü olarak toplumsal cinsiyetin erkeğin lehine olan alanlarından bir tanesidir. Erkeğin siyaset ile bağdaştırılan bir cinsiyet olması, onun gücünü besleyen bir dal olarak siyaset ile yorumlanmasının da inkânını sunmaktadır. Ayrıca ataerkil öğretilerin toplumsal cinsiyet temelli, erkek egemenden yana tavır ve tutumlar sergilemesi, siyasetin ‘erkek işi’ olarak algılanmasına sebep olmuştur. Çünkü yönetim fonksiyonuna sahip bir dal olan siyaset bu anlamda erkeğin gücünün önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Yönetmek, karar vermek ve egemen olmak gibi gücü hissettiren özellikler, siyasi zeminde kendisini daha da belirginleştirmektedir. Erkeğin ve onun iktidar alanının yeniden yorumlanmasının bir yolu olarak siyaset, toplum içinde cinsiyet eşitliğinin en az görüldüğü faaliyet alanlardan bir tanesidir. Güç, otorite ve iktidar kavramlarının, meşruiyet kazanarak tek bir cins ile ifade edilmesi, bir bilim dalı olarak siyasetin bu yönünün eleştirilmesine ve tartışılmasına neden olmaktadır.

Dünya genelinde kadın ve erkeğin cinsiyet eşitliği oranlarına, kadın aleyhine olacak şekilde en fazla etki eden kurumlardan biri siyasettir. Günümüzde seçmen olarak bir ayrışma söz konusu değil iken temsile katılım noktasında büyük ayrışmalar yaşanmaktadır. Bunun bir örneği olarak Türkiye tarihinden iz düşümler verilebilir. Türk kadınının 5 Aralık 1934 tarihinde elde etmiş olduğu milletvekili seçme ve seçilme hakkı, kadının siyasi temsiline olanak sağlamıştır. 1935-1939 seçimlerinde 17 Türk kadını meclise girmiştir. 1936 ara seçimlerinde bu sayı 18’e yükselmiştir. Tüm milletvekillerin sayısının % 4,5 ‘ine tekabül eden bu oran çok partili döneme geçişte (1950-51) en düşük oranla % 0,61 ile 3 kadın mecliste yer almıştır (Sezer, t.y). Yapılan son seçimde %19,83 oranı ile kadın vekil sayısı 119’a yükselmiştir (TBMM, 2023). Oranlar ile belirtilen durum çerçevesinde, temsilde kadın milletvekili sayısının 1/3’ten daha az olduğu görülmektedir. Kadının siyaset ile ilgili olarak diğer kamusal etkinlikler içerisinde daha az faaliyet sürdürmesinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır ancak siyaset

konusu, çalışmanın temel konusu olarak ikinci bölümde daha detaylı bir şekilde tekrar ele alınacağı için bu kısmın kısa tutulması çalışmanın verimliliği açısından önemlidir.

1.2.4. Dinde Eşitlik

Eşitlik teriminin kendine tanım bulduğu pek çok sosyal yaşam alanı söz konusudur. Bunlardan bir tanesi olan din, kelime anlamı olarak (Türkiye Diyanet Vakfı, 2024); usul, adet, tutulan yol, hüküm, ceza, itaat kavramlarına karşılık gelmektedir. Din, Allah'ın vahyine dayanan ilahi bildiri olarak insanı iyiye veya hayırlı olana sevk eden, ilahi bir bildiri olarak tanımlanabilir. Benzer bir ifade ile din, insana var olma sebebini öğreten, insanın hayatını yönlendiren esas prensiplerin yön verdiği tutum ve davranışları belirlemesini sağlamaktadır. İnsan toplumlarının var oldukları günden bu yana çeşitli dinleri kabul ederek hayatlarını şekillendirdiği düşünülmektedir. Dini inanca sahip bireyler, dini hüküm ve kuralları yerine getirerek bireysel ve toplumsal yaşamları içerisinde uygulamaktadırlar. Din, toplumsal hayatı belirleyen, ona yön veren güçlü bir mekanizmaya sahiptir. İçerdiği kavram ve anlamlar bakımından soyut içerikler barındırdığından, anlamak ve anlatmak söz konusu olduğunda sembollerin himayesinde bir mücadele alanıyla karşılaşmaktadır. Dinin bu özelliğinden mütevellit bazı kişi ya da gruplar dini yapıları menfaatleri uğruna kullanılabilmektedir. Menfaate dahil hususlardan biri de cinsiyet meselesidir. Bu bölümde, dünya üzerinde büyük kitlelere hitap eden üç semavi dinden hareketle, dinlerin kadın ve erkeğe dair bakış açıları incelenecektir.

1.2.4.1. Yahudilikte Kadın ve Erkek

Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'ta¹ kıssa şöyle anlatır (Yar. 2: 7, 18, 21 ve 22): “Tanrı Âdem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluşunu üfledi. Böylece Âdem yaşayan varlık oldu.” Sonra, “Âdem'in yalnız kalması iyi değil” dedi, “Ona uygun bir yardımcı yaratacağım.” Ardından, “Tanrı Rab Âdem'e derin bir uyku verdi. Âdem uyurken Rab Tanrı onun kaburga kemiklerinden birini alıp yerini etle kapladı. Adem'den aldığı Kaburga kemiğinden bir kadın Yaratarak onu Adem'e getirdi.” Âdem, “İşte bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir” dedi, “Ona kadın

¹ Tevrat, Yaratılış Bölüm 2: (7, 18, 21 ve 22).

denilecek, Çünkü o adamdan alındı.” Görüldüğü üzere Tevrat’ta kadın, Âdem’in bir parçası olarak, ondan yaratılan bir varlık şeklinde tasvir edilmektedir. 2. bölümden sonra ise erkek ve kadının cennetten kovuluşu anlatılırken bu kovulmaya sebep olan hadiseyi kadının yasak elmayı yiyip ardından erkeğe vermesi ve erkeğin de yemesi sonucu Tanrı’nın, kadına ve erkeğe ceza vermesini içermektedir. Kıssada; Tanrı, kadına²; “Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim” dedi, “Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, seni o yönetecek.” Erkeğe ise Tanrı, Âdem’e “Karının sözünü dinlediğin ve sana, meyvesini yeme dediğim ağaçtan yediğin için Toprak senin yüzünden lanetlendi” dedi, “Yaşam boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın.” ifadelerine yer verilmiştir.

Kadın imgesini 19. yüzyıl öncesi ve sonrası olarak ele alan Topcan, 19. yüzyıl öncesinde kadının en temel ve yegâne görevinin neslin devam etmesini sağlamak ve bu doğrultuda kocasına, milletine ve Tanrıya çocuk doğurarak hizmet etmek olduğunu söylemektedir. Buna ek olarak kadın, adet gördüğü dönem süresince kirli ve mundar görülmektedir. Biyolojik gerçekliğinin sorumluluğunu taşıyan kadının, sosyal yaşam içerisinde çeşitli telkinler ile itibarsızlaştırıldığı söylenebilir. Eril tahakküm, bu bağlamda kadını dışlayarak ve bağımlı hale getirerek onu sistem dışı bırakmıştır. Yahudi erkek tanrıya duacıdır: “Beni kadın yaratmayan Ulu Tanrıya bizlerin ve bütün dünyanın Yüce efendisine şükürler olsun”³ (Topcan, 2010: 14-15). Yahudilikte çoğu zaman gerçek bir kadın erkek eşitliği söz konusu değildir. Kadın görünmeyendir, toplumda bir sınıfı temsil etme olayından uzaktır. Erkeğin üstün ve merkezi konumda yer alan ayrıcalıklı durumu, günümüz Yahudi toplumlarında ayinlerde okunan dualarda, Yahudi şeriatı ve nizamında ortaya çıkmaktadır.

Modern dönemde kadın; aydınlanma ve çeşitli fikir hareketleri sayesinde, Yahudi geleneklerinin ötesinde düşünme ve eleştirme inkânı bulmuştur. İlk defa üniversite hayatı ile tanışan kadın, Yahudi yaşamına dair sorgulamalar ile dinin kuralları ve toplumsal organizasyonlar üzerinde etkili olmuştur. Kadının statüsünde iyileşmeler

² Tevrat, Yaratılış Bölüm 3: (16-17).

³ “Beni kadın yaratmayan Ulu Tanrıya bizlerin ve bütün dünyanın Yüce efendisine şükürler olsun” ifadesi kadının aşağılayıcı tavrına karşın şu şekilde de yorumlanabilir. Kadın, biyolojik gerçekliğine istinaden erkeğe göre farklı bir yapıya sahiptir. Kadın bedeninin getirmiş olduğu gerçeklikler, hem psikolojik hem fizyolojik hem de toplumsal yönden acılar çekmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı Yahudi inancında yer alan bu ifade tersten okunmaya elverişli gözükmektedir. Kısaca anlatılmak istenilen bir kadın olarak, bedenin üzerindeki bu yükün ağırlığı, kadının yaşamını zorlaştırmaktadır. Yani kadın olmak bu anlamda zor bir zanaatı gerçekleştirmek olarak ta yorumlanabilir.

yaşanmış olması gerçeğine karşın halen daha birçok kadın eşit miras, evlenme ve boşanma gibi konularda sıkıntı yaşamaktadır. Yaratılış'ın 1. bölümünde yer alan "Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı." İfadesini temel alan Yahudi feministler, erkek ve kadının bir arada yaratıldığına dair bu içerikten yola çıkarak cinsiyet eşitliğini olumlu yönde etkileyeceğinden hareketle, yeni dini ritüeller tasarlanabileceğini düşünmektedir (Topcan: 24-31).

1.2.4.2. Hristiyanlıkta Kadın ve Erkek

Hristiyanlık inancında, kadının yaratılış amacı Yahudiliğe benzer olarak algılanmaktadır. Kadın, özerk bir varlık olmaktan uzak, erkeğe bağımlı yaratılmıştır. Toplum ve toplumun önde gelen konumlarına sahip olan kişiler, ilahi kaynaklı metinler aracılığı ile kadının konumunu belirlemişlerdir (Kaval, 2016: 309). Hz. İsa, İncil'de görüldüğü üzere kadınlara doğrudan dini bilgileri aktarmaktan çekinmemiştir; dini sorumlulukların paylaşımına dair eşitlikten yana tutum ve davranışlar sergilemiştir. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dan oluşan İncil'in, Tevrat'a kıyasla kadına dair bakış açısının, gündelik yaşamda kadının yerine dair daha ılımlı olduğu söylenebilir. Ancak özellikle Hz İsa'dan sonraki süreçlerde, mektuplar kısmında kadın adına olumsuz ifadelerle yer verildiği görülmektedir:⁴

Kutsal yaşamlıların tüm kilise toplantılarında olduğu gibi, kadınlar kilise toplantılarında ağızlarını kapasın. Çünkü onların lafa karışmalarına izin verilmemiştir. Yasanın bildirdiği gibi bağımlı olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir konu varsa, evde kocalarından sorabilirler. Kadının kilise toplantısında lafa karışması saygınlığı hiçe indirir (Pavlos'tan Korintilere 1. Mektup, 14/ 33b-35).

Mesih'e saygı nedeniyle birbirinize bağımlı olun. Kadınlar, Rabb'e bağımlı olur gibi kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih nasıl kilise topluluğunun başı ise, erkek de kadının başıdır. Mesih bedenin kurtarıcısıdır. Kilise topluluğu Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da kocalarına her konuda bağımlı olsun (Pavlos'tan Efesoslulara Mektup, 5/21-24).

Kadın kendi bedenine egemen değildir, erkek o bedene egemendir. Tıpkı bunun gibi, erkekte kendi bedenine egemen değildir, kadın o bedene egemendir." (Pavlos'tan Korintilere 1. Mektup, 1-11).

Kadının suskun ve uysal olması gerektiğini belirten özelliklerinin yanında kadının, melekleri bile baştan çıkardığına dair dini öğretiler ve metinler

⁴ İncil, Pavlos'tan Korintilere 1. Mektup (14/ 33b-35). İncil, Pavlos'tan Efesoslulara. Mektup (5/21-24). İncil, Pavlos'tan Korintilere 1. Mektup, (1-11).

yazılmıştır. Kadının kötü ruha sahip olması düşüncesi, onun olarak görülmesine neden olmuştur. Kadını niteleyen bu özellikler Hristiyanlık inancında evliliğe farklı bir çerçeveden bakılmasına neden olmuştur. Zira kadının kötü, akılları karıştıran, musibet sahibi bir varlık olarak toplumda yer alması evliliğe olan bakış açısını da etkilemektedir. Hristiyanlıkta takva adına tercih edilen bir durum varsa o da bekârlıktır. Çünkü bekârlık dini açıdan takva için uygun bir yaşam biçimi olarak görülmektedir (Kaval: 319).

Hristiyan mistik düşünce yapısında ise kadın (Yılmaz, 2012: 50-51) saygınlık unsuru olarak görülmektedir. “İsa Analığı”, “İsa'ya Hamilelik” gibi güç amaçlı bir yaşamı idame ettirmektedir. Ayrıca kadın, vecd ve huşu konusunda erkeğe göre çok daha canlı bir görüntü sergilemektedir. Bunun örneği olacak şekilde tarikat ve manastırda çok sayıda etkin kadın mistikler yer almaktadır. Yılmaz'a göre, günümüz Hristiyanlığının ortaya çıkmasında ve mistisizmin kurucusu olarak da görülen Pavlos, zaman zaman kadını överken zaman zaman da eleştirilerde bulunmaktadır. Kadın üzerinden olumsuz yargıların oluşmasına neden olan bir başka etken olarak kilise babaları örneği verilebilir. Kilise babalarının üzerinde durdukları konu ise, yasak elmanın yendikten sonra cennetten kovulma olayının sebebi olarak kadının gösterilmesidir.

Genel bir ifade ile bu iki dinden hareketle şu yorumlar yapılabilir: Yahudilikte yaratılışa dair 1. ve 2. bölümlerin farklılık içermesi erkek ve kadın arasında farklı yorumlar yapılmasına imkân tanımıştır. 1. bölümde erkek ve kadın birlikte yaratılırken 2. bölümdeki ifadelerde kadının erkekten meydana gelmiş olarak tasvir edilmesi, kadının sonradan eklemlenmiş, ikincilliği üzerine bir tartışma alanı yaratmaktadır. Hristiyanlıkta da benzer şekilde erkek ve kadının cennetten kovulması ve ilk günah tohumunun kadın tarafından atılması kadını günahkâr bir varlık olarak tasvir edilmesine neden olmaktadır. Ancak İncil’de Hazreti İsa’nın kadınlara eşit muameleler yaptığına dair örnek aktarımlar var iken İsa sonrasında havariler ve kilise babalarının kadına karşı olumsuz yorumlar getirmesi kadına olan bakış açısını değiştirmektedir.

1.2.4.3. İslamiyet’te Kadın ve Erkek

İslamiyet’te daha önceki din ve inanç sistemlerinden farklı olarak erkek ve kadının ayrı yaratıldıklarına dair içeriklerin söz konusu olmadığı söylenebilir. Bu iddiayı somut bir şekilde örneklendirmek gerekirse İslamiyet’in ilk emri olan “oku” emri

tek bir cinse ya da zümreye yönelik değil herkesi kapsayacak şekilde topluma söylenmiştir. Hem erkek hem de kadının ilimden faydalanması anlamını içeren bu emir, İslamiyet ile diğer dinler arasında bir karşılaştırma yapmak açısından önemli bir konudur. Kur'an-ı Kerim'de⁵, ‘Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, zevcesini de kendisinden halk edip birçok erkek ve kadınları yeryüzüne yayan Rabbinizden sakınınız’ (Nisa, 1) ayeti erkek ve kadın arasında yaratılış bakımından bir ayrım olmadığını göstermektedir (Kazıcı, 2020: 58- 59). İslamiyet öncesinde kadın, ilgili coğrafyada değersiz bir varlığın simgesi olarak toplumda yer edinmekteydi. Kadın hizmet edilenden ziyade hizmette bulunan, saygısını esirgemeyen ama saygı da gösterilmeyen bir varlığı temsil ediyordu. Ancak İslamiyet ile birlikte ilgili coğrafyada kadının statüsünün yükseldiğinden bahsetmek mümkündür.

İslam kadına toplum hayatı içerisinde bir özne olarak var olduğunu hissettiren onu görünür kılan haklar sağlamıştır (Taslaman ve Taslaman, 2019: 33-34). Kadının, toplumun bir ferdi olarak kabul görmesine imkân veren İslamiyet, Hz. Muhammed döneminde de hicretlere ve biatlara dâhil edilerek gösterilmeye çalışılmıştır. Yine bu anlamda kadına bir tercih hakkı verilmiştir. Ayrıca kadınlar, kocaları ve babaları öldükten sonra mirastan pay alma, evlenme-boşanma, malları üzerinde hak talebinde bulunma ve kullanabilme gibi sosyal yaşamın özgürlükleri olarak ifade edilebilecek çeşitli haklara sahip olmuştur. İslam peygamberi ve ardından gelen dört halife döneminde, kadınlar sosyal hayatın merkezi sayılabilecek birçok faaliyet göstermiştir. Erkeklerle bir arada olmalarını gerektiren durumlarda yine mesleklerini yapmışlardır. Kadınlar; ticari faaliyetlerde bulunmuş, hemşirelik, öğretmenlik gibi birçok mesleği icra etmiş, para kazanmışlardır. Hatta o dönemde savaşlarda yer almış oldukları dahi ifade edilmektedir. Özetle İslamiyet’le birlikte kadın, Hz. Muhammed döneminde çeşitli özelliklerini ön plana çıkaran haklar edinmiştir. Kadın bu dönemde hem özel yaşantısında hem de toplumsal yaşantısında önemli konumlara sahip olmuştur. İslam hukuku, bir erkeğin yapabileceği işleri kadının da yapmasında bir sakınca görmemektedir.

İslamiyet’ kadın ve erkeğe aynı görev ve sorumlulukları yüklememektedir. Örneğin, cihad erkeğe farz kılınmışken kadına farz kılınmamıştır. Ancak Hz. Peygamber’in (akt. Acarlioğlu, 2019: 213- 214) ‘Küçüğün, büyüğün, zayıfın, kadının

⁵ Kuran-ı Kerim, (4),1.

cihadi Hacc ve umredir” şeklindeki buyruğu kadınların da cihat yapmış gibi sevap kazanacağını ifade etmektedir. Hz. Muhammed’in kadına sevgi ve şefkat barındıran birçok örnek ifadesi bulunmaktadır (Topaloğlu, 2013: 38). “Bana şu önemsedığımız dünyadan 3 şey sevdirmiştir: meşru olan her şeyin en güzel ve en temiz, kadın ve en mutlu anım olan namaz”.

İslamiyet’in temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de, Hristiyanlık ve Yahudilik inancında olduğu gibi kadının yaratılışının farklı olduğu görüşlerin yer almadığını ifade eden Topaloğlu’na göre Kur’an-ı Kerim’de cennetteki “Memnu ağaç” hikâyesi anlatılırken iki kişiden bahsedilmektedir. Yani suçun failinin özellikle tek bir cinse mal edilmediği açıkça görülmektedir. Yaratılış ile ilgili olarak İslamiyet’in diğer dinlerden bir diğer farkı olarak Âdem’in yeryüzüne gönderilmesi olayının bir nimet olarak algılanmasında yatmaktadır. Çünkü bu sayede insan nesli ortaya çıkmıştır.

Kuran-ı Kerim’de kadın aleyhinde tartışma konusu yaratan⁶ “kadınlarınız sizin tarlanızdır; tarlanızı dilediğiniz gibi ekin” ayeti, erkeğin üremedeki etkin rolüne atıfta bulunmaktadır. Toprak, insan bedeninin ihtiyaçlarını karşılamak üzere önemli bir yaşam kaynağıdır. Ataerkil sistemde toprak ve kadının birbiriyle özdeşleştirilmesi, doğurgan yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak burada kadın, yaşamın kaynağından ziyade erkeğin yarattığı canı taşıyan bir beden olarak zihinlere yerleşmiştir (Berktaş, 1996: 58-59). İslamiyet’te Tanrı yaratan olarak tasavvur edilmektedir. Erkeğin üremedeki rolüne istinaden yapılan bu benzetme, Tanrının evreni yaratma gücünün dünyevi temsilcisi olarak erkeği görmesi, otoritenin de erkek olması fikrini güçlendirmektedir. Kadın ise sadece tohumu taşıyan bir bedendir (Berktaş: 62-63). Kadın ve erkeği hiyerarşik düzen içinde farklı kategorilerde yer almasına sebep olabilecek olan bu benzetmeler, dış dünya ile özdeşlik kurularak bahsi geçen iki cinse de bir takım değer ve işlevler yüklemektedir. Biyolojik indirgemenin dinsel söylemlerden hareketle ele alınıp yorumlanması görünümündeki bu ifadelerin, gündelik yaşamda ve sosyal hayatta kadınların yaşam alanlarını kısıtladığı yorumunu yapmak mümkündür.

⁶ Kuran-ı Kerim(2), 223.

1.2.5. Dil / Kültürde Eşitlik

Dil, insanlar arasında anlaşmayı veya uzlaşmayı sağlayan bir sistem olarak ifade edilebilir. Dil(ler), özgün yapıya sahip olduğu için bulunduğu toplumun yapısı gereği değişkenlik gösterebilir. Dili insanın evi olarak gören Heidegger (akt. Kaplan, 2013: 134 ve 142) dil ile ev arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Nasıl ki ev insanın çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan ve kişinin bulunduğu tabakadan coğrafyaya kadar farklı şekil ve kalıplarla inşa edilen bir mek n ise dil de tıpkı ev gibi insan hayatını özel kılan duygu, düşünce ve aktarımın özel bileşimidir. Dilin kendine has olma özelliği onu milli unsur olarak tanımlama imkânı sunmaktadır. Dil, anlamının ve anlaşılmanın yegâne aracı olarak insan hayatını anlamlı ve özel kılmaktadır. Duygu ve düşünce dil ile ifade edilirken aynı zamanda ortak bir miras olarak sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Dil ile ifade edilen gerek sözlü gerekse yazılı aktarımlar kültür bileşeni olarak toplumsal yaşamda yer almaktadır. Bir ulusun dili ve kültürü, asırlar boyu yaşamış oldukları olay ve olguların  zeti olarak görülebilir.

Toplumsal cinsiyetin oluşmasında önemli etken olan dil ve kültür ikilisi, toplumsal gerçeklikleri yansıtmasının yanı sıra yeni oluşumlar da meydana getiren ve hatta pekiştirebilen yapıya sahiptir. Kültürün içinde var olan tüm gerçeklikler dil içinde de vardır. Zira toplumsal süreçte söylemsel ifadeler, bireyler üzerinde duygu, düşünce ve davranışların oluşması açısından önemli bir faktördür. Toplumun iki öznesi olan kadın ve erkek hem kültür yaratıcısı hem de taşıyıcısı olarak toplumda yer edinmektedir. Ancak, erkeğin ve kadının cinsiyetlerine ilişkin olarak farklı söylem ve değer kazanmaları da söz konusudur ki bu da toplumun yapısı ve gerçekliği ile ilgilidir. Nasıl ki dil ve kültür yapısı dünyanın her yerinde aynı şeyi ifade etmiyor ise erkek ve kadın için kullanılan dil de aynı şekilde farklılık göstermektedir (Aydinoğlu, 2015: 218).

Gizli duyguların ortaya çıkmasında dilsel davranışların önemli bir yere sahip olduğunu ifade eden Lakoff'a göre (2009: 46-49 ve 62) kadınlar iki şekilde dilsel ayrımcılığa maruz kalmaktadır. İlki, dilin onlara öğretilme şekli, ikicisi ise kadına davranış şeklidir. Örneğin, bir kız çocuğu erkek gibi konuştuğu zaman dışlanma veya daha farklı bir tepki ile karşılaşabilir.  ocuk verilen bu tepki ile birlikte, ailesinin ve arkadaşlarının y n gösterici tavrı ile kendi dilsel sınırlarını öğrenmek durumunda

kalmaktadır. Buna karşın erkek dilini kullanmayan kadınlar ise güçsüz ve kırılgan olarak nitelendiril(ebil)mektedir. Yani her iki durumda da kadın, olumsuz söylem ve davranışlarla karşılaşmaktadır. Bu döngü içinde kadının kişisel kimliği bastırılarak bireysel görüşlerinin ortaya çıkmasının engellendiği de söylenebilir.

Cinsiyetlendirilmiş bir dil olarak dişil dil, örneğin İngilizce gramerin söz dizimsel kurallarında, tonlama ve diğer kalıpların tümünde kullanılmaktadır. Ayrıca dilin kullanımında asıl kelimenin yerine geçen örtme deyişler de söz konusudur. Lakoff'a göre (s. 49) örtmece kavramlar ciddi tartışmalarda kullanılmaz, daha basit ciddiyet içermeyen sohbetlerde kullanılmaktadır. Örtmece olarak lady (hanımefendi) kavramı woman ile aynı bağlamda ve anlamsal şartlarda kullanılabileceği gibi, Lakoff'un ima ettiği gibi kullanılarak kavrama farklı bir bakış açısı getirilebilir. Lakoff'tan hareketle Türkçede kullanılan bayan kelimesi de yine örtmece kavram olarak değerlendirilebilir. Lakoff, kadın dili ile kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri arasında sıkı bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, kadının kullanmış olduğu dil, erkeğe göre daha naziktir ve bu sebeple toplumda sesi daha az çıkmaktadır. Bu sesin az çıkması durumu, gerek gündelik ilişkilerdeki ve iletişimdeki uysallık gerekse de sosyal dışadönüklük konularında fark edilecek bir nitelik olarak öne çıkmaktadır. Bu da kadının özel ve sosyal alanda pasif kalmasına sebep olmaktadır.

Hemen hemen her toplum, edinmiş olduğu değer ve yargı kalıpları ile birbirinden ayrılmaktadır. Geleneklerin ve inanç sistemlerinin ön planda olduğu düşünme ve davranma faaliyeti olarak kültür, bireylerden bağımsız bir şekilde gerçekleşmesi beklenmediği gibi o, kolektif olarak paylaşılan, öğrenilen ve taşınan bir sürecin ürünüdür. Kültür, içerisinde bulunan toplum üyelerinden cinsiyetlerine uygun birtakım davranışlar sergilemesini beklemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bu anlamda kültürün önemli bir parçasıdır. Değişken kültürel kodlar, toplumsal cinsiyet kalıpları açısından farklı anlam içeriklerine sahip olmaktadır. Bu değişken yapı, bireyler üzerinde ayrıştırıcı roller sahiplendirdiği gibi rol dışına çıkan birey, suçlanma veya dışlanma ihtimali ile de karşılaşmaktadır (Şahin, 2019: 240 ve 243).

Toplumsal cinsiyet rolleri ve bilgi birikimine ilişkin olarak kalıp yargıların yerleşiklik kazanmasında nesneler de etkilenmektedir. Eril / dişil ayrımını temsil eden nesneler dünyası, bu bağlamda indirgemeler ile öznelleştirilmektedir (Matsumoto, 2001

s.206). Küçüklükten beri inşa edilen ve aşıl原因 kodlar zihinlere, dolayısıyla davranışlara yansımaktadır. Öyle ki gündelik yaşamda da farkına varılmaksızın bu kodların var olmasına ve yürütülmesine bireyler tarafından aracılık edilmektedir. Örneğin uçsuz bucaksız gökyüzünü temsil eden mavi rengin erkek çocuklar ile özdeşleşmesine karşın hayallere ve duygusallığa işaret eden pembe rengin kadın ile bağdaştırılması toplumsal cinsiyetin somut göstergeleri olarak görülebilir. Benzer bir örnek olarak, özgürlüğün sembolü olan arabalar, erkek çocuklar için tercih ediliyor iken oyuncak bebeklerin kız çocukları için uygun görülmesi konuyu açıklama noktasında önemli örnekler olacaktır. Tüm bunlar toplumsal cinsiyetin dil ve kültür üzerindeki etkisini göstermektedir.

1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI

Toplumsal cinsiyet kuramları, cinsiyet rollerine ilişkin olarak erkek ve kadın davranışlarının farklılaşma nedenlerini tartışmaktadır. Başka bir ifade ile birden fazla kuram geliştirme imkânını sunan toplumsal cinsiyet kavramı, çeşitli gerekçeler ile açıklanmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının oluşum ve gelişim aşamasında birden fazla etmene bağlı kalarak geliştirilen kuramlar vardır. Bu kuramların hepsini ele almak mümkün olmadığı için birkaç disiplinden hareketle ele alınacaktır. Biyolojik kuram, sosyal rol kuramı, bilişsel gelişim kuramı, sosyal öğrenme kuramı, psikanalitik kuram ve toplumsal cinsiyet şeması kuramına bu bölümde kısaca değinilerek kavrama tezin amacına yönelik bir çerçeveden bakılmak istenmektedir.

Biyolojik kuram, kadın ve erkeğin doğuştan itibaren genel olarak farklılıklarının davranışlara yansıdığı kabulüne dayanmaktadır. Biyolojik kuram, toplumsal cinsiyete ilişkin farklılıkların temel sebebini; üreme organları, hormonlar veya beyin yapılarında, görmektedir. Bu kuram, erkek beyni ile kadın beynini karşılaştırarak zihinsel süreçte, erkek zekâsının daha ön planda olduğu varsayımından hareket etmektedir. Örneğin biyolojik kuramda, sayısal zekâ gerektiren meslekler söz konusu olduğunda, erkek oranının fazla olmasını bu öncüle bağlayarak beyin performansının, erkeklerde daha üstün olduğu ifade edilmektedir. Üremenin getirmiş olduğu farklılıkları da yine kendisine konu edinen biyolojik kurama göre (başat davranış örüntüsü) erkekler, ev dışında sosyal yaşam ile mücadele ederken kadınlar (edilgen davranış örüntüsü) ev içi işlerin sorumluluğunu taşımaktadır. Biyolojik kuram, annelik içgüdüsünün beyin bir

bölümünde ya da üreme organında yer aldığı savna ek olarak, erkeğin çeşitli alanlarda üstünlük kazanmasına sebep olan faktörün, erkeklik hormonlarından kaynaklandığı gibi hipotezleri de tartışma alanına dâhil etmektedir (akt. Keskin ve Uluşan, 2016: 51).

Toplumsal cinsiyet kuramına yönelik bir diğer önemli bir kuram olan sosyal rol kuramı (Sırma, 2023: 8), kişilerin toplumda sergilemiş oldukları davranışlar üzerinde durmaktadır. Kişi gündelik yaşamında birden fazla rol ile kendisini tanımlayabilir. Örneğin bir kişi anne, baba, amca, hala, komşu vs. olarak toplumda yer edinebilir. Erkek ve kadına toplum tarafından verili bir gönderi gibi yansıtılan roller, toplumsal cinsiyet rolü ile bağdaştırılmaktadır. Kızların ev işleri ile uğraşmasına karşın erkeğin ilgi odağının ev dışına ait olması ya da kadının erkeğe hizmet etmesi ve erkeğe tabi olması gerektiği düşüncesi, kadının hem bireysel hem de toplumsal anlamda mağduriyet yaşamasına sebep olmaktadır. Erkek, egemen ve iktidar olmanın hoşnutluğu ile yetiştirilirken bir takım olumlu niteliklere de sahip olmaktadır. Güçlü, akıllı, rekabetçi, kahraman gibi özellikler erkeğe atfedilirken naiflik, duygusallık, anlayışlı ve iyi hal ve tavırlarda bulunma durumu kadınlar için kabul görmektedir. Sırma'ya göre (s. 9) ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında aile, okul, arkadaş, ders kitapları, kitle iletişim araçları, oyun ve oyuncakların etkisi büyüktür. Çocuğun eğitim ve öğretim açısından gelişimine katkıda bulunan ve çocuğu geleceğe hazırlayan en azından buna fırsat tanıyan bu faktörler, çocuğun toplumsal cinsiyet sınırlarını çizmesi yönünde önem arz etmektedir. Başka bir ifadeyle, eğitim başta olmak üzere aile, din, boş zamanlar gibi sosyal kurumlar toplumsal cinsiyet rollerinin taşıyıcısı olarak bireyleri etkilemektedirler.

Toplumsal ve tarihsel koşullar, bireye neyi nasıl yapması gerektiğini belirten kılavuz niteliğinde bilgiler sunmaktadır. İşlevselci yaklaşımın önde gelen isimlerinden olan T. Parsons (1942: 605-609) erkek ve kız çocuklarının küçük yaşlardan itibaren cinsiyet rolleri ile tanıştığını iddia etmektedir. Parsons'a göre kız çocukları erkek çocuklarına göre hem daha ılımlıdır hem de ev ortamında anne ile daha fazla vakit geçirdiği için, anne rolünü benimsemektedir. Erkek ise kız çocuğuna göre disiplin ve otoriteye karşı durabilecek potansiyele sahip olarak yetişmektedir.

Yetişkinlik döneminde cinsiyet rollerinin farklılaşması evlilik ve meslekler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Parsons rol kuramında (akt. Kurt, 2014: 55-56) cinsiyete

dair rollerin çocukluktan itibaren benimsendiğinden ve ilerleyen yaşlarda iş bölümü ile her iki cinsin de sisteme hizmet ettiğinden söz etmektedir. Başka bir ifade ile kadınlık ve erkeklik, toplumsal yapıda iş bölümü ile toplumsal cinsiyet kalıplarına göre şekillenmektedir. Burada kadının genelde özel alan olarak betimlenen ev içi rollerde aktif bir rol sergiliyor olmasına karşın erkeğin kamusal alanda fail olması önemli bir çatışma alanı yaratmaktadır. Buna istinaden erkek ve kadının yöneldiği meslek grupları cinsiyetlendirilmiş mesleklerin ortaya çıkmasına neden olduğu da söylenebilir (Demir, 2020: 8). Şüphesiz bu durumun açık bir örneği olarak bazı toplumlarda belirli rollerin ve mesleklerin tek bir cinse mal edilmesi, söz konusu farklılıkları ve belirlenmişlikleri ortaya koyma bakımından önemli göstergelerdir. Mesleklerin bu şekilde erkeksi ya da kadınsı olarak cinsiyet damgalamalarına maruz bırakılması hem sosyal hem de ekonomik açıdan cinsiyet eşitsizliklerinin ortaya çıkmasına neden olduğu yorumu da yapılabilir. Yine mesleklere ilişkin olarak yapılan bu ayrımlar, geleneksel yapı ve kalıp yargıların toplum üzerindeki etkisini de göstermektedir. Bu görüşleri destekler nitelikte Bhasin'den aktaran Gökcan'a göre (2018: 26) kadın ve erkek, kendi toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak bir öğrenim sürecine dahil olup uzmanlaşmaktadırlar. Böylelikle bireyler kendilerine ait yetenekler geliştirerek mesleklerin sahiplenilmesine aracılık etmektedirler.

Cinsiyet rollerini açıklamak ve öğrenmenin sosyal etkilerini ortaya koymak amacıyla oluşturulmuş sosyal öğrenme kuramı ise, iki öğrenme tipi üzerinde durmaktadır: Edimsel koşullanma ve model alma-taklit. Bu kurama göre, cinsiyetine uygun davranışlar sergileyen çocuklar ödüllendirilirken, cinsiyetine uygun davranışlar sergilemeyen çocuklar ise cezalandırılmaktadır. Bu anlamda ödüllendirilen davranış tekrar etme potansiyelini açığa çıkararak davranış örüntüsü içinde yer almaktadır, cezalandırılan davranış ise davranış örüntüsünde yer almaz. Model ve taklitte, çocuk beğendiği kişileri model alarak onları taklit eder. Bu model yakın çevresinden olduğu gibi birebir temas etmediği, görüşmediği birisi de olabilir. Çocukların uygun davranışları gözlemleyerek öğrenebildiklerini iddia eden sosyal öğrenme kuramı, bu süreci gözlem ve pekiştirme ya da cezalandırma ile taklit ettiğini ileri sürmektedir. Ödül ve cezaların çocuğun gelecekteki davranışlarını belirlediği savı ile geleneksel cinsiyet rollerinin nesillere aktarılmasında model alma ve taklit, davranışları etkisi üzerinde durulmaktadır (Dökmen, 2015: 59-62).

Bilişsel gelişim kuramına göre, çocuğun cinsiyet gelişimi ve cinsel kimliği, kişinin kendi zihinsel deneyimleri ile gerçekleşmektedir. Bilişsel gelişim kuramı, çocuğun davranışları, toplumsal cinsiyet kimliklerine dair tutumların ortaya çıkmasında önemli rol oynadığını savunmaktadır. Kişinin kendi cinsiyetine dair ilk izlenimleri ve edinmiş olduğu fikirler, cinsel kimliğinin oluşması bakımından değerli görülmektedir (Pehlivan, 2017: 505-506) Bilişsel olarak gelişen çocuk, zamanla kendini kadın veya erkek olarak sınıflandırmaktadır. Sosyal rol kuramının aksine bilişsel gelişim kuramı, kadın veya erkek olmak ilkesini doğrudan çevreye bağlı kalarak değil çocuğun kendi kimliğinin farkına varması ile oluşturmaktadır. Bilişsel gelişim kuramının öncü isimlerinden olan Piaget, bilişsel gelişimi açıklarken biyolojiden yararlanmıştır. Piaget (akt. Lindeberg, 2011: 2-4) bilişsel gelişimi dört kavramdan hareketle açıklamaktadır. Bu kavramlar: Fiziksel olgunlaşma, deneyim, toplumsal aktarım ve dengelenmedir. Fiziksel olgunlaşma, bireyin doğduğu andan itibaren getirmiş olduğu özelliklerin, bilişsel gelişime etki ettiğini ifade etmektedir. Olgunlaşma sürecine bağlı olarak bilişsel gelişim, sınırlarını genişletebilme özelliğine sahiptir. Fiziksel olgunlaşmanın yanı sıra toplumsal alandan da etkilenen birey, bir deneyim sürecine dâhil olmaktadır. Bu süreçte kişi sosyal yaşamın bir unsuru olarak birtakım eylemlerde bulunmaktadır. Bu eylemleri yaparken deneyimler aracılığıyla bilgiler edinilmektedir. Deneyim sürecinde ele alınan eylemler, fiziksel ve bilişsel olarak işlenmektedir. Ayrıca birey, diğerleri ile kurmuş olduğu iletişim veya etkileşim sayesinde dâhil olduğu toplum kurallarını da öğrenmektedir. Bireyin gelişim süreci, ailesi ve çevresi tarafından toplumsal aktarım sürecinin bir parçası olarak şekillenmektedir. Dolayısıyla kişi sadece kendisinin eylemleri vasıtasıyla değil, toplumsal olarak aktarılan bilgiler ile de bir bilgi edinme sürecine dâhil olduğu söylenebilir. Dengelenme ise, genel olarak hem gelişimin düzeyini belirtir hem de diğer faktörler arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir.

Piaget'ten farklı olarak Vygotsky (akt. Kapanadze, 2019: 182) gelişimi çocuğun bilişsel süreç dâhilinde edinmiş olduğu tecrübenin aksine bu sürecin yetişkinler tarafından bilinçli ve sistematik şekilde yürüttüğü düşüncesini savunmaktadır. Vygotsky'nin kuramı, konuşma diline ek olarak bilişsel gelişim konusunda toplum ve kültür olgularına dikkat çekmektedir. Yetişkinler, çeşitli araçlar ve iletişim olanakları ile anlam ve değerleri çocuklara aktarırlar. Zihinsel süreçler sadece yetişkinler aracılığıyla değil sosyal etkileşimin akran gruplarıyla da çocuğun gelişim sürecine dâhil

edilir. Başarı noktasında karşılaşılan zorlamalar bilişsel gelişim için büyük önem arz etmektedir. Bunlara ek olarak oyun kavramı çocuğun yetişkin hayatına dair bilgi edinmesinin temel bileşenleri arasındadır.

Toplumsal cinsiyetin gelişimine dair kuramsal açıklamalardan bir diğer kuram olarak psikanalitik kuram, Sigmund Freud'un görüşleri çerçevesinde şekillenmektedir. Freud'un psikoseksüel kuramı (akt. Özdemir ve ark., 2012: 569-571) toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimine katkıda bulunacak şekilde ele almaktadır. Yeni doğan bir birey, çeşitli kademelerden geçerek kişiliğini oluşturmaktadır. Freud, kişiliği 5 dönem üzerine inşa edilmiş bir kavram olarak kategorileştirmektedir:

- 0-1 yaş arası; oral dönem.
- 1-3 yaş arası; anal dönem.
- 3-6 yaş arası; fallik dönem.
- 6-11 yaş arası; latent dönem.
- 11 yaş ve üstü; genital dönemdir.

Özdeşim kurma ve içselleştirme gibi kavramlar üzerinde duran psikanalitik kuram, çocuğun küçük yaştan beri kendi cinsiyetinden olan anne ve babası üzerinden özdeşim kurarak toplumsal cinsiyet kalıplarını öğrendiğini söylemektedir (akt. Pehlivan, 2017: 507). Böylelikle kız ve erkek çocuğunun nasıl bir cinsiyete sahip olmaları gerektiği de öğrenilmektedir. Bireyin hem toplumsal hem de psikolojik olarak uyumlu olması şartı bu kurama göre kendi cinsiyetine uygun cinsiyet kimliğine sahip olmasına bağlanır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına dair bilgileri ilk dönemlerde ayırt edemeyen çocuk, 5 yaş itibari ile kendi bedenindeki farklılıkların farkına vararak cinsel kimliğini oluşturmaktadır. Freud'a göre kız ve erkek çocuklarında cinsiyet kavramı aynı olmasına rağmen erkek merkezi bir konuma sahiptir. Cinsiyet, çocuklarda penisin varlığı veya yokluğu ile ilgili olarak algılanmaktadır. Bundan dolayı kız çocukları hem kendi cinsleri hem de karşı cins tarafından zayıf bir varlık olarak nitelendirilmektedir. Cinsiyet kimliği oluşumu açısından son dönemde çocuk, kendi cinsine yakın olan ebeveyni ile özdeşim kurarak cinsiyet kimliğini şekillendirmektedir. Genellikle vakit geçirme konusunda anne ile daha fazla zaman geçiren erkek çocuk, cinsiyetini "kadınsı olmayan" özellikleri kendi cinsiyet kimliğine dâhil etmektedir. Böylelikle erkek çocuk, kendi cinsine yakın olan baba ile arasındaki çatışmayı durdurur ve baba ile özdeşim

kurar. Kız çocuğu ise benzer şekilde annesi ile özdeşim kurarak cinsiyet kalıplarını içselleştirmektedir (akt. Çay, 2021: 26). Freud'un gelişim kuramı Erikson tarafından geliştirilerek 8 dönemli psikososyal gelişim kuramı olarak daha kapsamlı ele alınmıştır. Erikson (akt. Atak, 2011: 166-168) kuramını bilişsel, toplumsal ve duygusal etmenleri barındıran görüşler ile bütüncül değerlendirmektedir. Erikson, aşamalı oluşum ilkesi, psikososyal bunalım, bölge, toplumsal işlev örüntüsü, ego kimliği, ego kimliği duygusu, sosyal ve kişisel kimlik şeklinde kavramları açıklayarak kuramını evrelere ayırmaktadır. Yine Freud'dan farklı olarak sadece çocukluk yaşantıları ve cinsellik üzerine yoğunlaşmayıp yaşamın tüm yönlerine dokunacak öğelerden bahsetmektedir.

Toplumsal cinsiyet kuramları açısından toplumsal cinsiyet şeması kuramında ise (akt. Yapıcı, 2020) çocuk öğrenme süreci ile bir cinsiyet şeması geliştirir. Bu sayede çocuk hem kendi cinsini hem de karşı cinsi tanıma ve tanımlama fırsatı bulmaktadır. Ayrıca algılama, kodlama ve örgütleme süreçleri ile çocuk, toplumsal cinsiyet şemasına dair bilgiler de edinmektedir. Toplumsal cinsiyet şemaları her insanda farklı oranda bulunmaktadır. Kadın ve erkek fark etmeksizin erkeksi özellikler daha fazla ise bu onu erkeksi, aynı şekilde kadınsı özellikler daha fazla ise kadınsı, her ikisi de mevcut ise androjen ve iki özellik de belirgin değil ise farklılaşmamış toplumsal cinsiyet tipi olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet şemasının önemli temsilcilerinden olan S.L. Bem (1993: 125-138) *The Lenses of Gender* adlı eserinde toplumsal cinsiyet şemasını, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kategorilerinin içselleştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifade ile toplumsal cinsiyet şeması, cinsiyet temelli sınıflandırmanın yani erkeklik ve kadınlık tanımlamalarıdır. Kültürel değerlerin içselleştirilmesi olayını, toplumsal cinsiyet şeması teorisi üzerinden açıklayan Bem, çocukların da bilinçli bir şekilde olmasa bile toplumsal cinsiyet şemasına sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Bem'e göre, kültürel pratikler, yetişmekte olan bireylerin toplumsal cinsiyet yargılarının benimsenmesine olanak tanırken bu süreçte hem çocuk hem yetişkin için bir kimlik inşa etme sürecine de katkı sağlamaktadır.

1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE FEMİNİZM

Feminizm, kadın ve kadının toplumsal ve tarihsel konumunda yaşamış olduğu sorunları kendisine konu edinmektedir. Feminizm kavramının kökeni Latince *femine* yani kadın anlamına gelmektedir. Feminizm ilk olarak 18. yüzyılda İngiltere’de, Mary Wollastoncraft ın, “*A Vindication of the Rights of Women*” adlı çalışması ile gündeme gelmiştir. Feminizm, kadının toplumsal ve özel yaşamında özgürleşmesini, engellenmemesini, baskı görmemesini, eşit haklardan faydalanması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca her türlü cinsiyetler arası ayrımcılığa karşı bir duruş sergilemektedir (Taş, 2016: 165).

Feminizme dair geçerli ve tek bir tanım yapmak zordur. Ancak literatür çalışmaları incelendiğinde, kadın erkek eşitliği adına güç ilişkilerinin değiştirilmesini öngören ve bu yönde çeşitli hak talebinde bulunan toplumsal ve siyasal hareket olarak genel bir tanım yapılabilir. Feminizm Hooks’a göre (akt. Işık, 2022: 4), toplumsal cinsiyet kaynaklı ayrımcı düşünce ve eylemlere karşı bir duruş olarak ifade edildiği gibi cinsiyet temelli sömürü ve baskıyı sona erdirmeye amacı güden bir hareket olarak görülmektedir. Andree Michell’e göre ise (akt. Arat, 2010: 29) feminizm; kadına toplum içinde rollerini ve haklarını genişletme imkânı sunan bir öğretilerdir. Feminizm, kadın ve erkek eşitliğini savunduğu gibi dolayısıyla iktidarın tekelliğini de eleştiren bir akım olarak da tanımlanabilir. Erkek egemen toplum yapısına, öğretilerine ve dayatılan bilgilere meydan okuduğu için feminist teori bir başkaldırı teorisidir de denilebilir (Jackson ve Jones, 1998: 1). Mac Kinnon (2003: 21) feminizm ile Marksizm arasındaki benzer noktalardan hareketle feminizmi açıklamaya çalışmıştır. Marksizm için emek ne anlam ifade ediyor ise feminizm için de cinsiyet aynı şeyi ifade etmektedir. Her ikisinin de birer faaliyet olarak madde ve akıl bileşiminden meydana geldiğini ve tarihsel bakımından özgün karakterlere sahip olduğu düşüncesini paylaşmaktadır. Mac Kinnon, temelde bu ve bunun gibi benzerliklerden yola çıkarak feminizmi tanımlamaktadır. Ortak bir feminizm anlayışının olmama nedenini farklı toplum yapılarına bağlayan Notz’ a göre (2018: 9-10) feminizm, ayrımcılığın üstesinden gelme hareketi temelinde oluşmuş bilimsel ve bilgi bariyeridir. Ayrıca Notz feminizmi, kadının toplum hayatında birey olarak faydalanması gereken olanaklara kavuşması için çeşitli eylem ve faaliyetlerde bulunan bir toplumsal hareket olarak görmektedir.

Woolstonecraft' a göre (akt. Donavan, 2001: 29-30) kadın, özel alanın muhatabı ve aklın dışında duyguların egemen olduğu bir yaşam alanında bulunmaktadır. Duygularının esiri olan kadının tüm çabası, erkeği mutlu etmektir. Kadının böylesi bir yaşamdan kurtulmasının yolu ise, gerçek anlamda eğitim ve eleştirel gücün kazandırılmasında yatmaktadır. Eğitim ile bilinçlenecek, eleştiri ile ruhunu genişletecek olan kadın, gerçekliklere erişim noktasında daha kolay ulaşabilme inkânına kavuşacaktır. Bu görüşe paralel bir görüş olarak yine Wollstonecraft'tan aktaran Tong' a göre (2006: 30) kadın için en önemli ve geliştirilmesi gereken şey kişiliktir. Kadının tek işlevi, erkeği eğlendirmek veya onun canının istediği gibi hareket ettirebileceği bir nesne olmamalıdır. Ne kadın, kendini böyle konumlandırmalı ne de erkek kadından bu tür hareket ve beklentiye sahip olmalıdır.

Kadınlar 19. yüzyılda ilk defa büyük bir katılım ile haklarını savunmaya başlamıştır. Özellikle Avrupalı kadınlar siyasi ve toplumsal alanda hareketlere katılım sağlayarak, sürece ışık tutan adımlar atmışlardır. Gerek sanayi devrimi gerekse endüstriyel kapitalizm ve temsili demokrasinin sağlamış olduğu hava, Avrupalı kadınların seslerini daha da fazla çıkarmalarına ortam hazırlamıştır. Kurumsal feminizm böylelikle kadının ekonomik ve siyasi sorun olarak algılanması ile birlikte çözüm odaklı bir hareket olarak ortaya çıkmıştır (Ataman, 2009: 3). Feminizm yaygınlık kazandıktan sonra farklı ideolojilerin ve hareketlerin benimsenmesine de olanak sağlamıştır. Bu hareketler temelde kadın ve kadının haklarına dair çeşitli perspektifler sunduğu için feminizmin önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Bu yüzden öncelikle bu hareketlere kısaca değinmek istenmektedir.

1.4.1. Birinci Dalga Feminist Hareketi ve Liberal Feminizm

Feminist hareketin ilki olarak yorumlanacak olan liberal feminizm, diğer feminist hareketler içerisinde tarihsel önceliğe sahiptir. Liberal feminist hareketinin öncü isimleri olarak; Mary Wollstonecraft (1759-1797), Frances Write (1795-1852), Elizabeth Candy Stanton (1815-1902), Susan B. Antony (1820-1906), Harriet Taylor (1807-1858), J. Stuart Mill (1806-1873), Susam Moller Okin (1946-2004), Martha Nussabum (1947-&). Liberal feminizmin kökeni 18. yüzyıla dayanırken 1970'lerde yaygınlık kazanmıştır. Özgürlük ve eşitlik üzerine kurulmuş düşünceleri benimserken aynı zamanda akılcı ve pozitivist düşünceden etkilenen ilk feminist teoride denilebilir. Liberal feminizme göre

cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kalkması için bireysel hakların geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu feminist akıma göre kadınlar aklını kullanarak cinsiyet kalıp yargılarından kurtulabilir. Kadınların, eril sistemin kadına dayatmış olduğu kalıp yargılardan çıkması için eşitlik fikrinin kamusal alanda gerçekleştirmesi gerekmektedir (Onat, 2020: 11 ve 30).

1900'lü yılların sonlarına doğru kadın, oy hakkı talebini gerçekleştirmiş olsa da toplumdaki konumu ve görüntüsü istenilen düzeyde olamadığı için birinci dalgayı başarısız gören düşünceler bulunmaktadır. Özellikle liberalistlerin kamusal düzeyde ortaya çıkan haklara odaklanmaları, özel alanda kadını ihmal etmiş ve yalnız bırakmıştır. Çünkü liberal feministler kadının aile içindeki hak ve sorumluluklarını olağan karşılamaktadır (Doğancı ve Tuncay, 2020: 1331-1332). Kısaca liberal feminizm, hukuki düzlemde kadının bazı haklara kavuşmasına aracılık etmiş, ancak özel ve kamusal ayırım konusunda özel alan ile yeterince ilgilenmediği için eleştirilmektedir.

1.4.2. İkinci Dalga Feminizm

Toplumsal cinsiyet kavramına yönelik tartışmaların sıkça vurgulandığı bir başka hareket olarak ikinci dalga hareketi, radikal ve Marksist feminist akımlar ile birlikte değerlendirilmektedir. 2. dalga feminizm, kadını özel ve özerk bir varlık olarak yüceltmeye çalışırken temel de vurgulamak istediği şey, kadının üremesi, cinsiyeti, cinselliği ve doğurganlığını sınırlayan yargılar ile mücadele etmektir. Şöyle ki; liberal feminizmin savunduğu eşitlik fikrine ek olarak radikal feminizm, kadını erkek egemen toplum baskısından kurtarmak için hem siyasi hem de toplumsal bir projedir. Bu yaklaşımda, geleneksel kadınlık rolleri sorgulanarak kadının konumu üzerinde bilinç oluşturulmak istenmiştir. Kadının konumuna yönelik algı ve tutumların oluşma sebebi olarak, ataerkil toplum öğretileri olduğu düşüncesine işaret ederken bu yönde bir mücadele verilmiştir. Radikal feminizme göre, kadının ikincilleştirilmesi toplumsal öğretiler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda kadının güçlü taraflarını ortaya çıkaracak, kadını bu anlamda güçlü hissettirecek adımlar atılmak istenmektedir. Bu adımların somut bir örneği olarak radikal feminizm, hatta daha genel bir ifade ile ikinci dalga feminizmde birtakım söylemler ve kavramlar ön planda tutulmaktadır. Bunlardan bazıları; bilinç yükseltme, kız kardeşlik olgusu, kadın doğulmaz kadın olunur, kişisel olan politiktir ifadeleridir (Çelikkol, 2022: 47).

- Kız kardeşlik: Radikal feminist örgütlenme içerisinde kişisel deneyimin değerinin yeniden ele alındığı bir kavram olarak yorumlanabilir. Özel deneyimlerin anlatılmasının kadın ezilmişliğine alternatif bir çözüm sunacağı iddiasını taşımaktadır. Özel ve kamusal alanların sınırlarının cinsiyetler üzerinden çizilmesi (erkeğin kamusal kadının ise özel alan ile) kadınların kendileri arasındaki benzer yargılar ile mücadele ettiklerini fark etmeleri ile kadınlar arasında siyasal bir eylem fikrinin oluşması sağlanmıştır (Avcil, 2020: 1299).
- Bilinç yükseltme: Feminist kuramın yönteminin bilinç yükseltmek olduğunu iddia eden Mac Kinnon' a göre (2003: 105-108) 1960 ve 1970'lerde oluşturulan bilinç yükseltme grupları çeşitli kesimler aracılığıyla bir araya getirmiştir. Bilinç yükseltme gruplarını bir araya getiren şey ise sosyal yaşamda genellikle karşılaşılan sıkıntı ve zorlukların sebebinin cinsiyete dayandığı düşüncesidir. Her ne kadar yaşanan duygular belli noktalarda ayrışsa da özünde grubu birbirine bağlayan ortak bir düşünce oluşmaktadır . Böylelikle “kadın olmak” kadınlar tarafından farklı bir göz ve içerik ile yeni bir anlam kazanmaktadır. Mac Kinnon (s.117-127) bilinç yükseltme ile ortaya çıkan, kişisel olanın politik olduğu analizini kısaca şöyle ifade etmektedir :
 1. Kadın hem grup hem de bireysel düzlemde erkek egemenliği altındadır.
 2. Kadın biyolojik doğasından ötürü değil toplumsal olarak ezilmektedir.
 3. Kişisel duygulardan cinsel iş bölümüne dek yapılan cinsiyet ayrımları kadını ayırt etmektedir.
 4. Kadını ilgilendiren sorunlar sadece kendisi için değil, diğerlerini de ilgilendirdiği için sorunlar bütüncül olarak görülmektedir.
- Kadın doğulmaz kadın olunur: Bu mottoyu, Simone de Beauvoir'un feminist kuram içerisinde sloganlaşmış bir ifadesi olarak yorumlamak mümkündür. Feminist eserler arasında yine öncü sayılabilecek olan Beauvoir'un “*İkinci Cinsiyet*” adlı eseri, kadının konumuna dair farklı bakış açılarının geliştirilmesi adına önemlidir. Eril iktidarın gerçekliği, kadın üzerindeki etkisi ile erkek her şey iken kadın, erkeğin yadsıması olarak ifade edilebilmektedir. Kadınlık, kendi cinsinden olmayan birisi için” başkası” olarak görülmektir.

Kadının, erkeğin ötekisi ya da başkası olarak ifade edilmesi, erkek karşısında kadını nesneleştirmektedir. İnsan olmanın bir hakkı olan özgürlüğün, tarihsel ve toplumsal koşullara göre ihlal edildiği durumlar görülebilmektedir. Özellikle söz konusu kadın olunca bu durum daha da fazla kendini tekrarlayabilmektedir (Beauvoir, 2019: 13-19). Kadının özgürlüğü erkeğin özgürlüğü kadar değer bulamamaktadır. Bu yaklaşım, kadının öncelikle bir insan olarak özgürlük hakkına sahip olduğu ve bu hakkın elinden alınmaması gerektiğini savunmaktadır. Kadının erkek gibi özgür olmasının yolunu, etkili bir şekilde ortaya koymak isteyen Beauvoir'e göre asıl özgürlük, bireyin dünya ile kurduğu ilişki ve bu ilişkiyi yansıtmaya meselesidir.

Beauvoir (1967: 7-16) kadınlığın doğuştan olmayıp sonradan edinilmiş bir kavram olduğu düşüncesini savunurken, kadınlığın biyolojik veya psikolojik bir sonuca bağlı olmadığını ifade etmektedir. Kadının, "erkeğin ötekisi" olarak görülmesi, küçüklükten beri inşa edilen söz ve davranış biçimleri olarak toplum dünyasında bir gerçekliğin yansıması olarak durmaktadır. Kız çocukları ve erkek çocukları bu doğrultuda farklı şekilde yetiştirilmektedir. Kız çocukları, bedeninin ona sağlamış olduğu özelliklerinin kendi kendine yetemeyeceği veya başaramayacağı gerekçeleri ile büyütülmektedir. Zayıf ve güçsüz bir bedene sahip olmanın gerekçesiyle küçük yaştan beri karşısındakinin hoşuna gidecek eylemlerde bulunulması beklenir. Zaman içerisinde kız çocuğu erkeğin kendi dünyasındaki başat rolü ile tanışır. Babanın aile içindeki otoritesini gören çocuk karşı cinse dair yeni bilgiler öğrenmiş olur. Baba; güçlü, kuvvetli, mutlak hâkimiyet sahibi herhangi bir tehlike anında aileyi koruyup kollayabilecek bir varlığın vücut bulmuş hali gibi durmaktadır. Buna karşın anne uysal ve itaatkâr bir tavır sergilemektedir. Kadın olmanın bu bağlamda çoğu zaman sınırları belirlenmiştir, ona ne yapıp ne yapmaması gerektiği öğretilmiştir. Bu anlamda erkek olmak ile kadın olmak arasında bariz farklılıklar görünmektedir. Çoğu zaman insanlık hakkı olarak görülen söz ve eylemler erkekler arasında bir çatışma yaratmazken aynı durum kadınlar için geçerli olamamaktadır.

Beauvoir'e göre (akt. Walters, 2009: 138) kadının yaşamına dair anlam bulma hakkı elinden alınmıştır. Erkek yön veren, yeri geldiğinde kalıplar üreten bir pozisyonda yer alırken kadın ise erkeğin ötekisidir ve bu anlamda bir eyleyici konumda da değildir. Değerden yola çıkarak varoluş yolculuğunu, erkekten ve onun faaliyetleri

üzerinden anlatma girişiminde bulunan Beauvoir, kadının insan olmayanı temsili olduğu konusunu da tartışmaktadır. Sıklıkla üzerinde durduğu “*kadın doğulmaz kadın olunur*” ile kadının kaderini değiştirmesini de yine kadına bağlamaktadır. Hatta bunun çözümünü, bağımsız kadın olma kavramsallaştırması ile formüle etmektedir. Bağımsız kadın olma hali, erkek egemen dünyada pasif kalmadan, var olan koşulları değerlendirebilen bir kadın tipidir ona göre. Böylesi bir tipoloji şüphesiz kadını güçlü, ayakları yere sağlam basan, nesne olmaktan kurtaran, kendisini özne gibi hissettirecek bir varlığa karşılık gelmektedir.

Radikal feminizmin önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Kate Millett ve onun eseri olan *Cinsel Politika*, feminist hareket açısından üzerinde durulabilecek bir diğer eserdir. Cinsel Politika (Millett, 1987: 44-53) bir temsil sorununu, yani cinsler arasındaki ilişkiyi politik zemin üzerinden tartışmaktadır. Millett’in, politikanın güç temelli bir ilişkiyi kendisine konu etmesinden kaynaklı olarak, cinsler arasında da benzer bir ilişki üzerinden konuyu yorumladığı da söylenebilir. İdeolojik saldırının arka planında yer alan ilişkiler, ataerkil toplum yapısının öğretileri ile kendisine destek bulmaktadır. Çünkü biyolojik gerçekliklerin toplum tarafından cinslere sunmuş olduğu birtakım öğretiler ve kabul görmüşlükler, kadın ve erkeğe farklı rol ve statüler tayin etmektedir. Eril tahakküm kıstasları ile çevrili olan ataerkil kültür yapısı, kadını küçümserken erkeği yüceltmektedir. Cinsel Politika, psikolojik ve toplumsal durumlar açısından erkek ve kadını ataerkil toplum yapısına göre değerlendirmektedir. Yeteneklerin genellikle iktidar olan üzerinden yürütülmesi bunu da iktidarın öznesi olarak kabul edilen kişi üzerinden, yani erkeğe atıfta bulunarak yapması şaşırtıcı değildir. Oysa Millett, Cinsel Politika’da erkek üstünlüğünü fiziksel güç olarak ele almamaktadır. Biyolojik olmayan değerler sisteminin üretmiş oldukları ile konuyu değerlendirmektedir.

Juliet Mitchell (akt. Arat, 2010: 20- 42) *Kadınlar: En Uzun Devrim* adlı eserinde feminizmin tüm ezilmişlikleri, birleştirdiğini ifade etmektedir. Daha açık bir ifade ile nasıl ki hiçbir işçi tek başına bir ideoloji ya da devrim yapamayacağı gibi hiçbir ezilen kadın da böylesi bir devrimi tek başına başaramaz. Dolayısıyla feminizmin kadın olmak ile ilgili olduğunu ve feminizmin tüm kadınlara açık olduğunu belirtmektedir. Kadının neden hep ezilen kesim için de yer aldığı sorunu da tartışan Mitchell, kadının durumunu diğer ezilen grup veya kesimden farklı olarak yorumlamaktadır. Çünkü kadın bir

tarafından bastırılıp ezilirken diğer taraftan da sömürülmektedir. Kadın hem iş hem de ev ortamında sömürülmektedir. Kadının durumunu farklı öğelerin bir araya getirmiş olduğu özgün bir durum olarak tanımlayan Mitchell, üretim, yeniden üretim, cinsellik ve çocukların toplumsallaştırılmasının somut bir birleşimi olarak kadının durumunu karmaşık bir yapı olarak tanımlamaktadır.

Sevim'e göre (2005: 76-85) radikal feminizminin ilk eseri Shulamith Firestone'ın *Cinsiyet Diyalektiği*'dir. Bu eserde çatışma biçimi, cinsiyet çatışması olarak ifade edilirken, kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi anlamak için ise “üretim süreci” denilen kavrama bakmak gerektiği iddia edilmektedir. Sevim'e göre kadının üreme işlevi cinsiyete dayalı iş bölümünden kaynaklanmaktadır. Feminizmin bir devrim etkisi yaratabilmesi için yeni üretim metotları gibi yapay sistemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Teknolojik gelişmeler ile erkek ve kadın arasındaki üretim ve tüketim ilişkisindeki farklılıklar ile birlikte ikilikler de son bulacaktır. Ayrıca kadının toplumun yaratmış olduğu tutum ve davranışlardan kurtulması için kapitalizm ve patriyarkayı kaldırmak bu noktada önemli adımların atılmasını sağlayacaktır. Kadının da erkek standartlarına uygun bir yaşam sürmesi fikrini taşıyan radikal feminizm, belirli bir dönemde kadının yüceliğinden bahsederek, kadın kültürü yaratmak için çabalamıştır.

Marksist feminist teoriye göre kadın, üretici olmasına karşın tüketiminde ikincil bir konumda yer almaktadır. Kadının özgürlüğü, ev işlerinden kurtulması ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda ev işlerinin toplumsallaşması kadın lehinde yapılacak bir yenilik olarak da yorumlanabilir. Marksist feminist temsilcilerinden biri olan Delphy (akt. Şenkal, 2016: 99-100) kadının ev işleri ile ilgilenmesini “ücretsiz emek” olarak değerlendirmektedir. Çünkü toplumsal yaşam içerisinde yapılan işler belirli ücret karşılığında yapılabilirken aynı işler ev içi işlerde geçerli olmamaktadır. Bu da kadın açısından çeşitli kavramların ön plana çıkmasına neden olmaktadır denilebilir.

Marksist feminist teoriler genel olarak kadının konumunu açıklarken üretim ilişkileri ve üretim tarzını ele alarak açıklamaktadır (Güneş, 2017: 247). Marksist feministler (İlter, 2014: 20-21), kadının toplumsal yaşantısı ile ezilen sınıfları birbirine benzetmektedir. Nasıl ki sınıflar arasında çatışmanın kaynağı özel mülkiyet ise aynı durum cinsler arasında da geçerlidir. Dolayısıyla Marksist feminizm, barış ortamı sağlanmasının formülünü, özel mülkiyetin kalkmasında görmektedir.

Erkek kadın eşitliğine dair tartışmalardan hareketle ortaya çıkmış olan Marksist feminizm, sınıflı bir toplum yapısında eşitlik fikrinin tam anlamıyla uygulanamayacağını belirtmektedir. Marksist feminizme göre kadının ezilmiş konumunda yer almasının nedeni kapitalizmdir. Bu durumdan kurtulmanın yolu ise sosyalist düzene geçmektir. Sevim'e göre, Marksist feminizm, Marx'ın toplum teorisine uygun olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Öyle ki erkek burjuvazi, kadın proletaryadır. Erkek ekonomik anlamda bir hayatın temelini oluşturan güce sahipken kadın, ailesine bakmakla yükümlü ev işlerini yapan sorumlu bir varlık olarak görülmektedir. Toplumsal alanda ev işleri itibar sağlamadığı için kadının emek tanımı özelleştirilmiş ve aşağılanmıştır. Kadın sorunu Marksist feministlere göre toplum sorunu ile aynıdır. Dolayısıyla kadın sorununun çözmek toplum sorununun da çözmek demektir. Genel olarak bu anlayışa sadık kalan Lenin, Alexandra Kollantai, Clara Zetkin, Rosa Luxemburg Marksist feminizmin önemli temsilcileri olarak anılmaktadır. Marksist feminizm, kadının toplumsal sorunlardan ve ikincil konum niteliğinden kurtulması için iki formül önermektedir. Birincisi ev işlerinin toplumsallaşması ikincisi ise ev işlerinin devlet tarafından ücretlendirilmeye tabi tutulmasıdır. Ancak ikinci öneri beraberinde birtakım paradoksları da getirmektedir. Çünkü kadın aldığı ücret ile yine ev ve ev işlerine bağımlı yani kamusal alandan uzak kalacaktır. Ayrıca yine kadın için ödenecek ücretin kaynağına ilişkin olarak ortaya çıkan sorunlar da bulunmaktadır (Sevim, 2005: 64-70).

1.4.3. Üçüncü Dalga Feminizm

İkinci dalga feminizme tepki olarak 1990'lerden itibaren ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm, kadının konumunu hem erkeğe görelilik üzerinden eleştirmiş hem de kadınlık durumuna yeni bakış açıları getirmiştir. Post feminizm olarak da ifade edilen üçüncü dalga feminizm, özellikle kadının bireysel sorunlarına dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım, kadına yönelik şiddet, milliyetçilik, sınıf gibi sorunlarına yönelmiştir (Egemen, 2023: 125). Üçüncü dalga feminist bakış açısı ile kadın kimliğine dair; Müslüman Feministler, LGBTİ hareketler, Queer feminist tartışmalar ortaya çıkmıştır. 3. Dalga feminizm, politik zeminden uzak daha çok bireysel kimlik üzerine odaklanmıştır. Farklılıkların değerli ve önemli olduğu hususunu kendisine ideoloji olarak benimsemiştir. Kadın sorunlarının evrensel olmadığını, farklı bölgelerde farklı sorunlar yaşayan kadınlar olduğu iddiasını savunmaktadır (Aydemir ve Özdemir, 2019:

1708). Üçüncü dalga feminizm ve dördüncü dalga feminizm, kadının kamusal alan faaliyetlerini toplumsal ve politik düzlemde ele almadığı için çalışmaya katkı sunmayacağı düşüncesi ile detaylandırılmaması tercih edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. SİYASET VE SİYASAL KATILIM KAVRAMLARI

Toplumsal cinsiyet kavramının toplumsal yaşamda birçok alanda etkisi bulunmaktadır. Kavram, erkek ve kadın, cinsiyetlerine ilişkin olarak farklı anlam ve değer kazanan iki varlığın temsilidir. Cinsiyetlere yapılan değer yüklü tanımlamalar, erkek ve kadının farklı alanlar ile özdeşleştirilmesine neden olmaktadır. Örneğin kamusal alan faaliyetleri içerisinde değerlendirilebilecek olan birçok faaliyet, eril ile algılanmaktadır. Bu faaliyetler arasında belirgin olarak siyaset alanı göze çarpmaktadır.

Literatüre bakıldığı zaman siyasetin birden fazla tanımı olduğu görülmektedir. Örneğin siyaset, toplumda çıkar çatışmasından kaynaklı olarak ortaya çıkmış haklarını arama ve savunma şeklinde tanımlanabildiği gibi kolektif karar alma, iktidar ve otoriteyi kullanma, kıt kaynakların tahsisi, aldatma ve manipüle etme gibi kavramları içeren bir kavram olarak da ifade edilmektedir (Öztekin, 2013: 24; Heywood, 2007: 23). Siyaset; otorite, egemenlik, iktidar olma vasıflarının ön planda olduğu bir alan olmakla birlikte, yapısı ve süreci ile cinsiyetçi bir alan olarak da görülebilir. Siyasal faaliyetler içinde etkin olma durumu şeklinde ifade edilebilecek olan siyasal katılım ise her türlü yurttaşlık eylemini içeren, siyasal durum, değişim veya sürekliliği ifade etmektedir (Özyurt, 2010: 290). Çoğu zaman siyasal katılım sadece oy kullanma olarak görülmesine karşın, pek çok içerik ve eylemi bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin farklılıkları veya dezavantajlı grupları da içerecek şekilde çeşitli araçları kullanarak mevcut iktidarın dikkatini çekmek bir siyasal katılımdır. Bu doğrultuda siyasal katılıma etki eden yoğunluk önemlidir (Karkış ve Ömeroğlu, 2023: 1882). Bu tanımı destekler biçimde Özkılıççı ve Uzun'a göre siyasal katılım (2022: 78), oy kullanma, protesto eylemlerine dâhil olma, bir siyasi partiye üye olma gibi durumları kapsamaktadır. Siyasal katılım (İzmir, 2020: 278) siyasal alanda oy kullanmak, karar verme sürecinde aktif olmak, yönetimde görev almak, siyaset ile ilişkili olarak tartışmalarda bulunmak gibi pek çok davranışsal etkinlikleri içermektedir. Kalaycıoğlu ise (akt. Silsüpür, 2021: 164) daha bütüncü bir şekilde siyasal katılımı şöyle tanımlamaktadır: Siyasi gücün hem karar alma sırasında hem de sonrasında kararın değişimini, gecikmesini ya da ortadan kalkması için kişilerin kendi ifadelerini kullanarak yapmış oldukları davranışlardır.

2.2. DÜNYADA KADININ SİYASAL KATILIMI

Kadın ve erkek arasında eşitlik talebi, tarihsel süreç içinde özellikle 20. yy 'da Avrupa, Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde kadınların göstermiş olduğu mücadeleler ile birlikte bir ivme kazanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda 1915 tarihinde “Barış ve özgürlük için uluslararası kadın ittifakı” kurulmuştur. 1945'te Birleşmiş Milletler erkekler arası eşitlik kavramını, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik olarak yeniden düzenlemiştir. 20 Aralık 1952'de Birleşmiş Milletler tarafından kadınların siyasi haklarına ilişkin sözleşme ilan edilmiştir. 1975 yılında Birleşmiş Milletler, “Uluslararası Kadın 10 yılı” ilan etmiştir. BM’ ye üye olan ülkeler aracılığıyla kadın sorunlarını çözme amacı ile bir fon kurulması kararlaştırılmıştır. Bu ve benzeri girişimler, kadın sorunlarının çözümü ve iyileştirilmesine yönelik plan ve programlar olarak görülebilir (Altındal, 2007: 61- 62).

Dünyada kadın temsiline istatistiksel olarak bakıldığında, zirvede Yeni Zelanda ve Meksika ülkeleri vardır. Bu ülkelerde milletvekillerinin yarısı kadındır. Diğer bazı ülkelerdeki kadın milletvekili oranı ise şöyledir; Norveç ve Finlandiya yüzde 46, Fransa yüzde 38, Almanya ve İngiltere yüzde 35, ABD yüzde 29, Bulgaristan yüzde 24, Yunanistan yüzde 21., Türkiye ise yüzde 17 oranı ile bu konuda yapılan listelerin son kısımlarında yer almaktadır (Euronews, 2023).

2.3. TÜRKİYE SİYASİ TARİHİ VE KADIN

Türkiye’de kadın ve siyaset konusunu ele almak için Cumhuriyet öncesi ve sonrası toplum yapısına ve sonuçlarına değinmek gerekir. Türkiye Cumhuriyeti’ne ait topraklar, cumhuriyet öncesinde Osmanlı Devleti tarafından yönetilmekteydi. Osmanlı Devleti’nin özellikle son dönemlerinde, modernleşme sürecine girmesi ile birlikte siyasi ve sosyal alanda pek çok değişim yaşanmıştır. Batı toplumlarında modernleşme ile başlayan, kadın hakları ve buna yönelik mücadeleler Osmanlı İmparatorluğu’nda da hissedilmeye başlamıştır. Geleneksel yaşam, kadın için her ne kadar sınırlı içerikli işlevlere sahip olsa da kadın, kendisine verilmiş olandan daha fazlasını elde edebileceği bir zemin bulmuştur. Özellikle batılı akımların etkisinde kalan kesimin önderliğinde, kadının toplum hayatında görülen ve tanınan haklar elde etmesi sağlanmıştır. Batıdaki hak arayışından farklı olarak Osmanlı’da kadın haklarına dair hak arayışı aydınların katkıları

ile gerçekleşmiştir. Bu sürecin bir diğer önem arz eden olayı ise 2. Meşrutiyet ve sonrası yaşanan gelişmelerdir. Osmanlı toplum yapısını etkileyen bu değişim süreçleri, kadının toplumsal konumu açısından önemli gelişmelere ışık tutacaktır (Çalışkan, 2022: 322).

2.3.1. Osmanlı Döneminde Kadın Hareketleri

Türk toplumundaki kadın hareketlerinin en azından ortaya çıkış süreci Zihnioğlu'na (2003: 21) göre üç adımda gerçekleşmiştir:

- Erken dönem (1868-1908) ilk kadın mektubunun basında yer alması ile başlar İkinci Meşrutiyete kadar ki olan dönemi kapsar.
- İkinci Meşrutiyet ve Millî Mücadele (1908-1922) dönemlerindeki feminist hareketleri içerir
- Birinci dalga Cumhuriyetçi Feminizm (1923-1935) Cumhuriyetin kuruluş yıllarını kapsamaktadır.

Erken dönem kadın hareketi, bir kavram olarak kadınlık mefkûresi etrafında şekillenmektedir. Bu dönemde kadının sorunları ile birlikte var olan sorunların aşılması için birtakım idealler geliştirilmiştir. Kadınlık mefkûresinin önemli idealleri arasında *terakki* yoluna dâhil olmak vardır. Yıllarca cahil ve değersiz bırakılan kadının, ilerlemesi ve gelişmesi için atılacak adımların başında, eğitimin yer alması gerekiyordu. Çünkü eğitim ile kadın, kendini ve dolayısıyla haklarının farkına varabilecek, yani aydınlanabilecekti (Zihnioğlu: 45 ve 53). Kimlik kazanımı, tam eşitlik için eğitimin yaygınlaştırılması isteği, tıpkı Mary Woolstonecraft'ın (akt. Donavan, 2001: 29-30) kadının eşit bir zeminde var olması için başlangıçta yapılması gereken şeyin ısrarla eğitim olduğunu vurguladığı gibi Türk toplumu açısından erken dönem feminist hareketler de aynı doğrultuda ilerlemiştir denilebilir. Cumhuriyet döneminin temellerinin atılmasını sağlayan İkinci Meşrutiyet döneminde hem toplumsal hem de siyasal alanda değişiklikler yaşanmıştır. İkinci Meşrutiyetin özellikle kadınlar açısından önemli bir yeri vardır. Çünkü bu dönemde kadın konusu ülkenin sorunu olmuştur. Özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin izlemiş olduğu politikalar, kadının toplumdaki yerini ve değerini artırmaya, kadını topluma kazandırmaya yöneliktir. Bunun için bu dönemde aileye millî birlik ideali ile yaklaşarak, Osmanlı kadın hareketinin temelleri atılmak istenmiştir. Başta Ziya Gökalp olmak üzere millî aile fikri, ittihatçıların temel

düşünceleri olarak döneme yansımıştır. Ayrıca İkinci Meşrutiyet Dönemi ile birlikte kadının eğitim sahası genişlemiş ve kadın, yükseköğretim hakkı kazanmıştır. Yine ilk defa eğitim amaçlı kadınlar yurt dışına çıkmıştır. Kadınlar diğer kadınları bilinçlendirmek amacıyla çeşitli kurumlar açarak, konferanslar düzenleyerek sürece dâhil olmuşlardır. Savaş sebebi ile erkeğin bırakmış olduğu faaliyetleri sürdürme imkanına da kavuşan kadın, siyasi alana da dahil olmuştur. 1917 yılında yürürlüğe giren hukuki aile kararnamesi ile Osmanlı tarihinde yine bir ilk olarak aile hukukuna dair ilk defa bir kanun metni yapılmıştır. Bu kanun ile devletin aile kurumuna olan müdahalesi gerçekleşmiştir. Küçük yaştaki kızların evliliğine müsaade edilmeyerek çok eşlilik gibi aile içi uygulamalar eşin rızasına bağlı olarak kararnamede belirtilen esaslar çerçevesinde şekillenmiştir (Özkiraz ve Arslanel, 2011: 3-5).

İkinci Meşrutiyet döneminde kadınlar, geleneksel rollerin dışında farklı statü ve kimlik elde etmek amacıyla basın, dernekleşme ve konferanslar gibi çeşitli araçları kullanarak bir takım taleplerde bulunmuştur. İkinci Meşrutiyet dönemi yazın dünyasını ikiye ayıran Kurnaz'a göre (akt. Özkiraz ve Arslanel: 6) kadın dergileri batıcı ve Türkçü olacak şekilde ikiye ayrılmaktadır. Batıcı kadın dergileri; Mefharet, Demet, Mehasin, Kadınlar Dünyası, Hanımlar Âlemi, Osmanlı Kadınlar Âlemi, Kadın, Genç Kadın, Hanımlara Mahsus Gazete, Musavver Kadın. Türkçü kadın dergileri arasında ise; Kadınlık Hayatı, Kadınlık, Kadın Duygusu Seyyale, Türk Kadını, Siyanet, Bilgi Yurdu Işığ, Bilgi Yurdu, Bilgi Mecmuası ve Genç Kadın dergileri vb. bulunmaktadır.

İkinci Meşrutiyet Dönemi kadın hareketleri genel olarak; cemiyetçilik faaliyetlerinde bulunma, maddi anlamda bir destek sağlama ve kadın haklarını savunma, eğitime erişme amacıyla yapılmıştır. Bu faaliyetlerin bazılarını kısaca değinmek gerekirse (Kurnaz, 1991: 77- 85):

Cemiyeti İmdadiye: 1908 yılında Rumeli sınırındaki askerlere giyecek temin etme maksadı ile Fatma Aliye Hanım'ın önderliğinde ilk kadın kuruluşu olarak teşekkül etmiştir.

Teali Nisvan Cemiyeti: Halide Edip tarafından Türk kadınının bilgi ve kültürünü arttırmak amacıyla kurulmuştur. Üyeleri; Nakiye, Nezihe Muhittin, Rana Sani Yaver'dir. Bu cemiyete katılabilmek için İngilizce bilmek gerekiyordu. İngiltere'de Türk kadınları Muhibbi Cemiyetine paralel olarak kurulmuş olan cemiyet, genç kız ve

kadınların düşünce gelişimine yardımcı olarak okuma yazma etkinliklerini gerçekleştirmiştir. Teali Nisvan Cemiyeti, mitingler düzenleyen, konferans çalışmalarını aktif olarak gerçekleştiren bir cemiyet olarak var olmuştur. Ayrıca bu dönemde; İttihadı ve Terakki Kadınlar Şubesi, Osmanlı Cemiyeti Hayriye-i Nisvaniye, Teali Vatan Osmani Hanımlar Cemiyeti, Mamûlatı Dâhiliye Kadınlar Cemiyeti Hayriyesi, Esirgeme Derneği, Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi, Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti gibi birden fazla dernek ve cemiyet kurulmuştur.

Meşrutiyet Döneminde ülkenin savaşta olma sebebi ile kadın üretim aşamasına geçmiştir. Ülkenin durumu, kadını biraz da zorunlu olarak bu sürece katmıştır da denilebilir. Kadını kamusal alana yönlendiren asıl sebep, özellikle taşrada bulunan kesim için ekonomi kaynaklı gerçekleşmiştir. Bu dönemde kadın siyasi bir hak arayışı içine girmemiştir (Kurnaz, 1991: 103). Millî Mücadele dönemi, kadının aktif yapısı ile birlikte değer ve önem kazandığı bir dönemdir. Kurtuluş Savaşı'nda verdiği mücadele ile bugün bile hafızalarda yer edinen Türk kadını, sadece kendi potansiyelini açığa çıkarmakla kalmayıp vatanın da önemli savunucusu olarak görülmüştür. Kadınlar, bir yandan cephede bir yandan da meydanlarda yer alarak milli mücadele için önemli katkılarda bulunmuşlardır (Doğru, 2023: 270). Kadınlar bu dönemde basın, yayın ve derneklerde yer almanın yanı sıra işgalleri protesto edip mitingler düzenlemişlerdir. Halide Edip Adıvar ve Müfide Ferit gibi isimler, bu dönemde halkın bilinçlenmesi ve cesaretlendirilmesi amacıyla etkin faaliyetlerde bulunmuştur. Türkçülük fikrini savunan Halide Edip Adıvar'a göre Türk kadınının birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir (akt. Demir, 2019: 29):

- Türk kadını, dindar olduğu kadar modern de olmalıdır.
- Türk kadını hem eğitilmiş olmalı hem de erkeklerle aynı haklara sahip olmalıdır.
- Türk kadını, sosyal ve politik haklarını muhafaza ederken bu hakları geliştirmeli hatta bu amaç uğruna ölüme bile göze almalıdır.
- Türk kadını, aynı zamanda bilgi ve şahsiyet sahibi, milliyetçi duygulara sahip ve vatansever olmalıdır.

Ancak unutulmamalıdır ki millî mücadele döneminde kadın ve erkek kurtuluş mücadelesini birlikte vermiştir. Cinsiyetçi sözlü eylemlerden uzak vatani kurtarma gayesinde uzlaşmışlardır.

2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın Hareketleri

İkinci Meşrutiyet sonrası dergi ve dernek faaliyetleri içinde yer alan kadın, kurtuluş mücadelesi ve sonrasında yeni bir döneme girmiştir. 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve bundan sonra kadınlar da erkekler gibi üniversiteye girmiş ve çeşitli meslek gruplarına dâhil olmuştur. 1926 Türk Medeni Kanunu ile eşitlik içerikli yasalar yapılmıştır. Söz konusu yasalardan bazıları; yasa önünde eşitlik, kadına boşanma hakkı, velayet hakkı, miras hakkı gibi sosyal ekonomik kazanımlara yönelik olmuştur. 15 Haziran 1923'te kadınlar Halk Fırkası isimli bir parti kurmuş ve Parti'nin Genel Başkanı Nezihe Muhittin ve Genel Sekreteri Şukufe Nihal olmuştur. Bu parti ilk dönemlerinde siyasi bir amaca hizmet etmediğini, kadını çeşitli alanlarda bilgilendirmek amacı ile kurulmuş olduğunu ifade etmiştir (Demir, 2019: 30).

Cumhuriyetin ilanından sonra seçme ve seçilme hakkı erkeklere özgü bir hak idi. Milletvekili seçmek için 18 yaşını doldurmuş erkek olma zorunluluğu bulunurken milletvekili seçilmek için ise 30 yaşını doldurmuş erkek olma şartı bulunmaktaydı. Dolayısıyla kadının siyasal arenada vatandaşlık kimliği görmezden gelinmekteydi. Ancak Tevhid-i Tedrisat ve Medeni Kanun gibi kadının toplumsal yaşamını iyileştiren düzenlemelerle birlikte kadının siyasal haklar kazanması kolaylaşmıştır. 3 Nisan 1930 yılında Atatürk, Türk kadınına belediye seçimlerine katılma hakkı vererek kadını siyasi alana dâhil etmiştir. 26 Ekim 1933'te muhtarlık ve ihtiyar heyeti üyeliği ardından 5 Aralık 1934'te Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanmasını sağlamıştır. Böylesi haklar birçok Batı ülkesindeki kadının daha sonradan edineceği haklardı (Arslanel, 2021: 203-204). Bu dönem sonrası kadınlar hem yerel hem de genel seçimlerde bir vatandaş olarak siyasi sorumluluğu yerine getirmeye başlamışlardır. Atatürk Türk kadınına taşıyabileceği en iyi noktaya taşımak için birden fazla inkılap yapmıştır. Bu anlamda hem modernleşme amacını gerçekleştirmiş hem de demokratik toplum yapısını oluşturmaya çalışmıştır da denilebilir.

2.3.2.1. Tek Partili Dönem Politikaları (1923-1945)

Cumhuriyet Halk Fırkası; 11 Eylül 1923'te Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. 1935'te Cumhuriyet Halk Fırkası olarak adını değiştirmiştir. Tokuroğlu'na göre (akt. Altındal, 2007: 79-80) Cumhuriyet Halk Fırkası'nda kadın konusu üzerine doğrudan bir çalışma yapılmamıştır. Bu durumu, 1930'lara kadar kadının siyasi haklara sahip olmamasına bağlayan Altındal, ayrıca kadınların bu süreçte parti programlarına ve faaliyetlerine dâhil olmadığını da ifade etmektedir.

Tek parti döneminin kadın açısından en önemli gelişmesi, kadına seçme ve seçilme hakkının verilmesidir. 1935 seçimleri çift dereceli ve tek partinin olduğu (CHF) dönemde büyük oranda bir katılım ile gerçekleşmiştir. Bu katılımın fazla olması kadının da aslında siyasete olan yoğun ilgisini göstermektedir. 1935 seçimlerinde 399 milletvekilinin 17'si kadın olarak meclise girmiştir. 1936'da bu sayı 18 olarak güncellenmiştir. 1935 seçimlerinde seçilen ilk kadın milletvekillerinin listesi şu şekildedir (Atatürk Ansiklopedisi, 2024): Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar), Hatı Çırpan (Satı Kadın Ankara), Türkân Baştuğ Örs (Antalya), Sabiha Gökçül Erbay (Balıkesir), Ayşe Şekibe İnel (Bursa), Hatice Özgener (Çankırı), Huriye Öniz Baha (Diyarbakır), Fatma Memik (Edirne), Nakiye Elgün (Erzurum), Fakihe Öymen (İstanbul), Benal Nevzad İstar Arıman (İzmir), Ferruh Güpgüp (Kayseri), Bahire Bediz Morova Aydılek (Konya), Mihri Pektaş (Malatya), Meliha Ulaş (Samsun), Esmâ Nayman (Seyhan), Sabiha Görkey (Sivas), Seniha Hızal (Trabzon).

Kadınlar Halk Fırkası; 16 Haziran 1923'te kurulmuştur. Varlığının kadının sosyal, ekonomik ve politik hak arayışı ile ilgili olduğunu, başlangıçta siyasi bir amaç taşımadığını ifade etmektedir. Kadınlar Halk Fırkası, Nezihe Muhiddin ve arkadaşları ile tarafından kurulmuş, Cumhuriyet döneminin ilk kadın siyasi örgütlenme faaliyetleri arasında yer almaktadır. Nezihe Muhiddin ile birlikte dönemin öncü kadınlarından Nimet Rüveyda, Şukufe Nihal, Seniye İzzeddin, Matlube Ömer, Zeliha Ziya, Tuğrul Bedri, Muhsine Salih gibi birçok kadın parti içinde yer almıştır. Ancak Kadınlar Halk Fırkası, 1924'te devlet yöneticilerinin müdahaleleri ile kapatılmıştır. Kapatılan partinin yerine partinin başkanı Nezihe Muhittin'in de başkanlık ettiği Türk Kadınlar Birliği adında bir dernek kurulmuştur (akt. Arslanel, 2021 s.200-201). Türk Kadınlar Birliği Derneği, isteklerini gerçekleştirmek için çeşitli eylem ve planlarda bulunmuştur. Ancak

hükümet tarafından kadınların mücadelesi karşılık bulamamıştır. Bu süreçte kadın isteklerini gerçekleştirme mücadelesi içindeyken, hükümet ise engelleyici tavrıdan yana olmuştur. Söz konusu dönem Türkiye'sinde kadınlar fikri ve bedeni varlıklarını geniş ölçüde gösterememiştir denilebilir.

Terakkiperver Halk Fırkası; Terakkiperver Halk Fırkası, 17 Kasım 1924'te kurulmuştur. 1922 yılı ve sonrasında Atatürk'ün modernleşme çabaları özellikle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu tarafından hoş karşılanmamıştır. Cumhuriyet Halk fırkasından ayrılan kişiler tarafından kurulan Terakkiperver Halk Fırkası; Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Paşa, Rauf Bey, Adnan Adıvar, Ali Fuat, Hüseyin Avni, Cafer Tayyar, Bekir Sami, Hüseyin Cahit tarafından kurulmuştur. Terakkiperver Halk Fırkası; demokrat, yenilikçi, liberal ve yapılacak olan inkılaplar karşısında durulmaması gibi ilkelere sahiptir. Ayrıca bu fırka, İngiltere'deki muhafazakâr partisi ile Fransa'daki radikal sosyalist partilerden ilham alınarak oluşturulmuştur. Parti programlarında kadın konusunu doğrudan ilgilendiren çalışma bulunmamaktadır. Terakkiperver Halk Fırkası, Türk siyasi tarihinde çok uzun soluklu bir siyasi faaliyet olamamış ve 3 Haziran 1925'te kapatılmıştır (Atatürk Ansiklopedisi, 2024).

Serbest Cumhuriyet Fırkası; 12 Ağustos 1930 yılında Atatürk'ün isteği ve önerisi ile Ali Fethi Bey önderliğinde kurulmuştur. Atatürk, bu partinin temsilcilerinin belirlenmesinde aktif rol oynamıştır. Bazı CHP milletvekillerinin yanı sıra kız kardeşi Makbule Hanım'ın da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nda yer almasını sağlamıştır. Kadınlara seçme hakkının getirilmesini, çalışma programına dâhil eden fırka; cumhuriyetçilik, milliyetçilik, laiklik esaslarını benimserken ülkenin ve milletin iktisadi ve sosyal refahını sağlamaya yönelik konulara da yer vermiştir (Atatürk Ansiklopedisi, 2024).

SCF'nin Batı Anadolu gezisi ve teşkilatlanmasının ardından 1930 belediye seçimlerine dâhil olması, dönemin önemli faaliyetlerindendir. 1930 seçimlerinde 502 seçim bölgesi arasından 31'ini kazanan SCF'nin, seçim sırasında usulsüzlük ve çeşitli engellenmeler ile haksızlığa uğradığı Ali Fethi Bey tarafından mecliste taşınmıştır. SCF'nin kısa bir süre dikkate değer sayıda taraftar toplaması CHF tarafından hoş karşılanmamış SCF'ye karşı iddialarda bulunularak rahatsızlık belli edilmiştir. Ancak,

Ali Fethi Bey'in Mustafa Kemal ile karşı karşıya gelmeme düşüncesinden ötürü bu siyasi teşkilat 17 Kasım 1930'da kapanmıştır (Ertem, 2010: 82-86).

2.3.2.2. Çok Partili Dönem Politikaları

Kitleseel anlamda Türk kadını açısından ilk siyasi başarı, 1935 seçimleri ile birlikte meclise 18 kadın milletvekilinin seçilmesidir denmek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte CHF'de bir kadın şubesi de kurulmuştur. Sonraki iki seçimde bu sayı 16'ya düşmüştür. Nitekim 1946 yılında çok partili hayata geçilmesi ile birlikte rekabet ortamının oluşması kadın açısından olumsuz sonuçlanmıştır. Çünkü uzun yıllar erkek egemen dünyası olarak algılanan siyaset alanı, getirmiş olduğu çok partili sistem anlayışı ile kadının temsiliyeti açısından birtakım sıkıntıları da beraberinde getirmiştir (Hoşaf, 2018: 28-29)

1950 yılı itibariyle kadınların mecliste temsil gücü azalsa da siyaset ile ilgili konularda aktif katılımda bulunmaya devam ettiği görülmektedir. Hatta partilerin kadın kolları aracılığı ile siyaset ile daha yakından ilgilenilmiştir. Kadın kolları ile belirli iş tanımları etrafında görev ve sorumluluklar edinilmiştir. Bağlı oldukları parti için oy toplamak, maddi işlerin sorumluluğunu almak vb. görevler kadın kollarına devredilebilmekteydi (Tekin, 2007: 37).

31 Mart 1953 tarihinde Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kadının siyasal hakları sözleşmesini imzalayarak siyasal alanda kadın erkek eşitliğini kabul etmiştir. Böylesi bir gelişme ile Türk kadınının siyasi rolü uluslararası boyutta karşılık bulmuştur (Onat, 2020: 110). 1960'lı yıllarda batıdaki gelişmelerden etkilenen kadın hareketleri, 2. Dünya Savaşı sonrasında yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye'de feminist hareket, 70'li ve 80'li yıllar ile birlikte yeniden gündeme gelmiştir. Dönemin ideolojik havasını bağdaştıran eğilimler, feminizmi de etkilemiştir. Bu dönemde kadınlar ataerkil kültür dayatmalarının ve toplumsal cinsiyet adına dezavantaj yaratan içeriklerin sorgulamasını yapmıştır. 1980'li yıllarda Türkiye'de askeri darbenin yaşanması sebebi ile ortaya çıkan boşluk, kadınları harekete geçirmiştir. Hatta bu olayı bir adım daha ileriye götürerek feminist eleştiriyi gündeme getirmişlerdir. Türk kadını bu dönemde, kadın hareketlerini eyleme dönüştürecek fırsatı bulmuş böylece Türkiye için 1970'lere kadar devam eden sessizliğin ardından 70'lerin ortalarında uyanış

yaşayan, 80'lerde meşruluk anlayışı ile 2. dalga kadın hareketlerini doğuran bir süreçten söz etmek mümkündür. Diğer bir ifade ile 2. dalga feminist hareket, bir anda olup bitmiş bir olay değildir. Belirli aşamalar ile birlikte gelişmiş ve nihai bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır (Karagöz, 2008: 173-176). 1985'te Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin Türkiye'de yürürlüğe girmesiyle başlayan bu yeni süreç, kadın hareketleri adına olumlu gelişmeler yaşanmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca sivil kadın hareketleri de aktif bir şekilde yürütülmeye devam etmiştir. 1990'lı yıllarda üniversite mezunu ve meslek sahibi kadınlar, kadın hareketlerine akademik nitelik kazandırmak amacıyla kadın araştırma merkezleri ve enstitüleri açmıştır. Ayrıca sosyal alanda Mor Çatı Kadınlar Örgütü, Kadın Eserleri Kütüphanesi gibi çeşitli kuruluşlar da çalışmalar yaparak sürece katkıda bulunmuştur (Karataş, 2009: 1659-1660).

“İlerici Kadın Derneği” ikinci dalga feminizmin Türkiye'ye yansımalarının bir örneği olarak verilebilir. Dernek, 3 Haziran 1975'te Bakiye Beria Onger, Dora Küçükaydın, Fatma Günel, Gönül Taylan, Güner Dilsizoğlu, Hamiyet Akkaya, Nursel Üstün, Saadet Sözel, Şeyda Talu, Vahide Yılmaz, Zuhal Meriç ve Zuhal Kılıç vs. kadınlar tarafından kurulmuştur. Derneğin temel amacı, kadının ve erkeğin eşitlik ilkesi gereğince değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Eşit işe eşit ücret sloganı ile kadının statüsü yeniden gündeme gelmiştir. Dernek, sosyal ve ekonomi kaynaklı konuların yanı sıra sendika hareketi gibi siyasi olaylar ile de ilgilenmiştir. Hatta yazılarını Kadınların Sesi gazetesi ile duyuran dernek, 28 Nisan 1979 sıkıyönetim sürecinde kapatılmıştır (Bayraktar, 2018: 10-11). 1975'lerde kadın hareketleri İlerici Kadınlar Derneği (Sancar, 2009: 122) Demokratik Kadınlar Birliği, Emekçi Kadınlar Birliği, Devrimci Kadınlar Derneği gibi kurumlarla gündeme gelmiştir. Ancak İlerici Kadınlar Derneği, dönemin sol partisine bağlı kalarak feminist söylem geliştirememiştir.

Türkiye'de 2. dalga hareketinin ilk savunucuları olarak Şirin Tekeli, Gülnur Savran, Günseli İnal, Feraye Tınç, Şule Torun, Yaprak Zihnioğlu olduğuna yönelik bir başka görüş de bulunmaktadır. Adı zikredilen bu isimler Kadınlık Çevresi yayınları ile bir araya gelerek Juliet Mitchell'in, “Kadınlık Durumu En Uzun Devrim” adlı eseri çevirmeleri ile birlikte Türkiye'de 2. dalga feminist hareketi başlatmıştır yorumunda bulunulduğuna da literatürde rastlanmaktadır (Davutoğlu, 2017: 161).

Nihayetinde, 1980'li yıllar Türkiye'sinde ikinci dalga feminizm hareketi daha çok Simon de Beauvoir'un kadının toplumdaki konumunu sorgulayan “*The Second Sex*” adlı eseri çerçevesinde bir yaklaşımla şekillenmiştir. Ataerkil sistem öğretileri eleştirilip kadının kimliği yeniden gözden geçirilmiştir. Yeniden çok partili dönemde, kadın hareketlerini anlamak için öncelikle o günün Türkiye'sine bakmak, feminist hareketi anlamak ve yorumlamak noktasında önemli olacaktır. 1980 yılı Türkiye'de askeri darbe yaşanmış olup sosyal, ekonomik ve siyasal alanda krizlerin ortaya çıktığı bir dönem söz konusudur. Böylesi bir ortamda kadın hareketlerinin konuşulup tartışılması bile önem konusu olarak nitelendirilebilir. 1982 yılında feminist hareket adına önem arz eden bir diğer gelişme ise Şirin Tekeli'nin kaleme almış olduğu “*Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*” adlı tez eseridir. Bu eserde sık sık Simone de Beauvoir'e atıfta bulunarak kadın sorunlarına değinen Tekeli, toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden sorgulanmasını sağlamıştır (akt. Davutoğlu, 2017: 161).

Sancar'a göre (2009: 129) feminizm çalışmalarının akademik alana girmesi 1990'larda olmuştur. Eril iktidar ilişkilerinin anlaşılması ve anlamlandırılmasında feminizmin önemli bir yer edindiğini ifade eden Sancar, özellikle kamusal ve özel alanlarda cinsiyet odaklı olay ve olguların akademik alanda değer bulmasının, cinsiyet rejimini daha somut bir şekilde ortaya çıkardığını belirtmektedir. Kadın ve kadın sorunu olarak nitelendirilebilecek olan konuların çalışılması, Türkiye'nin siyasi görüntüsünde de bir dönüm yaratmıştır. Siyasal tarih açısından yaşanan değişim ve dönüşümü açıklayan Sancar, Türk modernleşmesini cinsiyetçi bir yapı olarak tanımlarken, kadın ve erkek eşitliğinin olmadığını ve Türk siyasi tarihinin erkek iktidardan yana olduğunu ortaya çıkarmıştır. 1960 ve 80 arası dönemde kadınlar genel olarak Kemalizm ve Sosyalizm görüşleri etrafında faaliyet göstermektedirler. Hatta kadın hareketi bu dönemde sosyalizmin bir kolu olarak bile görülmüştür. Tek parti döneminde kadınlar, devletin öngördüğü şekilde parlamentoda, siyasette yer alabiliyorken çok partili hayat içerisinde kadının siyasal katılımı açısından bir gerileme yaşanmıştır. Öyle ki 1991 yılında milletvekili sayısı 6'ya kadar düşmüştür (Sancar: 122). Çok partili dönemde kadın milletvekili sayısının az olmasının nedenleri şöyle sıralanabilir (Orkut, 2017: 109-110):

- Oy kaygısı taşıyan partilerin, kadın adayları alt sıralara koyması.

- Çok partili hayatın getirmiş olduğu rekabetçi ortam, kadınların siyasetteki rolünü etkilemiştir.
- Kadın haklarına karşı gösterilen tavırlar.

Kadının siyasal katılımını desteklemek, siyasal faaliyetlerini dikkate almak için 1997 yılında Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER) kurulmuştur. Dernek özellikle temsilde kadın sayısını artırmaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmalardan birkaç örnek vermek gerekirse (Ka-der.org.tr)

- 2003-2005 kadınlar bilgisayar başına projesi: Bu proje ile siyasal parti mensubu kadınlara bilgisayar eğitimi sağlanmıştır.
- 2006 toplumsal cinsiyet ve kota eğitici eğitimleri: Toplumsal cinsiyet ve kota dersleri verilmektedir.
- 2007 siyaset okulları: Kadınları siyasete dâhil etmeyi düşünen çeşitli okullarda kadınlara siyaset eğitimleri verilmektedir.
- 2008-2011 kadın yurttaşların güçlendirilmesi
- 2013-2014 kadın yuttaş ve aktivistlerin seçmenler ve aktif yurttaşlar olarak güçlendirilmesi
- 2016-2018 kadınlar için siyaset temsil yoluyla kadınların güçlenmesi gibi projeler.

Yapılan faaliyetlere bakıldığında kadının temsil sorununa çözüm bulmak, daha eşitlikçi bir temsil elde etmek için çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak Türkiye'de kadınların yerel ve genel seçimlerde faaliyette bulunması sorunlu bir konudur. Çünkü seçimlere bakıldığı zaman ya bir parti onayı alan kişiler ya da güçlü kaynak ve fırsatlara sahip olan kişiler tarafından temsiliyet gerçekleştirilmektedir. Buradan bakıldığı zaman, kadının siyasal yaşama katılması sorununun henüz daha aday olmadan ortaya çıktığı sonucuna varılabilir (Altındal, 2007: 72).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

“Türkiye’de Politik Bir Aktör Olarak Kadın” adlı bu çalışmanın yöntemi nitel desenle tasarlanmıştır. Nitel araştırma, konusuna bağlı olarak; sorgulayıcı, yorumlayıcı ve sorunun doğal ortamındaki biçimini anlama üzerine kuruludur (Baltacı, 2019: 369). Anlamaya yönelik yürütülen bu çalışma, bulguların yorumlanması ve sunulması noktasında açıklayıcı özellik taşımaktadır. Araştırma literatür tarama süreci ile başlayıp, alan araştırmasının uygulanması, verilerin toplanması ve analizi ile devam edip sonuçlandırılmıştır.

Araştırma sürecine yön veren verilerin elde edilmesi adına veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları ve veri toplama tekniği olarak da derinlemesine görüşmeler tercih edilmiştir. Derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla yüz yüze görüşme yapılarak katılımcılara açık uçlu sorular sorulmuştur. Derinlemesine görüşme, nitel araştırma çalışmalarının sıkça üzerinde durduğu ve tercih ettiği teknikler arasında yer almaktadır. Derinlemesine görüşme tekniği, araştırılan konunun daha detaylı bir şekilde açıklanmasını kolaylaştırır. Araştırmaya yönelik analizlerde, daha anlaşılır verilerin elde edilmesini sağlamaktadır. Gözlem yapma imkânını da sunan görüşme tekniği (Neuman, 2012: 570), sözlü veya sözsüz iletişim adına veriler sağlamaktadır. Gözlem sayesinde hem fiziksel çevre hem de kişilere dair bilgiler daha bütüncül ele alınabilir. Katılımcının duygu ve düşüncelerini ya da tepkilerini anında görebilmek ve bu yönde analiz yapabilmek çalışmaya katkı sağlamaktadır. Ayrıca yüz yüze görüşme imkânını elde eden çalışmacının, katılımcı ile daha rahat iletişim kurması ve samimi cevaplar alması da olasıdır. Yine yöntem kaynaklı hataların önüne geçmek ya da katılımcılara yönelik yapılan görüşmelerde herhangi bir hataya karşı, yüz yüze görüşmelerin yapılması, anında müdahale fırsatı açısından önemlidir. Saha araştırmasında görüşmelerden elde edilen veriler, genellikle saha notları ve katılımcı izni ile alınan ses kayıtlarının deşifresi ile oluşturulmaktadır. Notlar, kişiye özel olduğu için bu noktada gizliliğin korunması da ayrı bir önem konusudur. Bundan dolayı bazı saha araştırmacıları katılımcıların bilgileri kodlanmaktadır (Neuman, 2012: 576).

3.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU, EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

“Türkiye’de Politik Bir Aktör Olarak Kadın” adlı çalışmanın evreni, Erzurum siyasi parti mensuplarıdır. Ancak nitel çalışmalarda evrenden söz ederken dikkat edilmelidir zira nicel araştırma yönteminde olduğu gibi, örneklemin genelleneceği bir evren söz konusu değildir. Nitel araştırmanın doğası gereği örneklemin konunun ele aldığı evreni temsil kabiliyeti de sınırlıdır. Başka bir anlatımla, nitel desenle tasarlanan bu çalışmada amaç Türk siyasetinde kadının özneliğini Erzurum örneği üzerinden okumaktır. Bu niyetle, farklı partilerden başta kadın kolları üyeleri olmak kaydıyla ve ayrıca farklı birimlerde görev alan, 12’si kadın, 12’si erkek olan, toplamda 24 katılımcı ile görüşülmüştür.

Çalışmada erişilen katılımcı grubu iki tür örnekleme baz alınarak derlenmiştir: Amaca yönelik örnekleme ve kartopu örnekleme. Amaca yönelik örnekleme (Baltacı, 2018: 245) doğrudan konuyla ilgisi olan katılımcılara yönelerek oluşturulmuş rastlantısal olmayan ve toplumda sıkça karşılaşılmayan hedef ilkeli örneklem türüdür. Belirli bir hedef doğrultusunda yapılan araştırma, çalışmanın daha yoğun ve güvenilir bilgi elde etmesini sağlamaktadır. Kullanılan bir diğer örneklem ise kartopu örneklemdir. Kartopu örneklemini ise (Baltacı: 253) daha çok katılımcıların yönlendirmesi ile konuyla ilgisi olan diğer kişilere erişilmesini ifade etmektedir. Kartopu örneklemini, katılımcıların vasıtası ile diğer bağlantılara ulaşarak büyüyen katılımcılar ağı olarak da görülebilir.

Çalışmanın varsayımları şu şekildedir:

- Siyasette kadın temsiliinde sorun olduğu,
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin günümüzde halen daha belirli alanlarda var olduğu gerçeğine istianeden, kadınların kamusal alan faaliyetlerinde daha dezavantajlı oldukları şeklindedir.

Çalışmanın temel araştırma sorusu, Türk siyasetinde kadının eyleyici bir rolde olup olmadığını anlamaktır. Ayrıca, kadının siyasette yer almasına, siyaset içerisindeki kadın ve erkeklerin nasıl baktığı; kadın kolları örgütlenmelerinin kadının özneliğini arttırıp arttırmadığı gibi çalışma konusunu destekleyici ek araştırma soruları da bu çalışmada cevaplanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın sınırlılıkları ve kısıtları ise şöyledir:

Çalışma, Erzurum merkez ve ilçelerde temsilde yüksek oranlara sahip AKP, CHP, MHP ve DEM partilerinin kadın kolları ve diğer birimlerinde görev alan 12 kadın ve 12 erkek katılımcı bilgileri ile sınırlıdır. Genel olarak araştırma sürecini olumsuz etkileyen sorunlarla karşılaşılmamıştır. Ancak katılımcılara erişim ve görüşme sağlama konusunda zaman zaman yaşanan sorunlar, çalışmanın beklenen ve istenilen zamanda bitirilmemesine neden olmuştur. Görüşmeler çoğunlukla parti il ve ilçe başkanlıklarında gerçekleşmiştir. Alan araştırmasında AKP il başkanlığına 4 kez, CHP il ve ilçe başkanlığına 5 kez, MHP ilçe başkanlığına 2 kez (3 görüşme katılımcıların iş yerinde yapıldı), DEM il başkanlığına 5 kez gidilmiş ve görüşmeler yüz yüze yapılmıştır. Bu süreçte DEM Partiden iki katılımcı Erzurum'da olmaması nedeni ile teknolojik imkanlardan faydalanılarak online görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada herhangi bir etik sorun ile karşılaşılmamış alan çalışmasındaki süreç sorunsuz ilerlemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. DEMOGRAFİK BİLGİLER

“Türkiye’de Politik Bir Aktör Olarak Kadın” adlı çalışma, Erzurum ili çerçevesinde temsilde kadın oranının yüksek olduğu 4 parti üzerinden katılımcı görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Çalışmada, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Demokrasi ve Eşitlik Partisi’nden (DEM) toplamda 12 erkek ve 12 kadın olmak üzere 24 katılımcı yer almıştır. Katılımcılar il ve ilçe yönetim birimlerinde aktif görev yapan kişilerden oluşmaktadır. Tüm katılımcıların Erzurum ili ve çevresinde ikamet ediyor oluşu bölgenin sosyolojik özelliklerini daha iyi anlaşılmasına olanak tanımaktadır.

Tablo 4.1. Katılımcı Demografisi

	Parti	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek	Medeni Durum	İkamet
1	AKP	Kadın	50	Lise	İşletmeci	Evli	Yakutiye
2	AKP	Kadın	39	Lise	Çalışmıyor	Bekar	Palandöken
3	AKP	Kadın	45	Lise	Ev hanımı	Bekar	Yakutiye
4	AKP	Erkek	30	Yüksek lisans	Yönetici	Evli	Palandöken
5	AKP	Erkek	30	Lisans	Eczacı	Bekar	Palandöken
6	AKP	Erkek	25	Lisans	Mühendis	Bekar	Yakutiye
7	CHP	Kadın	23	Lisans	Öğrenci	Bekar	Yakutiye
8	CHP	Kadın	37	Lise	Tasarımcı	Bekar	Palandöken
9	CHP	Kadın	49	Lisans	Ev hanımı	Evli	Yakutiye
10	CHP	Erkek	50	Lise	İş adamı	Evli	Palandöken
11	CHP	Erkek	43	Ön lisans	Esnaf	Evli	Aziziye
12	CHP	Erkek	68	Lisans	Emekli	Evli	Palandöken
13	MHP	Kadın	27	Yüksek lisans	Tarihçi	Bekar	Palandöken
14	MHP	Kadın	46	Lise	İşçi	Evli	Aziziye
15	MHP	Kadın	42	Lise	Memur	Evli	Palandöken

Tablo 4.1. (Devamı)

16	MHP	Erkek	48	Doktora	Mimar	Evli	Palandöken
17	MHP	Erkek	28	Lisans	Avukat	Bekar	Palandöken
18	MHP	Erkek	33	Lisans	Çalışmıyor	Bekar	Yakutiye
19	DEM	Kadın	22	Ön lisans	Çalışmıyor	Bekar	Karayazı
20	DEM	Kadın	50	Lise	Çalışmıyor	Evli	Hınıs
21	DEM	Kadın	38	İlköğretim	Çalışmıyor	Bekar	Tekman
22	DEM	Erkek	42	Lise	Haritacı	Bekar	Tekman
23	DEM	Erkek	52	Lise	Serbest	Evli	Karaçoban
24	DEM	Erkek	64	İlköğretim	Esnaf	Evli	Palandöken

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, 22 ile 68 yaş aralığında oldukları gözlenmektedir. Analizlerde hem eğitim hem de meslek noktasında erkeklerin kadınlara göre daha avantajlı konumda olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde en düşük eğitim seviyesinin DEM partisinde olduğu ifade edilebilir. Kadın ve erkeğin il ve ilçe yönetimindeki statülerine dair sonuçlar yerel siyasette cinsiyetlere ilişkin tablonun daha iyi okunmasına olanak tanımaktadır. Yapılan görüşmelerde dikkat çeken bir diğer önemli veri ise yönetim kademlerinde erkek figürünün başat rol olmasıdır. Kadın ve kadın faaliyetleri açısından oluşturulan birçok yapının, parti ideolojisine bağlı yardımcı kuruluşlar olarak faaliyet gösterdiği ifade edilebilir.

4.2. TÜRK TOPLUMUNA GÖRE KADININ TANIMI

Katılımcılara yöneltilen “kadın kimdir, kadını nasıl tanımlarsınız?” sorusuna karşılık şu ifadeler kullanılmıştır:

Toplum ve aile demek. Kadın olmadan aile, aile olmadan toplum olmuyor. Bir mekanizmanın ana merkezi gibi kadında toplumun ana merkezidir. (P1, K, E, 50)

Türk toplumunun önemli bir nüvesi. Çatıyı ayakta tutan kadındır. Türk toplumunda eşine arkadaş, çocuğuna annedir. (P3, E, E, 48)

Kadın yaşamın ta kendisidir, her şeydir. Kadını anlatmak hayatı, doğayı evreni anlatmak gibi kadın ve yaşam iç içedir. (P4, K, B, 38)

Cinsiyet kavramı, kadın ve erkek olma durumunu ifade eden biyolojik bir gerçeklik olarak tanımlanabilir. Kadın ve erkek sadece biyolojik olarak değil toplumsal olarak da farklı bir görünüme sahiptir. Toplumsal platformda farklı rol ve statü edinen cinsler, birtakım beklentilere cevap vermek için yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Kadınlık ve erkeklik olarak ifade edilen bu beklenti durumu, toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgilidir (Stoller, 1968). Ancak tarihsel süreçte kadın ve erkek adına geliştirilen söylem veya eylemler ayırıcı nitelikler yansıtmaktadır. Bu noktada her toplumun hatta aynı toplum içindeki farklı kültürel değerlere sahip bireyler arasında farklı inanç ve değer yapılarının değişkenlik arz etmesi, cinsiyetlere ve toplumsal cinsiyete olan bakış açısını etkilemektedir. Genellikle üzerinde tahakküm kurulan, olumsuz ayrımlara, dışlanmalara maruz bırakılan kadın olmaktadır. Tüm bunlara rağmen kadını, insanlığın ilk aşamasından beri var olan, insana hayat veren, neslin devamını sağlayan, yaşamla eş değer kabul edilen temel unsur olarak tanımlamak gerekir. Katılımcılarında bu yönde vermiş oldukları cevaplar, Türk toplumunun kadına olan bakış açısını yansıtmaktadır.

4.3. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA KADIN VE ERKEĞİN TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ GÖRÜNTÜSÜNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER

Katılımcılar, “Kadın ve erkeğin eşit olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna yönelik şu ifadeleri kullanmışlardır:

Eşit değil. Bunun en temel sebebi de bence eğitimsizlik. (P1, K, B, 39)

Kadın erkek eşitliğine şöyle inanmıyorum. Başta fiziksel olarak eşit değiliz. Haklarda eşit olalım evet ama bir kadın kanalizasyon temizleyemez. İstihdamda yine aynı şekilde. Birçok mezun kadın var ama iş önceliği erkeğin. Bu durum sadece belli bir kesimin sorunu da değil söz konusu kadın olunca makamı rütbesi ne olursa olsun sürekli üzerinde hâkimiyet kuran birileri oluyor. Yeri geliyor bu kocası olabiliyor, kayınvalidesi olabiliyor ya da patronu, iş arkadaşları oluyor. Kendisine bir özgürlük alanı tanınmıyor. Mesela kadın inşaat mühendisi, ama böyle hissedemiyor, çünkü işini yapamıyor. Eee buda istihdamdaki oranlara yansıyor. Böyle olmamalı. Verilecek temel bir eğitimle bu durum düzelebilir. (P2, K, B,37)

Erkek ve kadın eşit değil diyorum ama ben bir cinsiyete de üstünlük vermiyorum. Kadının çok fazla sorumluluğu var ama sorumlulukları kadar hakkı da yok. Eğitimle halledilebilir. (P3, K, E,42)

Günümüzde kadının çalışabileceği iş sayısı çok az. Genellikle güce dayalı işler yapıldığı için erkeğe duyulan güven, kadına karşı duyulmuyor. Mesela bir erkek avukat, kadın avukata tercih edilebiliyor ya da erkek bir mühendis kadın bir mühendise tercih edilebiliyor. Bu durum hem çalışan kadın profilinin daha geç hayatımıza girmesi ile

alakalı hem de kadının mantıksal yapıdan ziyade duygusal yapıya sahip olmasıyla ilgili bir durum. Kadın ve erkeğin eşit olduğu bir toplumda gelenek ve görenek kalmayacaktır. Ayrıca bana göre eşitlik istemek kadın adına adaletsizliğe yol açacaktır. Kadın adalet konusunda çokça korunmalı ama çoğu durumda eşit tutulmamalı bir erkekle. (P3, E, B, 28)

Bizler partimizin ilkesi gereği kadın ve erkek eşitliğini her düzlemde savunuyoruz ve buna uygun politikalar yürütüyoruz. Ancak toplumsal, kültürel olarak kadın ve erkek eşit değil, söylem ve davranışlarda erkeğe öncelik tanındığını görüyoruz. Her iki cinsin eşitliğini kabul ettiğimiz anda öteye veya beriye ulaştırma konusu noktalandığı anda sorun çözülecektir. Ancak feminizm gibi kadını ön plana çıkarıp erkeği geri plana atarsak var olan cins problemi derinleştirmekten başka bir şey yapmış olmayız. Bu kavramlar ile sorun çözümüyoruz sadece şekil vermiş oluyoruz. Mücadele olmalı evet ama bu doğru düzlemde olmalı. (P4, K, B, 22)

Aynı parti mensubu başka bir katılımcı ise konuya dair görüşlerini benzer ifadeler kullanarak feminizm ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

Feminist ve Kürt kadın hareketi arasında çakışan noktalar var. Feminizm eril zihniyetten bir şeyler bekliyor ama bizim hareketimiz kimseden beklenti duymuyor. Erkeği dışlamıyoruz erkekle birlikte mücadele veriyoruz. Ayrıca bizim mücadelemiz evde çayı sen getir ya da ben getireyim değil. Toplumun her sahasında kendisi için mücadele veren kadınlar artık o zihniyette eriycek. (P4, K, B, 38)

Katılımcıların cevaplarından hareketle şu yorumları yapmak mümkün gözükmektedir: Tüm parti katılımcıları genel olarak toplumsal yaşamda kadın ve erkek eşitliğinin olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca katılımcılar, cinsiyetlerin fiziksel özelliklerini dile getirirken istihdam ve iş bölümünün ayırt edici yönüne de dikkat çekmektedirler. Cinsiyetlerin, meslekleri ayırt eden tarafı ve kadının iş hayatına daha geç girmesi gibi sebeplerden dolayı kadın, toplumsal yargıların muhatabı konumundadır. Yine katılımcı ifadeleri göz önüne alındığı zaman kadının mesleki hayatındaki iş tanımı hem fiziksel hem de kadının çalışma hayatına geç dâhil olması gibi nedenlerden dolayı toplum nezdinde bir güven sorunu yaratmaktadır. Yine ataerkil toplum yapısının getirmiş olduğu bir takım inanç ve değerler genellikle kadının statüsüne bakılmaksızın bastırılmış, üzerinde hâkimiyet kurulmuş bir toplum üyesi imajı çizdiği söylenebilir. Böylesi bir sorun ise kadını hem özel alanda hem de kamusal alanda pasif konuma itebilmektedir. Bu bağlamda Bourdieu'nun (2015) tahakküm ilişkilerine dair görüşlerine bakıldığında kadınların bu durumdan kurtulması için konumlarının sorgulanması, evlilik ve çocuk sahip olma yaşlarının ertelenmesi, kadının eğitim ve ekonomik alanda aktif olması ve yeni aile tiplerinin oluşması çözüm olarak görülmektedir. Ancak burada kadın yine şöyle bir çıkmaza girmektedir. Kadın eğitilmiş ve meslek sahibi olsa bile o ataerkil düşünce sisteminin yerleştirmiş olduğu ev içi roller

kadını sorumluluk anlamında ikiye bölmektedir. Kadının aynı anda hem ev işini hem de mesleğini icra etmesi kadının sorumluluğunu ve iş yükünü artırdığı için ortaya yeni bir sorun çıkması aşıkardır. Bu sorunların çözümünün verilecek temel bir eğitimde karşılık bulacağını iddia eden katılımcının görüşleri Karabay vd. (2018) iddialarını desteklemektedir. Çalışmada dikkat çeken bir diğer önemli bulgu ise, P4 Parti’de feminizm ve kadın hareketlerinin sık sık tekrar edilmesine karşın diğer partilerde bu durumun olmayışdır. P4 parti katılımcıları her ne kadar cinsiyet eşitliğini savunsalar da feminizm gibi kadını yüceltmediklerini veya erkeği yok saymadıklarını belirterek feminizmin kendi ideolojilerinden ayırdığı yönleri vurgulamışlardır.

Katılımcılara “Sizce din, kadın erkek eşitliğine nasıl bakıyor? Sorusu sorulduğunda şu yorumlarda bulunmuşlardır:

Dinde kadın erkek eşit değil. Bu haremlik selamlık, başörtüsü ile ilgili bir durum değil. Kadınların bir tarafta erkeklerin bir tarafta olması veya kadının bir adım geride olması beni hep rahatsız etmiştir. (P2, K, B, 37)

Din mirasta erkeğe 2, kadına 1 hak veriyor. Erkek daha güçlü olduğu için mücadele etmesi için bir adım önde olması gerektiğini düşünüyorum. Kadınlar çalışma hayatına daha yeni başladıkları için henüz istihdamda kadın erkek oranı eşit değil. Böyle olmamalı. Erkek kadın ayrımı yapılmamalı, kim başarılı ise o olmalı. (P1, E, E, 30b)

İnancımız gereği kadın kadındır erkek erkektir. Bana göre dinimizin görev ve sorumluluklarını yüklenirsek toplumsal düzeni de sağlamış oluruz. Din erkeğe ayrı kadına ayrı sorumluluklar veriyor ve hatta erkeğe mirasta iki veriyor kadına bir. Din erkeğe diyor ki, sen parayı kazanacaksın. Bu sorumluluğu alabilirsin diye de iki almasını uygun görmüş. (P1, E, E, 30)

Dinen bildiğim kadarıyla bir adım geride olması gerektiği. Toplumda sürekli bir eşit olma çabasında olsan da bir yerde hep geri planda kalıyorsun, başaramıyorsun. (P3, K, E, 46)

Din, kadın ve erkeği çok ayırmış durumda. İslam’ın eşitlik anlayışı farklı. Kadın naif, kırılğan, korunması gereken veya bazen de üstün tutulan bir kimlik. Erkek ise üstün kuvvet sahibi. İslam, dengeyi bizim eşitlik tartışmamızdan farklı şekilde ele alıyor. Maddi güç erkekte manevi güç kadında dengeyi böyle sağlıyor. (P4, K, B, 22)

Kuran ve sünnet ışıında kadını değerlendirdiğinde kadın çok özgür değil. Bizim şu an şu sohbeti yapıyor olmamız bile İslam’a göre haramdır. Kadının rahat gezmesi, sesi, okuması haramdır. Kadına biçilen tek şey çocuk doğurması ve itaatkâr olmasıdır. (P4, E, E, 52).

Din, konusu gereği inanç temelli soyut kavramların ve olayların tartışıldığı, çoğu zaman yorumlanmaya ve açıklık getirilmeye ihtiyaç duyulan bir alan olarak toplumsal yaşamda yer edinmektedir. Bundan dolayı din, tezi kadar antitezleri de olan ve buna göre şekillenebilen öğretilere sahiptir. Sorulan soru doğrultusunda genel olarak parti mensupları, İslam dininin özellikle miras konusunda erkeğe, kadından daha fazla pay

vermesini hem eşitlik hem de bir tür eşitsizlik sebebi olarak eşzamanlı yorumlamışlardır. İslam hukukunda mirasın nasıl taksim edilmesi gerektiği Kuran-ı Kerim’de Nisa suresinin 11-12 ve 176. Ayetlerinde ifade edilmektedir⁷. İslam, nimet ve külfet dengesi ile adalet sağlamak adına kadın ve erkeğe miras haklarını İslam hukukuna uygun olarak paylaştırılması gerektiğini bildirmektedir. Katılımcıların da üzerinde durmuş olduğu erkeğe 2 kadına 1 hisse kadar pay verilmesi konusu, İslam hukuku içerisinde var olan bir konudur. Ancak İslam dini bu görüşünü, erkeği kadına üstün tuttuğu için değil erkeğin kamu ve aile menfaatini düşünmesi gereken bir varlık olarak mali sorumluluklarını yerine getirmesi için sunmuştur. Yine burada bir diğer önemli husus İslam hukukunda kadın, almış olduğu mirası, erkeğin aksine sadece kendi menfaati için kullanabilirken erkek ise eşi, çocukları ve yakın akrabalarının mali sorumluluklarını da yerine getirmekle mükelleftir. Yani burada tasarruf ve idare bakımından erkek avantaj sahibi gözüktürse de kadın faydalanma anlamında daha avantajlı görülmektedir (Diyanet Kuran, 2024) Özetle katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda İslamiyet, kadın ve erkeği eşit görmemektedir, kadın ve erkeğin gerek miras hakkı gerekse toplumsal yaşam hakları ayırt edicidir. Ancak Acarhoğlu’na göre (2019) İslamiyet, doğduğu topraklarda kadına bireysel ve toplumsal kazanımlar sağlamıştır. Sosyal hayatın içinde önemli bir yer edinen kadın gerek iş hayatında gerekse özel yaşamında aktif bir yapı inşa etmiştir. Kadınların çalıştıkları, iş hayatında bulundukları ve ekonomik bağımsızlarını ele aldıkları, en azından hakları için mücadele edebildikleri görülmektedir.

“Türkiye’de kadın sorunu var mı? Var ise ilk aklınıza gelen kadın sorunu nedir?”

Sorularına katılımcıların cevapları aşağıdaki gibidir:

Bence öyle bir sorun yok. Bir şeyin sorun olabilmesi için sorun çıkarması lazım ya da şöyle ifade edeyim: Bizim yanlış adımlarımızdan ötürü kadınları pozitif ayrımcılık noktasına götürmemiz onları sorumlu bir duruma sokuyor gibi. (P1, E, E, 30a)

Bence yok. Son zamanlarda akımların etkisiyle özellikle sosyal medyada sorun adı altında ortaya çıkan meseleleri sorun olarak nitelendirmiyorum. Çünkü kadın sorunu olarak lanse edilen durumların erkekler içinde geçerli olduğunu düşünüyorum. Kadın sorunu yoktur, kadınların yaşamış olduğu problemler vardır evet ama bunu erkeklerde yaşıyor ve erkek sorunu denilmiyor. (P3, E, B, 28)

Tabii ki var. Sadece Türkiye’de değil dünyada da var. Bölgesel veya şehirselsel olarak değişebiliyor. İkincil plana atılması, yok sayılması, yaptıkları her eylemde altında bir anlam aranması gibi. (P3, E, B, 33)

⁷ Kuran’ı Kerim,4, 11-12-176.

Ben olduğunu düşünüyorum. Özellikle erkek egemen toplumda kadının ezilmiş olduğunu ve herkesin de buna bir şekilde alıştığını hissediyorum. (P2, K, B, 23)

Tabii var. Ne kadar özgürüz desek te değiliz. Mesela kadın cinayetleri. Boşandığı için mağdur edilen kadınlar. (P1, K, B, 45)

Dünyada var sadece Türkiye’de değil. Kadına biçilen rol ve misyonlardan dolayı pek çok sorun var. Bugün istemiyorum dedi diye sokak ortasında öldürülen kadınlar var. Bir kadından iradesini alıp, sosyal yaşamını alıp, içini boşaltıp ondan bir şey bekleyemezsin. (P4, K, B, 38).

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar, kadın ve erkeğin soruya dair farklı bakış açılarını ortaya çıkarmaktadır. Kadın katılımcılar genel olarak baskı görmenin ve mağdur edilmenin örneklerini bu soru özelinde dile getirmişlerdir. Bazı erkek katılımcılar ise bu görüşten farklı ok olarak kadın sorunu olarak ifade edilen durumların, erkekler için de geçerli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar kadın sorunu olarak ifade edilen durumların her yerde aynı şekilde gerçekleşmediğini, sorunların coğrafi olarak değiştiğini ifade etmişlerdir. Sosyal ve ekonomik yaşamda kendisine yer edinmeye çalışan kadın, toplumun farklı platformlarında bir takım olumsuz durum veya sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bunun başlıca sebeplerinden biri olarak erkek egemen toplum yapısı örnek gösterilebilir. Günümüz toplumlarında şartlar her ne kadar iyileştirildi denilse de halen daha istatistikler istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Türkiye’de cinsiyet eşitliğinin olmadığı alanlara baktığımızda ilk olarak eğitim konusu göze çarpmaktadır. Günümüz dünyasında her ne kadar eğitime katılım oranları yükselmiş gözükse de halen daha eğitilmiş kadın ve erkek oranı aynı değildir. Türkiye’de 2023 verilerine bakıldığında en az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 yaş ve üzeri kadın oranı %86,7 iken bu oran erkeklerde %96,1’dir (TÜİK, 2024) Aynı tabloyu artan ve azalan oranlar ile istihdam ve siyasal katılım alanlarında da görmek mümkün. Yine iş hayatında kadının bulunduğu noktadan daha üst bir konuma yerleşmesini engelleyen kavram olarak tabir edilen cam tavan teorisine göre (Yılmaz, 2019), basmakalıp yargılar, kadının yeri erkeğinin yandır düşüncesi, kadının uzmanlığının olmaması iddiası gibi durumlar kadınların üst yönetimde bir karar mercii olarak kabulünde önemli sorundur. Durum böyle olunca kadın, kamusal ve özel alanda toplumsal cinsiyete dair ayrımcı sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedir. Eğitime daha yüksek oranda katılan erkeklerin erkekliklerini mevcut eğitim sisteminin yeniden ürettiği de bir eleştiri ifadesi olarak sunulabilir.

4.4. CİNSİYET VE SİYASET İLİŞKİSİ ÜZERİNE YAPILAN DEĞERLENDİRMELER

Katılımcılara yöneltilen “Siyaset ve siyasal katılım nedir? Kadın veya erkek olmak siyaset açısından bir farklılık yaratır mı? Sorularına yönelik katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

Siyaset iş yapabilme, yaptırabilme sanattır. Siyasal katılım ise bu aksiyonlar içerisinde karar alma mekanizmalarını etkileyebilmek amacıyla bu organlarda var olabilme yeteneğidir. Erkek siyasetinin daha çok çıkar odaklı yapıldığını görüyorum. Birde erkeklerin Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde kendini gerçekleştirme ihtiyacı daha çok. Kadın anne olunca zaten kendini bu alanda gerçekleştirerek başarmış hissediyor. Erkeğin makam mevki sevdası daha fazla, kadın bu olaya daha fazla dava odaklı bakıyorken erkek artistlik boyutuyla ilgileniyor. (P1, E, E, 30a).

Siyaset halka hizmet yeridir. Siyasal katılım ise bu halka hizmet katılımını oluşturan katmanların bir parçasıdır. Biz, Doğu toplumuyuz erkek nüfus ağırlıklı bir toplumuz. Erkek ve kadın yaratılış gereği fitratları farklıdır buda bakış açılarında farklılık yaratabilmektedir. Kadın veya erkek olmak siyasetin niteliğini değiştirmez ama uygulamada farklılık yaratabilir bu durum. (P3, E, E, 48)

Siyasetin bana göre kirlı bir yönü var. Mesela ben siyasete atıldığım zaman bana “sen yapamazsın! Diyenler olmuştu. Sebebi ise ben yalan söylemeyi, insanları aldatmayı bilmiyormuşum. Bence dürüst insanlar var oldukça siyasette o kadar temiz olacaktır. (P2, E, E, 50)

Siyaset bana göre erkeklerin gövde gösterişi yaptığı, kendilerinin uydurdukları bir yer. Bence değiştirir. Çok fazla kadın siyasetçi olmadığı için örnek veremiyorum ama erkeklerin hiçbir vatan millet uğruna çalışmıyor. Siyasette erkekler, kadınların kendilerinden daha yüksekte bir yerde olmasını istemiyorlar, yükselmelerini istedikleri yere kadar yükselmelerine izin veriyorlar. Erkekler zaten üstten başlıyorlar. Mesela benim babam bile bana ne işin var senin orada diyor. (P2, K, B, 23)

Erkekler olaylara çok düz bakan insanlar. Onlara göre olaylar çok daha rahat ve kolay çözülebiliyor. Kadının bir şeyi çözmesi daha zordur. Çünkü kadın, detaycıdır. Biz sahaya karma bir şekilde çıktığımızda şunu görüyordum: Erkekler daha yüzeysel çıkarımlarda bulunurken beni rahatsız eden ve dikkatimi çeken birden fazla şey olabiliyordu. (P2, K, B, 37)

Siyaset çevremizde yaşadığımız sorunları dile getirme yeri. Kadın ile erkeğin siyaset yapması arasında dağlar kadar fark var. Erkeğin siyaset anlayışı veya çözüm anlayışı sert ve kaba olabiliyor kadının aksine. Yine kadın ve erkeğin yaşam dinamikleri aynı değil. Kadın hem evde hem de dışarda daha aktif buda kadını yoran bir durum. Bakıcı bile tutsa akli orda kalıyor. Ama erkek öyle değil. Arkasını maddi manevi toplayan birileri var. (P4, K, E, 50)

Katılımcıların vermiş olduğu bilgiler sonucunda, siyasetin bazı özellikleri öne çıkmaktadır. Bu noktada Öztekin’in (2013) ve Heywood’un (2007) aktardıklarını doğrular nitelikte katılımcılar tarafından benzer tanımlamalar yapılmıştır denilebilir. Siyaset; otoriteyi kullanma, çıkar çatışmaları, manipüle etme, aldatma, hizmette

bulunma gibi kavramlar etrafında şekillenmiş bir yapıya işaret etmektedir. Siyasal katılım kavramı ise siyasal durum ve değişikliğe yönelik olarak karar verme süreçlerinde yapılan eylemleri ifade etmektedir. Katılımcılar, erkek veya kadın olmanın siyasete nitelik olarak bir şey katmayacağını ifade ettikleri gibi erkek odaklı siyaset ile kadın odaklı siyaset arasında bazı farklılıklar olacağına dair görüşler de paylaşmıştır. Katılımcılara göre, erkekler menfi duygularını ön plana çıkaran, olaylara daha yüzeysel bakabilen, yeri gelince kabalaşan davranışlar sergilerken; kadın, söz konusu eylemleri gerçekleştirirken işlerini daha fedakâr, daha çıkarsız ve daha ayrıntılı yapmaktadır. Bu noktada bir katılımcı ise kadının siyasi faaliyetlerde bulunmasını engelleyen aile ve çevresel faktörlere dikkat çekmiştir.

Ayrıca erkeğin siyasi faaliyetlerde daha aktif olmasını bir kendini gerçekleştirme arayışı olarak ifade eden erkek katılımcının, kadının anne olduğunda kendini zaten gerçekleştirmiş olduğu iddiası eril bir ön kabul olarak dikkate değerdir. Bu ön kabul neticesinde aslında kadının siyasette ilerlemenin yoluna bir set de çekilmektedir denilebilir.

Katılımcılar, “Siyasette kadın ve erkek eşit temsil ediliyor mu? Ülke siyasetinde uygulanan kota sistemi, kadınların siyasetteki görünümünü gerçekten artırıyor mu? Sorularını şöyle yanıtlamışlardır:

Henüz eşit değildir ama ciddi oranda arttığını görmekteyiz. Kendi partimiz içinde evet artırıyor. (P1, E, E, 30a)

Hayır, eşit temsil edilmiyor. Bunun başlıca sebepleri var: Kadının doğurganlık özelliklerinden hareketle ev işi temizlik görevleri kadınlara atfedildiği için eşit temsil söz konusu değildir. Yine temsile baktığımızda erkek gibi davranan, konuşan onların istediği gibi vitrin olabildiğimiz sürece orada olabiliyoruz. Kota sistemleri artırabilir. (P3, K, B, 27)

Eşit temsil edilmiyor. Kadın vekil oranlarımızın az olduğunu düşünüyorum. Kadınlarda bu konuda bir çekingenlik mi var niye siyasete girmiyorlar o alanda gerekli çabayı göstermiyorlar bilmiyorum. Ailenin, çevrenin, toplum yapısının bunda etkisi olabilir. Ben kendi partimi de eleştiriyorum bu konuda. Kadın oranı bizde şu an %33, %50 olması lazım. Madem tüm haklarda eşit olmasını istiyoruz burada da olması gerekiyor. Hatta buna dair bir düzeltme çalışmamız olacak. (P2, E, E, 68)

Eşit temsil edilmiyor. Bizler eşit temsiliyeti parti içinde birçok yerde ön plana çıkarıyoruz. Eş başkanlık sistemi bunun için var. Bir kongreye bile kadın olmadan gitmeyiz. Gerek parti genel başkanlığı gerek belediyelerde, il örgütlerinde eş başkanlık sistemi ile temsilde eşitlik ilkesini göstermeye çalışıyoruz. Bizde %50 kotası var eşitlik için. Kadın oranını artırıyor ama bana göre kotanın da olmaması lazım. (P4, E, E, 52)

Katılımcıların beyanlarında da ortaya çıktığı gibi siyasette kadın ve erkek aynı oranda temsil edilmemektedir. Günümüzde hem Türkiye hem de dünya açısında temsilde cinsiyet oranlarına baktığımızda kadın oranı erkeğe oranla düşüktür. WEF'in (Dünya Ekonomik Formu), 2024 Küresel Cinsiyet Uçurum Raporu'na göre ekonomik ve siyasal eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet eşitliğine giden süreçte en fazla zaman alan yapısal sorunlar arasında yer almaktadır (Yetkin Report, 2024). Türkiye açısından bakıldığında, kadın temsil oranı 28. Dönem Parlamentosunda %19,9 oranı ile 118 kadın vekil mecliste yer almaktadır. Partiler özelinde bakıldığı zaman AKP'de %18,73 oranı ile 50, CHP' de %19,53 oranı ile 25, DEM' de %47,37 oranı ile 27 ve MHP' de %8 oranı ile 4 kadın vekil bulunmaktadır (TBMM.gov, 2024). Katılımcılardan edinilmiş olan bilgiler sonucunda kadın katılımının az olmasının nedenleri olarak; kadının siyasete duymuş olduğu ilginin azlığı, kadının yüklenmiş olduğu sorumlulukların fazla olması ve birtakım toplumsal ve bireysel baskılar sonucu siyasi kariyerine etki eden faktörlerin bulunurluğu söylenebilir. Katılımcılar ayrıca siyasette kadın katılım oranını yükseltmek için kullanılan kota sisteminin, kadın oranını artırdığını da ifadelerine eklemişlerdir. Bir kadın katılımcı ise temsilde yer alan kadın profilinin, mevcut siyasi erke hitap eden görüntüye uygun düşecek şekilde konumlandırıldığına dikkat çekmektedir.

Bu noktada, siyasette erkek olmak bir avantaj mıdır? Sorusuna katılımcılar farklı cevaplar vererek erkeğin de kadınında avantajlı ve dezavantajlı olduğu durumları örneklerle açıklamışlardır:

Siyasette erkek olmak dezavantaj. Çünkü siyasette erkeklerin katılımı daha fazla mesela bir partiden 6 milletvekili aday çıkarılıyor. Bunlardan bir tanesinin kesinlikle kadın olma şartı var. Oran olarak baktığımızda kadın katılım oranı düşük olduğu için kadın olan kişinin şansı daha yüksek. (P1, E, E, 30a)

Bence erkek olmak avantaj. Siyaset yoğun geçen bir gündem. Sürekli bir şeylerle hasbihal olmak zorundasın. Erkek buna uyum sağlayabilir ama kadın özellikle de belli bir yaşa sahip olan kadınlar arka planda olan hayatını düşünmek zorunda kalıyor. Tam da bu noktada avantaj diyorum. Çünkü erkek direkt olarak hedefine odaklanabiliyorken kadın ardını da düşünmek zorunda kalıyor. (P1, E, B, 25)

Kadın olmanın şöyle bir avantajı oluyor: Kadın istediği evin kapısını çok rahat bir şekilde çalıp içeri girebiliyor ama erkek bunu çok rahat yapamıyor. (P2, E, E, 50)

Kadının avantajlı olduğunu düşünmüyorum. Günümüz mevcut konjonktüründe kadın adayları bile genel başkan belirliyor. Başkana yakınsan seçimlerde söz hakkı sahibi oluyorsun. Erkekler kadının duygusal olduğunu öne sürerek kendilerine daha fazla alan açıyorlar. Erkek egemen siyasetçiler koltuklarını kadınlara bırakmak istemiyorlar. (P3, K, B, 27)

Kadın olmak dezavantaj. Çünkü çok eziliyorsun, aşağılanmalar oluyor, moralin bozuluyor, taciz oluyor. Bir veriyorlarsa onu senden 10 olarak çıkarıyorlar. (P2, K, B, 23)

Erkek olmak avantaj maalesef. Çünkü bir erkekle siyasete adım attığımızda daha dikkate alındığınızı görüyorsunuz. Kadın olduğunuzda erkekten farklı bir muamele görüyorsunuz. Öncelikle arkasında bir soy isim arayışı oluyor. “Nereden geliyorsun?” sorusu ile mutlaka arkasında o erk aranıyor. Erkekte bu aranmıyor. “Sen nasıl sıyrıldın nasıl gelebildin” sorgusu tartışılmıyor bile. Daha çok bu durum erkeğin şahsında aranırken kadının şahsında değil arkasındaki güçte aranıyor. (P4, K, B, 22).

Cinsiyetler açısından siyasi arena farklı şekilde işlerlik kazanmaktadır. Türk toplumunun muhafazakâr ve ataerkil toplum yapısı, Türk siyasetinin de farklı yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Erkek veya kadın olmak toplum içinde birçok alanda olduğu gibi siyasette de her iki cinse de farklı değerler katmaktadır. Genel olarak katılımcılar kadın olmanın siyasette avantajlı olmadığını belirtirken bazı katılımcılar kadının bazı siyasi faaliyetlerde toplumsal kalıp yargılar doğrultusunda daha olumlu bir figür olduğunu beyan ederek kadının avantajlı olduğunu düşünmektedir. Örneğin katılımcılarında bahsi üzerine siyasi aktör olan bir kadın mahrem olarak tasvir edilen alanlara (ev gibi), erkeğe göre çok daha rahat girebilmektedir. Bir erkekte yine aynı şekilde kadının etkin olamayacağı alanlara daha kolay dâhil olabilmektedir. Ancak burada önem arz eden ve dikkat çekilmesi gereken bir diğer veri, kadının siyasette yaşamış olduğu ikincil konum ve bunun getirmiş olduğu sorunlardır. Toplumsal cinsiyet ayrımından beslenen Bourdieu (2015), eril tahakküm mekanizmaları ile cinsler arasında hiyerarşik bir düzen inşa edildiğine işaret etmektedir. Erkeklerle atfedilen üstünlük her ne kadar işlevsiz bırakılmaya çalışılsa da toplumsal düzenin birçok alanında yeniden üretilerek ortaya çıkmaktadır. Tahakküm meselesi ile baş etmenin yolunu arayan kadın ise bilinçli olmasa da bu durumu kabul ederek meşrulaştırmaktadır. Türk siyasetinde de durum bundan farksız değildir.

Siyasette bir kadının başarılı olmasının etkenleri sorulduğunda katılımcılar şu ifadeleri kullanmıştır:

Eğitimi, mesleki başarısı ve sosyal çevresi. Bir kadının güzelliği de yine karizmatik lider olması açısından önemli. Yaşın önemi yok ama genelde evli 40’lı yaşlar sonrası tercih ediliyor. (P3, K, B, 27)

Bana göre arkasında 1. Derece yakın akrabasının olması, babası gibi mesela. Arkasında öyle bir gücü olan insan anca yüksek yerlere gelebiliyor. Siyaset için para ve eğitim olmalı bana göre diğerleri çok önemli değil. (P2, K, B, 23)

Bu, erkek ve kadın için birçok etmene bağlı olarak geçerli bir durum bence. Güzellik her ne kadar göreceli desek te bir yere kadarda görecesizdir karizmatik lider olması açısından önemli. Eğitimli ve yoksul olmaması da yine önemli. Küçük yaşta çocuğa sahip bir anne

çocuğunu bırakıp ta diğer şeylere davranmamalı. Allahu Teâlâ erkeğe cihadı farz kılıyor ama kadına kılmıyor ona da şöyle diyor; “senin cihadın evinlemdir” diyor. Çocuk olmasa bile ilmini talebe yetiştirmek için kullan oralarda çalış diyor. (P1, E, B, 25)

60 yaş üstü bana göre siyasette olmamalı ayrıca bekâr bir kadın olması daha iyi. Çünkü çocuğu olan kadının çok fazla sorumluluğu oluyor. Her yere istediği saatte gidemiyor. O yüzden ya bekâr ya da çocuğu büyümüş olan bir kadın daha iyi. (P2, K, B, 37)

Bence ne çok genç ne de çok yaşlı olmalı. Evli olan kadın annelik özelliklerini daha iyi yansıttığı için o sorumluluğu taşıdığı için, idare etmeyi bildiği için ve daha tecrübeli olduğu için evli olması daha iyi olur. Mesela bizim başkanımız hem avukat hem küçük çocuğu var hem de burada kadın kolları başkanı olarak görev yapıyor. Muhakkak yoruluyordur ama yapılabiliyor demek ki. (P1, K, B, 39)

Bizim partimizde ilkokul mezunu olan birinin Belediye Başkanı olabildiğini gördük. Yine çok ileri bir ailenin yakınının kazanmadığını da gördük. Bana göre siyasette bir kadının başarısında duruşu ve tutumu çok önemli. Partisini anlatabilmesi, halk ile olan iletişimi çok önemli. Yaş ve dış görüntüsü önemli değil ama benim yaşadığım bölgede (Erzurum-Hıms) pek kadın aday yoktu dışardan gelen biri vardı oda bekârdı. Yöre halkı “vay bu nedir” gibisinden olaylar olmuştu ama benim için evli veya bakar olmuş önemli değil. (P4, K, E, 50).

Katılımcılar, siyasette başarılı olmak için sıralanan birçok kriterin sadece kadın için değil erkek için de geçerli olduğunu belirterek cinsiyet ayırmaksızın bu soruyu cevaplamışlardır. Ayrıca soruları, siyasette başarılı olmak için tek bir kriterdense birden fazla kriteri içine alacak şekilde bütüncül bir yaklaşımla yorumlamışlardır. Kişinin eğitimi, mesleki başarısı, maddi gücü, dış görünüşü ve çevresinin olması gibi cevaplar birçok katılımcının ortak düşüncesi olarak öne çıktığı gibi eğitim veya dış etkenlerden ziyade kişinin karakterinin de önemi vurgulanmıştır. Burada katılımcıların düşüncelerini genel bir ifade ile kadın özelinde toparlayacak olursak bir kişinin, özelde kadının, siyaset sahnesine çıkması ve kalması için sıralanan özellikler siyasetin herkes tarafından yapılabilir olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda siyasete katılmak veya yer edinmek, sosyal ve ekonomik şartlara gereksinim duyduğu için sınıfsal bir yapı özelliği taşıdığı yorumu yapılabilir. Ayrıca katılımcılar yaş ve evlilik konusunu iki farklı görüş ile açıklanmaya çalışmıştır. Evli bir kadının sorumluluk anlamında tecrübe kazanması, siyasette etkili bir argüman olarak algılanmasına karşın bekar bir kadının ise ev sorumluluğunu almaması siyasete daha fazla zaman yaratması açısından önem taşımaktadır. Siyaset açısından genel olarak orta yaşın daha olumlu siyasi figür olduğuna katılımcıların hemfikir oldukları gözlenmektedir. Yine bu noktada katılımcıların, küçük yaştaki çocuğa sahip annelerin siyasetteki yerine yönelik sorulan soruda da erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların arasında görüş farklılıkları olduğu saptanmaktadır. Erkek katılımcı, kadının sadece çocuğu ile ilgilenmesini, dini öğretiler

açısından daha doğru bir yaklaşım olduğunu ifade ederken kadının çocuğu olmasa bile almış olduğu eğitimin öğrenci yetiştirmekte kullanması gerektiği beyanında bulunmuştur. Kadın katılımcılar ise böylesi bir durumun zorlayıcı olmasına karşın yine de yapılabilir olduğunun örneklerini vermişlerdir.

4.5. SİYASAL KATILIM VE KADIN

Katılımcılara yöneltilen kadınlarm aktif olarak siyasete dâhil olması gerektiğini düşünüyor musunuz? Sorusunun yanıtları aşağıdaki gibidir:

Mutlaka katılım sağlamalılar. Siyasete düzen getirebilirler. Çirkin siyaset olmayabilir. Daha adaletli bir siyasi düzen inşa edilebilir. (P2, E, E, 43)

Kadınlar, erkeğin göremediğini görür, olaylara daha detaylı bakar. Bir kadınla evlere de girebilirsin bir dükkâna da. Karşı ideolojiye sahip bir esnafa 10 erkekle gitmek başka iki kadınla gitmek başka. Çünkü kadının olduğu yerde kabalıkta olmuyor taşkınlıkta. (P2, K, B, 37)

Kesinlikle katılım sağlamalılar. Çünkü kadınlar arasındaki sorunları dayanışmayı bir kadın daha iyi dile getirebilir, savunabilir. Damdan düşenin halinden damdan düşen anlar. Biz muhafazakâr bir toplum oluğumuz için mahremiyet algısından dolayı bir hanımefendinin o iletişime geçmesi gerekir. Seçim döneminde de bunu sık sık uyguladık. Bence Cumhurbaşkanımızın başarılı olmasının bir diğer sebebi de kadınlara verdiği değerdir. Çünkü kadınlar istediği her evin kapısını rahatlıkla çalabiliyor üye toplayabiliyor. (P1, E, B, 25)

Tecrübelerimden yola çıkarak üzümlere söylüyorum çokta aktif katılım sağlamalarını istemem. Çünkü kendi kültürümüzden yola çıkarak bir kadınla çalışmak çok zor oluyor. Dedikodular, hiyerarşiye çok fazla takılmalar kadında çok fazla. Bunlar kadında takıntıya sebep olarak problemlerin büyümesine neden olmaktadır. (P3, E, B, 33)

Katılım sağlamalılar ama aktif değil. Bu kadar çok sık duygu değişikliği yaşayan bir insanın bana göre siyasette yeri yok. Erkek daha ideolojik bakıyor. Kadın ise bir yöneticisine kızdığı zaman fikrinin daha kolay değişebileceğini düşünüyorum. Kadından oy almak için kadın katılımı önemlidir ama Erzurum nezdinde bir kadın milletvekili olması beni rahatsız eder. Ama KAÇEP başkanı olsun partimize bir şeyler katsın ama orda kalsın. (P3, E, B, 28)

Ataerkil zihniyeti kırmanın en etkili ve sağlam olan düzlemi siyasettir. Çünkü toplumun en dikkate aldığı alandır bu alan. Kadının siyasal aktifliği ve öncüllüğü toplumdaki ataerkil zinciri kırmada çok önemlidir. Bu yüzden kadının aktif bir siyasi aktör olması gerektiğini düşünüyorum. (P4, K, B, 22)

Katılımcıların cevapları doğrultusunda şu ifadeleri kullanmak mümkündür. Sorulan soruda kadınlar ve erkekler olmak üzere iki farklı görüşün ortaya çıktığı gözlenmektedir. Kadın katılımcıların görüşleri dikkate alındığında, kadının aktif siyasal katılımın önemi ve değerini vurgulayan ifadelerde bulundukları analiz edilmiştir. Erkek katılımcılar ise kadının görüşlerine benzer beyanlarla birlikte bazı erkek katılımcıların

kadının aktif siyasal katılımını aynı oranda desteklemedikleri ifade edilebilir. Kadının duyguları ile hareket eden bir varlık olarak tasvir edilmesi, kadının siyasi konumuna yönelik tutumları ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, katılımcının da bahsi üzerine kadının parti içinde üst bir statüden uzak bir şekilde, partinin çeşitli ihtiyaçlarını yerine getiren faaliyetlerde bulunması tercih edilmektedir.

Katılımcı ifadelerine partiler nezdinde bakılırsa P1' in seçim başarılarının önemli bir sebebi kadına vermiş olduğu değer ve bu yönde yapılmış çalışmalar olarak görülmektedir. Bundan dolayı bu siyasi partiden erişilen katılımcılar, kadının aktif katılımının önemini dile getirmiştir. P2 katılımcıları ise genel olarak aktif kadın katılımının sağlayacağı faydaları, örneklerle açıklamaya çalışmışlardır. Özellikle kadının düzen sağlayıcı niteliğe sahip olduğunu vurgularken, kadınlar sayesinde daha adaletli ve kaba olmayan bir siyaset olabileceğini düşünmektedirler. P3 katılımcıları ise kadının siyasetteki katılımının sağlayacağı imkanlar üzerine ekseriyetle P1 ve P2 katılımcıları ile benzer noktaları işaret etseler de kimi erkek katılımcıların ifadesi ile oldukça ayrı bir konumda pozisyonlanmaktadır; onlara göre üst yönetimde kadın olmamalıdır. Son olarak P4 katılımcıları ise ataerkilliğe karşı duruş olarak siyasetteki kadın varlığına olumlu baktıklarından bahsetmişlerdir.

Kadın katılımcılara “Neden kadın kollarında siyaset yapmak istediniz? Sorusu yöneltildiğinde şu ifadeleri kullanmışlardır:

Kadınların ne kadar çaresiz olduğunu gördüm. Eşimin belediye başkanlığı aday sürecinde benimde sahaya çıkma fırsatım olmuştu. O kırsal kesimde kadınların durumunu gördükten sonra girmeye karar verdim. 14 yaşındaki bir kız çocuğunun 60 yaşındaki bir erkekle ikinci bir evlilik yapması beni çok üzmüştü. Haklarını bilmeyen kadınlara haklarının ne olduğunu ne yapması gerektiğini onlara anlatmak bir nebze de olsa onların hayatlarına olumlu anlamda dokunmak için girdim. (P2, K, E, 49)

Bir yerden başlamak istedim. Sesimi duyurmak, hakkımı savunmak kendi fikirlerimi insanlara sunmak istedim, böyle gitmiyor. (P2, K, B, 23)

Ben huzur buluyorum, mutlu oluyorum. Ülkemi, milletimi düşünerek bu alana girdim çalışıyorum. (P3, K, E, 42)

Ben reisim için buradayım devam için buradayım, bir kazancım yok benim amacım sadece ülkeme, milletime hizmet kapıdan atsalar bacadan girerim. (P1, K, E, 50)

Benim düşüncelerime daha yakın politikalar yürüttüğü için bu partide yer almak istedim. Eşitliği ve demokrasiyi yansıttığını düşünüyorum. Kadının özgür olduğu yerde toplumda özgür olur. (P4, K, E, 50)

Siyasal katılım tüm yurttaşlık eylemlerini içeren bir kavram olarak (Özyurt, 2010) birden fazla içerikte ve çeşitli faaliyetlere yönelik gerçekleşmektedir. Toplumun iki

öznesi olan kadın ve erkek, siyasi gücün almış olduğu kararları etkilemek için bir takım tutum ve davranışlar sergilemektedir. Bu anlamda Türkiye’de kadınlar siyasi faaliyetlerini yoğun bir şekilde kadın kolları aracılığı ile yürütmektedir. Çalışmadaki kadın katılımcılar, genel itibariyle kadın kollarına girme gerekçelerini, yardıma muhtaç olan kişilere yardımcı olma, bilinç noktasında vatandaşların gerekli bilgi edinmesini sağlama şeklindeki ifade etmiştir. Partiler açısından sorulmuş olan bu soruda öne çıkan kavramlara bakıldığında P1 ve P3 için “vatana ve millete hizmet” gibi ifadeler yer alırken, P2’de “hak” kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. P4’te ise özgürlük, eşitlik gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bir katılımcının partide var olmasını parti liderine olan hayranlığına bağlaması da yine dikkat çekici, Türk siyasetinde karizmatik liderlik düsturunu hatırlatıcı bir husustur. İfadelere dikkat edilirse her birinin aslında soyut kavramlara işaret ettiği görülmektedir. Bunu kadının yönetici pozisyonunda olmayışıyla da ilişkilendirmek mümkündür. Kadın kollarında siyaset yapan ya da yapmaya çalışan kadınların, kamusal alanda var olan ya da var olmaya çalışan kadınların mücadelelerinin bir yansıması, yeniden üretimi olduğunu söylemek mümkündür; kadın, olabildiğince faillikten uzak tutulmaktadır.

Erkek katılımcılar “Eşiniz veya kız çocuğu gibi bir yakınınız kadın kollarında görev yapsa ne düşünürdünüz? sorusunu aşağıdaki ifadelerle yanıtlamıştır:

Kesinlikle izin vermezdim. Tek tavsiyem de sakın girme olurdu. Çünkü siyasetle uğraşmak zor bir iş, istemezdim. (P3, E, B, 28)

Yapabilir, benim eşim de zaten kadın kollarında. Çocuklarımda gidip geliyor. İkaz veya tavsiye de bulunmuyorum. Kendileri gelsin gözlemlesin doğrularını yanlışlarını kendi bulsun. (P2, E, E, 50)

Tabii isterdim, gerekli bilgileri de verirdim. Sabırlı olup aktif bir şekilde çalışmasını isterdim. (P1, E, E, 30a)

İstemezdim. Siyasi partiler saf, berrak yerler değil. İnsan için değerli olan şeyler siyasi konjonktürde tehlike arz edebiliyor. Ortalık kurtlar sofrası iken senin için değerli olan birinin böyle bir ortamda bulunmasını istemezdim. (P1, E, B, 25)

Kendi tercihleridir, saygı duyarım. (P4, E, E, 52)

Erkek katılımcılara yöneltilen soruda yine birbirine karşıt iki görüş bulunmaktadır. Siyasi alanın çıkar odaklı fikirlerinin ve eylemlerinin, kişiler ve yakınları açısından bir tehlike olarak görülmesi, yorucu ve zorlayıcı yönlerinin olması gibi gerekçeler, katılımcıların konuya dair görüşlerini yansıtmaktadır. Bu görüşe karşıt bir düşünce

olarak, kadın yakınlarının kadın kollarında görev yapmasına olumlu bakan ve hâlihazırda bu düşüncesini gerçekleştiren katılımcıların da olduğunu belirtmek gerekir.

4.6. BİR SİYASİ AKTÖR OLARAK KADIN VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Katılımcılara “Kadın kolları nedir? Kadın kolları parti içerisinde ne gibi siyasi faaliyetlerde bulunmaktadır? Kadın kollarının, partinin diğer birimleri içerisinde önemseniyor mu?” gibi sorular sorulduğunda şu ifadelerle erişilmiştir:

Bizim partimizde bu zamana kadar kadın kolları vardı ama şu an KAÇEP olarak yeniden düzenlendi. Artık çalışma alanımızı daha da genişleterek; kadın, aile, çocuk, engelli politikaları olarak düzenlendik. Kadın adına önceden kermes ve özel günlerle sınırlı olan faaliyetler daha da genişletildi diyebilirim. Kimsesiz çocuklara Arife bayramında arifelik günü yaptık... Engelli kardeşlerimize tekerlekli sandalyeler temin ettik, toplu sünnet programında Togg’larla sünnet çocuklarını gezdirdik. Kadın kolları, erkeklerin giremediği yerlere girebiliyor. Şeffaflık, güzellik oluyor ve bir adım daha fazla dikkatli oluyorsun. Kadınlar, vatandaş ile parti arasında bir bağ kuruyor. Erkekler kadınlar kadar sorun dinleyemiyor. Erkek daha çok esnaf gezileri, kahve, pazar gezileri yapıyor kadın buralara gidemiyor ki? Kadın kapı kapı gezerek o kapının ardındaki hikâyeleri ortaya çıkarıyor, çözüyor. Çözüm noktasında kadın daha iyi ama beyler kadının bu aktif yapısından memnun değil. Bir Meral Akşener örneğini gördük daha yeni, ne kadar kalabildi? Kadın kolları önemseniyor ama kendileri kadar değil (ana kadrodan bahsediyor). Kadınlar kendi imkânlarını daha fazla kullanıyorlar. (P3, K, E, 42)

Erkek kolları kadar önemli bir şey. Toplumda annelerimize, kız kardeşlerimize, evlatlarımıza ulaşma görevini üstlenen koldur. Çaresiz kişilere ulaşan kadın kollarıdır. Sonrasında onlara asıl desteği verecek olan devlettir. Kadın kollarımız çok önemseniyor. (P2, K, E, 49)

Bu görüşe ek olarak aynı parti mensubu farklı bir katılımcı ise şu ifadeyi eklemiştir:

İlk defa Yakutiye ilçe başkanlığı olarak seçimle kadın kolları başkanını biz seçtik buda kadını ve kadın kollarını ne kadar önemseyişimizi gösterir. (P2, E, E, 50)

Kadın kolları bana çok cinsiyetçi geliyor. Sevmiyorum. Kadınların toplanıp ekstra biz buradayız demesi de bana çok saçma geliyor ama bir yerde de mantıklı çünkü bizim toplumumuzda kadınların birçoğu da evde. Teknoloji pek yok. Bir şekilde onlara ulaşmak lazım onlarda bu görevi çok iyi üstlenmekteler. (P2, K, B, 23)

Kadın kolları siyasetin bel kemiği. Toplumun her kesimine ulaşabilir. Erkek ise her toplumun içine giremiyor. Hayır, yeteri kadar önemsenmiyor. Mum dibine ışık vermiyor. (P1, K, E, 50)

Bizde kadın kolu yok. Kadın meclislerimiz var. Kendi kongresini, kendi tüzüğünü ve yönetim kurulunu oluşturan özerk bir yapıya sahiptir. Bu mecliste, genelden yerele kadar kadının siyasete aktif katılmasına yönelik çalışmalar yürütüyoruz. İlçe eş ve belediye eş başkanlarını yine bu meclislerden oluşturuyoruz. Kadın sorunlarını dile getirme ve çözme gibi bir misyonumuz var. Tabii çok önemseniyor kadın meclisleri. Özellikle kadının her söylemi çok önemli. Hatta partinin tüzüğünde ve işleyişinde “kadın beyanı esastır” ifadesi

çok önemli. Çünkü kadının söylediği şey önem arz ediyor ve özellikle dikkate alınıyor. Diğer partilere baktığınızda kadının silueti bile gizleniyor. (P4, K, E, 50).

“Kadın kolu; bir siyasi partinin kadınların desteğini alabilmek ve onları da aktif olarak siyasete katabilmek amacıyla oluşturduğu bir alt örgütlenmedir”⁸ Kadın kolları, siyasette nicelik bakımından daha az oranlara sahip olan kadınların siyasi faaliyetlere katılımını sağlamak için oluşturulmuş bir yapı özelliğine sahiptir. Zamansal olarak daha sonradan oluşturulduğu için eklemlenmiş bir yapı olarak da ifade etmek mümkün gözükmektedir. Parti içerisinde kadın kollarının vatandaş ile parti arasında bir köprü görevi gördüğünü belirten katılımcılar, ihtiyaç sahibi vatandaşlara ulaşılmasını kendilerine amaç edinerek, parti içerisinde bir sivil toplum kuruluşu gibi hareket etmektedirler. Kermesler düzenlenmesi, özel günlerde yapılan programlar ve ihtiyaç sahibi kişilere ulaşma şeklindeki faaliyetler bu kanıyı güçlendirmektedir. Kadın kolları teşkilatları tüm partiler içerisinde yer almamakla birlikte farklı yapılar içinde değişkenlik arz etmektedir. Tıpkı P3’de olan yapılanma örneği gibi. P3 katılımcıları, başlangıçta kadın kolları olarak ifade ettiği yapılanmanın 2019 tarihinde Kadın, Aile, Çocuk ve Engelli Politikaları (KAÇEP) adı altında toplayarak çalışmalarını daha bütüncül bir çerçevede ile yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu sayede odak noktaları sadece kadın ve aile olmaktan çıkıp toplumda engelli ve çocuklar gibi diğer kesimlere de ulaşabildiklerini ve çalışmalarını geniş bir sahada yürütebildiklerini belirtmişlerdir. Tüm partiler açısından kadın kollarının var oluş gerekçesi, kadının ev ortamına daha kolay girebilmesi ve ulaşmak istenen kesime daha kolay bir şekilde iletişim sağladığı yönündeki düşünceden kaynaklanmaktadır. P1 ve P3’ün kadın katılımcıları, kadın kollarının çok önemli olduğunu belirtmelerine rağmen diğer birimler kadar önemsenmediğini de düşünmektedir. Aynı parti mensubu erkek katılımcılar ise karşıt bir görüş sunarak kadın kollarının hem çok önemli hem de parti içinde çok önemsendiğini dile getirmişlerdir. Tıpkı P3 gibi P4’te kadının siyasi faaliyetlerini farklı bir yapı üzerinden yürütmektedir. Kadın meclisleri olarak ifade edilen bu yapılanmada kadının söz ve eylemlerinin parti içinde önemli bir yere sahip olduğunu ve kadının siyasi faaliyetleri açısından edindikleri misyonları dile getirmişlerdir. P2’de ise kadın ve erkek katılımcılar ortak düşünce olarak kadın kollarının önemini vurgulamış ve bir

⁸ Tanım Wikipedia Türkçe’den alınmıştır.

katılımcı ilk defa yapılan kadın kolları başkanı seçimini kendilerinin yaptığını belirterek verilen önemi göstermeye çalışmıştır.

Katılımcılar, “Kadın üyeler sık sık bir araya geliyor mu? Yapılan faaliyetlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” Sorularına şu cevapları vermişlerdir:

Evet, sık sık bir araya geliyoruz. Haftalık ve aylık istişare toplantılarımız oluyor yapacağımız faaliyetlere yönelik plan, programlarımızı konuşuyoruz. Evlere gidiyoruz, kadınlar kendi isteklerini söylüyor bizde elimizden geldiğince yardım etmeye çalışıyoruz. Yeterli olduğunu düşünmüyorum daha da fazlası yapılabilir. (P1, K, B, 39)

Sadece bere, atkı örme kafasından çıkarak daha geniş faaliyetler yapıyoruz ama tamamen yeterli olduğunu düşünmüyorum. Maddi olanaklarımız artırılırsa daha güzel şeyler yapabiliriz. (P3, K, E, 42)

Bizdeki en sert meclis yapısı kadın meclisleridir. Yani öyle kısır günü gibi goy goy yapacağımız bir ortam değil. Partimiz genel, karma ve kadın meclislerinden oluşuyor ve kadın meclisleri karma meclisin üstünde yer alıyor. Birçok şeyin zeminini burada atıyoruz. Örgü örmek, kısır günü yapmak gibi değil. Kadın kimliğini nasıl iyileştirebiliriz? Ataerkil düzeni nasıl yıkabiliriz? Kadını eşitlik zeminine nasıl çıkarabiliriz? Bunun mücadelesini veriyoruz. Gerek sosyal gerek siyasal alanda kadının noksal bırakıldığı her alanı iyileştirme, çözüm bulmak için çalışıyoruz. Bir kadın sadece el işi yapmıyor aynı zamanda emeğini ticarete dökebildiğini göstermeye çalışıyoruz. Özellikle siyasette kadın arkadaşlarımıza öncelik vererek kadının siyasette varlığını gösteriyoruz. (P4, K, B, 22)

Kadın katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan hareketle genel bir yargı cümlesi çıkarılabilir. Katılımcı bilgilerinden hareketle kadın kollarının plan ve programlarına yönelik oluşturulan toplantılar belirli aralıklarla tekrarlanmakta olduğu görülmektedir. Katılımcılar, yapılan faaliyetlerin yeterli olmadığını ve maddi olanakların kısıtlı olduğu görüşlerini paylaşmışlardır. Ayrıca bir katılımcı, yapılan toplantıların ciddi ortamda yapıldığını ve bulunduğu partinin çalışma içeriklerini, hedeflerini ifadelerine eklemiştir.

“Kadın kollarında olmak o kişiye bir prestij sağlıyor mudur?” sorusuna verilen katılımcı yanıtları aşağıdaki gibidir:

Bence prestij sağlamıyordur da yerine göre sağlıyordur diyelim. Bana göre X partinin kadın kolları başkanı, benim umurumda olmaz. (P3, E, B, 28)

Bence sağlıyordur. Çünkü kadın kolları başkanı seçilirken bunun çok önemli olduğunu gördüm. Parti içinde en fazla başkan adayı kadın kollarında vardı. Kendi içlerinde müthiş bir prestiji var. (P1, E, B, 25)

Partinin kadın kollarında olması değil de kişilik ve duruşla ilgili bir durum bence bu. Mesela farklı bir partinin kadın kolları başkanı beni etkileyemez ama etkilenen kesim vardır tamamen yok diyemiyorum. (P2, K, E, 49)

Hem erkek hem de kadın katılımcılar genel olarak kadın kollarının prestiji olduğunu düşünmemekle birlikte, toplumda kadın kollarına itibar eden kesimin

olduğunu da ifade etmişlerdir. Bir erkek katılımcı ise başkanlık seçimlerinde en fazla adayın kadın kollarında oluşunu bu konuma verilen öneme dikkat çekmiştir.

Katılımcılara, “Parti içinde neden erkek kolları yokken kadın kolları diye bir yapılanma olduğu sorulduğunda şu cevapları vermişlerdir:

Hepsi erkek zaten. Onlar bir kol zaten biz burada 11 kişiyiz. Erkeklerin yanında biz çok azınlığız onlara eklenmiş gibiyiz. Keşke bizde bu kadar kalabalık olabilseydik. (P3, K, E, 46)

Pozitif ayrımcılık ama olması gereken bir pozitif ayrımcılık. Çünkü kadınlar kendi içlerinde daha rahat hareket edebiliyor bence. (P1, E, B, 30)

Zaten siyasetin erkeklere ait olduğunu biliyorlar ya kadın kolları ayrımı yapılmış. Kesinlikle siyasetin halen daha sahiplenicileri onlar. Erkekler, siyaseti o kadar kendilerine özgü sanıyorlar ki kadının görseli bile onları rahatsız ediyor. Bu yüzden ben sırf kadından oluşan bir dernek, sendika veya parti kurmayı bile düşünüyorum. (P3, K, E, 42)

Kadın kollarının kendine ait bir çalışma sistemi var. İkisini birbirine katarsak kaos çıkar. Kadının kendi bildiğini sahaya yansıtması daha iyi. (P2, E, E, 50)

Kadın kimliği bu toplum sahasında noksan bırakılmış bir kimlik. Kadının özgürleşmesi gereken bir aşamadayız. Kadın ve erkek eşittir bunun için kadın ve erkeğin hangi aşamada olduğuna bakmalıyız. Zaten bu kurumlar (kadın kolları veya kadın meclisi) kadın kimliğini eşilik düzlemine çıkarmak için kurulmuştur. (P4, K, B, 22)

Erkek, zaten ana kadroda var. Kadın meclisleri özerk bir yapıdır. Bizsiz kendi tüzükleri, meclisleri, programları var. Kendi içlerinde daha rahat çalışsınlar diye. (P4, E, E, 52)

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda, cinsiyetler arasında farklı görüşler olduğu saptanmıştır. Kadın katılımcılar, erkeklerin ana kademe olarak sayısal üstünlüğüne dikkat çekerek var olan sisteme eklendiklerini ve bu alana dâhil olarak siyasal görünürlüğünü artırmak için yapılandıklarını belirtmektedir. Erkek katılımcılar ise kadın kollarının bir kol olarak ayrılmasını, kadınların kendi içlerinde daha rahat hareket etmesi şeklinde yorumlamışlardır.

Katılımcılar “Kadının siyasi faaliyetlerinin toplumsal veya kurumsal olarak engellendiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar ise şöyledir:

Tabii ki toplum olarak engelleniyordur. Bir kadının aktif görevde bulunması eğitim düzeyinin düşük olduğu bir bölgede sanki yanlış bir iş yapıyor gibi düşünülebilir. Toplum baskısı yaratabilir bu durum. (P3, E, B, 33)

Yok, engellendiğini düşünmüyorum. (P1, K, B, 39)

Görünüşte engel yok gibi gözükse de isimler ön plana çıkmaya başlayınca siyasi noktalarda engelleniyor olabilir. (P3, K, B, 27)

Bence engelleniyor. Erkek siyasetçiler kadını zayıf gördükleri için bir fırsat bulup kadına yöneliyor. Kadını engelleyen bir güç olmasa eğitimi olmadan bile meclise girebiliyor. Kadının gücünü bildikleri için engelliyorlar. (P4, K, B, 38)

Engelleniyor. Karşı olsak ta oluyor yine de. Erkek, egemen bir noktada. Talep eder ve karşılık bulur. Mesela bir ilçede güçlü, işi bilen bir kadın yoksa erkek olabiliyor. Ama güçlü bir kadın olursa erkek geri durabiliyor. (P4, E, E, 52)

Ayrıca, katılımcılardan birisi, kimliği ile birlikte paylaşılmamasını arzularak; kendisinin genel merkez tarafından belediye başkanlığına aday gösterilmesinin, partili erkeklerin istifasıyla karşılık bulduğunu söylemiştir. Bu katılımcıya göre kendi adaylığı göstermelidir, seçim kazanma ihtimali yoktur ancak yine de erkekler bunu kabullenememiştir. Katılımcıya göre erkekler, kadınların siyasette var oluşuna bir yere kadar müsaade etmektedirler.

Seçim döneminde bizim parti beni Büyükşehir'e aday göstermişlerdi. Aday adayı olarak. Sonra partiden erkekler tek tek istifa etti. Zaten benim bile o gün haberim olmuştu, göstermelik bir şeydi ama böyle bir şey yaşamıştım, çok aşağılayıcı bir durum. Erkekler kadınların belli bir yere kadar yükselmelerine müsaade ediyor. (... , K, ..., ...)

Kadının siyasi faaliyetlerini yürütürken herhangi bir engel ile karşılaşp karşılaşmadığını değerlendirmek adına sorulan soruda bazı katılımcılar kadının engellendiğini ifade ederken bazıları da engellenmediğini düşünmektedir. Kadının siyasi faaliyetlerinin engellendiğini ifade eden katılımcılar, kadının gerek bireysel gerekse toplumsal olarak siyasi faaliyetlerinin engellendiğini iddia etmektedirler. Bir katılımcı ise yaşamış olduğu bir olayı anlatarak bu durumu açıklamaya çalışmıştır. Katılımcının yaşamış olduğu bu olay akıllara Berger'in görüşlerini getirmektedir. John Berger'e göre (2019) toplumda kadın ve erkek farklı algılanmaktadır. Erkek iktidar iken kadın ikincil bir konumda yer edinmektedir. Gerek orta çağın yağlı boya tablolarında gerekse modern dönemin reklamlarda kodlanan toplumsal cinsiyet ilişkileri bir takım kitle iletişim araçları ile belirginleştirilmektedir. Erkeğin izleyici ve üst konumda yer almasına karşın kadın bir nesne olarak konumlandırılmıştır. İdeal seyircinin daima erkek olması, kadını seyredilen yaparken, özne olma özelliğini geri plana atmaktadır. Katılımcının yaşamış olduğu bu anı, çalışmanın konusun önemine dikkat çeken, kadının gerçekte siyasal bir aktör ol(ama)ma problemini ortaya koymaktadır. Siyasette egemen ve dolayısıyla karar verici olanın eril zihniyetten yana olduğunu, kadın varlığının erkek bakışı ve algısına bırakıldığını göstermektedir. Kadını nesneleştiren bu bakış açısı kadını siyasette değersiz kılmakta olduğu veya daha naif bir biçimde eril iradenin işine yarayacak yerde, işine yarayacak biçimde siyasette kabul gördüğü yorumu da yapılabilir.

4.7. PROTESTO VEYA MİTINGLERDE KADINLARIN GÖRÜNÜR OLMASININ PARTİ AÇISINDAN ÖNEMİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER

Katılımcılar, “Kadınların mitinglerde, protestolarda yer alması parti için avantaj sağlıyor mu? Kapı kapı gezen kadınların var olması yine parti için bir avantaj mıdır?” Sorularına şöyle cevap vermişlerdir:

Kesinlikle erkekleri çok manipüle ediyor. Yenilecekleri duygusuna kapılıyorlar. Mesela muhalif partinin temsilcisi baktığında şöyle diyor: “Hele bu kadınlara biz bu adamı yenemeyiz.” Kadınların coşkusu daha fazla ve kadınların süpürücü etkisi var bu yüzden kapı kapı dolaşması da yine bir avantaj. (P1, E, E, 30a)

Tabii ki sağlıyor. AKP’nin mitinglerinin en önemli özelliklerinden biri her yaş grubundan çokça kadınların yer almasıdır. Kadınların kapı kapı dolaşması ise bölgesel farklılıklarla alakalı bir durum. Örneğin Erzurum’da sosyal medya kullanım oranı %60. Kullanmayan %40’lık kesim için kadınların kapı kapı gezmesi avam siyaseti içinde çok etkili. (P3, E, B, 33)

Avantaj sağlıyor. Mitinglerde kadın sayısının çok olması hatta ön planda olması o partinin geleceği açısından çok önemlidir. Mitinge katılan kadınlara da kadının siyasette var olduğunu gösterir ve cesaretlendirir. (P2, E, E, 68)

Kapı kapı gezen ifadesi doğru değil baya baya ötekileştirilmiş bir cümle. Neden kapı kapı gezen kadın cümlesi varken kapı kapı gezen erkek cümlesi yok? Bu eylem zaten siyasi bir faaliyet olarak gerçekleşiyor bunun kadın veya erkek olarak derinleştirmemeliyiz. Kapı kapı gezen bana göre erkek veya kadın değil; insandır, yoldaştır, arkadaşır. Biz partimizde cinsi hitaplarda bulunmayız. Ağabey, abla, hanımefendi gibi hitapları kullanmayız bunları bir kenara bırakıp cins olmaktan öte eşitliği temel alarak ortak bir hitap kullanıyoruz. Siyasi bir yolda buluşarak yoldaşlık kavramı ile cinslerin ayrımını reddediyoruz. (P4, K, B, 22)

Tabii ki sağlıyor. Kadınların en büyük sorunlarını yine anlayacak olan başka bir kadındır diye düşünüyorum. Mitinglerde belli bir kesim seni gelip görüyor ama kapı kapı gezince birebir seninle istişare ediyor sorunları anlatıyorsun. (P4, K, E, 50)

Siyaset, belli kademeleri ve bölümleri içine alan hiyerarşik ve bütüncül bir yapıya sahiptir. Hem yerel hem de genelde siyaset yapan kişiler çeşitli alanlarda farklı rol ve statü edinmektedirler. Özellikle cinsiyet ayrımlarına imkân tanıyan rol ve misyonlar, siyasi arenada kadın ve erkeği farklı yapılar içinde teşkilatlandırmaktadır. Söz konusu bu yapılar, siyasi faaliyetler yürütülürken cinslerden bir takım görev ve sorumlulukları üstlenmesini beklemektedir. Bu doğrultuda kadın kollarının görev tanımlarına bakıldığında vatandaşa kendi siyasi politikalarından bahsetmek ve kendilerini tanıtmak için yapılan ev gezileri önemli bir yer tutmaktadır. Toplumsal kalıp yargılar ve inanç sistemlerinin etkisi ile kadın üzerinden yapılan bu siyasi eylem (ev gezmesi) kadının siyasi konumu ile özdeşleşen bir faaliyettir. Ev gezmelerinin kadın öncülüğünde

yapılıyor olmasının avantajları katılımcı görüşleri ile ortaya çıkmaktadır. Bu noktada kapı kapı gezmek ifadesinin katılımcılar tarafından sahiplenilerek verilen yanıtların bu ifadeyi destekleyici şekilde olması da dikkate değerdir. Ev ziyaretleri, eril karar merciiinin kadın için biçtiği makbul rollerden biri konumundadır.

Ayrıca protesto veya mitinglerde kadınların olması partinin geleceği adına önemli bir delil olarak tanımlanmaktadır. Katılımcılar, gösterilerde veya miting gibi topluluğa hitap eden alanlarda kadınların varlığını, kadının politik bir kimlik kazanmasında seyirciye olumlu bir mesaj verdiği düşüncesini de paylaşmışlardır. Ayrıca katılımcılar, bazı partilerin bu tür politikalar ile başarı kazandığını ifadelerinde açıkça belirtmişlerdir. Bir katılımcı ise yapılan siyasi eylemlerin veya görevlerin cinsleştirilmesinin doğru olmadığını, böylesi ayrımların yapılmaması gerektiği düşüncesini paylaşmıştır.

4.8. ÖRNEK KADIN SİYASETÇİLER ÜZERİNDEN TEMSİLDE KADIN PROFİLİ

Katılımcılara “Siyasette örnek aldığımız siyasi bir kadın figür var mı? Kadın başbakanı olan nadir ülkelerden biriyiz bu konu hakkındaki görüşleriniz nedir? Ülkenin başında bir kadın başbakan olması kadının siyasete olan bakış açısında bir değişiklik yaratır mı? gibi sorular yöneltildikten sonra derlenen ifadeler aşağıdaki gibidir:

Ayşe Keşir. Ankara teşkilat grubu başkanımız, çok değer verdiğim bir siyasetçi benim için. Tabi ki ülkemizde bir kadın başbakan olması çok güzel bir şey. Tansu Çiller hanımefendi. O yıllarda kadına böyle bir hak verilmesini çok takdir ediyorum. Kesinlikle kadını siyasete teşvik etmek açısından cesaretlendiren bir durum. (P1, K, B, 45)

Halide Edip Adıvar. Zamanın değil çağının ötesinde bir Türk kadını olduğunu düşünüyorum. (P3, E, E, 48)

Örnek aldığım biri yok. Elbette güzel insanlar var ama benim tarzımda olan yok. Hepsi standart birbirine benzer. Bazıları çok kötü bazıları çok standart. Halka inen yok. Bu anlamda belediye başkanları bunu daha iyi başarıyor ama milletvekili ve bakanlarda bunu pek fazla göremiyoruz. Tansu Çiller’i de beğeniyorum. Herkesin artıları eksileri var. Kadın Başbakan olması kadının siyasete olan bakışını tabi ki değiştirir. Başta cesaret verir, güven verir. Çünkü şu an hiçbiri oraya gelemeyeceğini düşünüyor. (P2, K, B, 37)

Örnek aldığım biri yok. Kadın başkan olarak Merkel profilinde birini görmeyi çok isterdim ama Tansu Çiller gibi vasat bir siyasetçinin Özer Çiller hegemonyasında yapmış olduğu bir siyaseti pek önemsemiyorum. Kötü örnek hiçbir zaman örnek değildir. Kadının bakış açısını değiştirir. (P3, E, B, 33)

Kadın başbakan olması şöyle: idealleri, hayalleri, özgüveni olmayan kadınlar için “bende yapabilirim” dedirtebilir. (P1, E, B, 25)

Örnek aldığım biri yok. Kadın başkanların olması evcimen roller biçilmiş kadınlar açısından fark yaratabilir. Hatta kadın devriminin en büyük aşamasını da kat edebilir. Kadın önce kendi içinde sonra ailesi içinde sonra sosyal çevresinde özgürleşti ve kendisini topluma mal etti. Peki, sen kadın arkadaşım neden alanımı bu kadar dar tutuyorsun? Diyebilir. (P4, K, B, 22)

Katılımcıların vermiş olduğu ifadelerde örnek alınan kadın siyasetçi sayısının çok az olması dikkat çekicidir. Kadın politikacı sayısı az olmasına karşın daha önce var olmuş ve günümüzde var olan kadın siyasetçilerin katılımcılar açısından örnek teşkil etmemesi kadının siyasi alandaki faaliyetlerini tartışılır kılmaktadır. Buna karşın Türk modernleşmesinin önemli isimlerinden Halide Edip Adıvar, faal siyasetçi Ayşe Keşir ve Almanya için güçlü bir kadın figür olan Angele Merkel gibi isimler verilen cevaplar arasında yer almaktadır. Ülke siyasetinde kadın başkan olması, birçok katılımcının ortak görüşünde, kadını siyasete teşvik etme noktasında olumlu bir etki yaratabilecek bir durumdur. Ancak Türkiye'nin 22. Başbakanı olarak görev yapmış bir isim olan Tansu Çiller'i başarılı bulan katılımcı sayısının az olduğu gözlenmektedir. Özellikle erkek katılımcılar Çiller'in temsiliyeti hakkında eleştirel cevaplar verirken kadın katılımcılar ise kadın başkan olmasını ülke açısından önemli bir değer olarak görmekle birlikte bir kadın olarak erkeksi bir siyaset yürüttüğünü belirtmişlerdir. Çiller'in eleştirilmesindeki odak noktalarından biri olarak eşinden bahsedilmesi, yürüttüğü siyasetin lokomotifinin eşinin fikir ve çıkarları olduğu iması da kadının başbakan olsa bile toplum nezdinde eylemlerinin nasıl değerlendirildiği hakkında bir fikir verebilir. Son olarak, Türk siyasetinde öne çıkan radikal kadın figürler söz konusudur ancak bunlardan hiçbiri çalışmanın katılımcıları tarafından zikredilmemiştir.

Katılımcılara dünya siyasetinden; Giorgia Meloni, Angele Merkel, Jacinda Arden ve Margaret Thatcher gibi isimler hakkındaki düşünceleriniz nedir?" gibi sorular yöneltildiğinde şu ifadelere erişilmiştir:

Giorgia Meloni'nin geçmişte Avrupa'nın yapmış olduğu soykırımları dile getirmesi açısından dobra bir kişilik olarak değerlendirebilirim. Merkel yine duruşu ve siyaseti ile beni etkilemiş bir başkan ama diğerleri hakkında bilgim yok. Bu isimler çalışmaya dâhil edildiğine göre önemli isimler olduğunu varsayıyorum. (P3, E, B, 33)

Meloni aynı ben (gülerek). Herkese sinirli reisi görünce yumuşuyor. Ama şimdi şunu da söyleyeyim ırkçılık çok kolay bir siyasi felsefe. Ben yine de çok güvenilir olduğunu düşünmüyorum. Merkel'i de çok tasvif ettiğim söylenemez. Diğerleri hakkında bilgim yok. (P1, E, B, 25)

Merkel, güzel yönetilen bir ülkeye başkanlık etti. Takdir edilesi bir hanımefendi. Diğerleri hakkında bir bilgim yok. (P2, K, B, 37)

Sadece Merkel'i tanyorum. Demir bir yumruktu, erkekleşmiş bir siyasetçiydi. (P4, E, E, 52) Yok, duymadım bilgin yok. (P1, K, E, 50)

Katılımcıların küresel siyaset bağlamında, güncelde ve güncele yakın bir zamanda gözlediği ve tanıdığı iki kadın figürden söz etmek mümkündür; eski Almanya başbakanı Angela Merkel ve kısmen de olsa son zamanlarda sosyal medyada popüler bir isim olan İtalya başbakanı Giorgia Meloni. Katılımcılar dünya siyasetinden diğer isimler hakkında bilgilerinin olmadıklarını beyan etmişlerdir. Merkel'in başarılı bulunuşu da katılımcıların çoğunun mutabık olduğu bir hususken, tavırlarının erkeksi olduğu iddiası da önemlidir. Başarılı olmak, indirgemeci bir bakışla erilliğe yakın olmakla ilgilidir denilebilir.

4.9. TÜRKİYE'DE ÖNE ÇIKAN KADIN SİYASETÇİLER

Katılımcılar "Mecliste yer alan 3 kadın milletvekili veya kadın bakan ismi söyleyebilir misiniz?" sorusunu şöyle cevaplamışlardır

Aylin Nazlıaka, Gamze Akkuş İlgezdi ve Fatma Öncü. Aylin ve Gamze Hanım partimiz bünyesinde çalışmaları olan vekillerimiz arasında olduğu için Fatma hanımı da Erzurum milletvekili olduğu için biliyorum. (P2, E, E, 43)

Meral Daniş Beştaş, Zehra Taşkesenlioğlu, Fatma Betül Sayan Kaya. Meral hanımın davranışlarını takdir etmesem de Erzurum milletvekili olarak kendi halkının hakkını çok iyi savunuyor. Diğer saydığım isimler ise çok takdir ettiğim isimler değil, beni en çok rahatsız eden konuları en çok es geçen isimler. Çocuk istismarı, taciz olayları gibi. (P2, K, B, 37)

Fatma Öncü, Mahinur Özdemir Akbaş. Partimiz milletvekilleri arasında oldukları için biliyorum, takip ediyorum. Yine CHP'den Selin Sayek Böke, Canan Kaftancıoğlu bunlarda kendi partileri içinde sivrilmiş isimler. (P1, E, E, 30b)

Pelin Yılık, KAÇEP başkanımız ve Çankırı milletvekilimiz. Filiz Kılıç yine MHP Nevşehir milletvekilimiz. Özlem Zengin AKP grup başkanvekili. (P3, E, E, 28)

Meral Daniş Beştaş, Gülistan Koçyiğit, Sümeyye Boz. Önceden esnaf, çarşı gezmeleri yapamıyorduk şimdi Meral hanım tabii mecliste sadece bizi değil Erzurum'u da temsil ettiği ve sorunları dile getirdiği için o yapamadığımız çarşı gezilerini artık yapabiliyoruz. Vekillerimizin tüm çalışmalarını tek tek takip etmek mümkün değil tabii ama takip etmeye çalışıyoruz. (P4, E, B, 42).

P2' de; Aylin Nazlıaka, Gamze Akkuş İlgezdi, Selin Sayek Böke, Canan Kaftancıoğlu. P1'de; Fatma Öncü, Mahinur Özdemir Akbaş, Özlem Zengin. P3'te; Pelin Yılık, Filiz Kılıç. P4'te Meral Daniş Beştaş, Gülistan Koçyiğit ve Sümeyye Boz; ayrıca eski P1 milletvekili olan Zehra Taşkesenlioğlu ve Fatma Betül Sayan Kaya katılımcılar tarafından dillendirilen isimlerdir. Katılımcıların bu isimleri bilme

gerekçeleri olarak kendi partilerinden olmaları, birlikte çalışmaları veya başka partinin sivrilene ismi olmaları şeklinde sıralanabilir. Bu yanıtlar, her şeye rağmen siyasette fail konumunda olabilen kadınlar olduğunun bir göstergesidir.

Katılımcılara “Bakanlıklarda kadın veya erkek olmak önemli mi?” sorusu sorulduğunda ise şu ifadeleri kullanmışlardır:

Her bakanlık için erkek kadın ayrımı yapmak doğru değil ama bir Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının başında kadın olmasını ya da Adalet Bakanlığının kadın olmasını isterdim. Çünkü daha iyi politikalar öne sürülebilirler hassasiyet gerektirdiği için. (P3, E, E, 48)

Bunu kesin bir şekilde ayırma taraftarı değilim ama kadını ilgilendiren konularda kadın olması daha iyi olabilir. Ama eğer ki liyakatlı ve gereken şartlar kendisinde mevcut ise erkek te kadın da olabilir. (P2, E, E, 50)

Teknik beceri isteyen bakanlıklarda ilme bakılmalı, cinsiyet ayrımı olmamalı bence. Bazı pozisyonlarda kadın olması artı bir değer katıyor çünkü olaya kadınca bakabiliyor. Ama bu illa kadın olmalı veya erkek olmalı gibi bir şey de değil. Mesela bir şehit ailesine anne hüznü ile gitmek başka erkek hüznü ile gitmek başka. Farklı açıdan yine bir Çevre ve Şehircilik Bakanlığında da kadın fizyolojik olarak zorlanabilir... Aynı şey mesleklerde de geçerli mağduriyet yaşayan birçok kadın inşaat mühendisimiz var. (P1, E, E, 30a)

Olmaması gerekiyor. Bir kavramın cinsler üzerinden tartışılması bile o kavramı basitleştirir. Konuyu basitleştirmekle de kalmaz sorunu derinleştirir de. Baktığında zaten bunlar ataerkil sistemin artçılarıdır. Ataerkil zihniyetin yapacağı da bu normları yaşatmaktır. (P4,K,B, 22).

Cinsiyetlere ilişkin sorulan bakanların kadın veya erkek olmasının önemi sorusu, iş bölümünün cinsler üzerindeki ayırt edici yönünü siyaset özelinde göstermektedir. Toplumsal iş bölümünün toplumsal kalıp yargılara uygun olarak pratiklik kazandığını ifade eden Kurt’a göre (2014) cinsler üzerinden yapılan tanımlamalar onların eylemlerine ve konumlarına yansımaktadır. Toplumsal kalıp yargılar, çoğu zaman kadın ve erkeğe neyi nasıl yapması gerektiğini öğreten değerleri kapsamaktadır. Kişilerden beklenen davranış ve tutumlar onların tercihlerini de etkilemektedir. Özellikle mesleklerin cinsiyetleştirilmesi kişilerinde bu yöndeki tercihlerini etkilemektedir. Tek bir cinse özgü nitelendirilen mesleklerin varlığı o alanda ön yargıların ve kalıp yargıların derinleşmesine neden olmaktadır. Kurt’un düşüncelerine paralel olarak çalışmada da benzer veriler elde edilmiştir. Çoğu katılımcının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanının kadın olması yönündeki görüşleri, toplumsal algıların cinsiyetler üzerindeki etkisini yansıtmaktadır. Genel olarak tüm katılımcılar keskin bir şekilde tüm bakanlıklarda kadın ve erkeği ayırmanın doğru olmadığını belirtmekle birlikte kadının kadını ilgilendirenden daha iyi anlayacağı fikri etrafında buluşmaktadırlar.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kadının seçme ve seçilme hakkı elde etmesinin üzerinden yaklaşık bir asır geçmesine rağmen günümüz siyasetinde kadınlar, karar alma veya karar verme konusunda erkeklere göre daha az söz hakkına sahip olmaktadır. Cumhuriyetle birlikte temel hak ve hürriyetine kavuşan Türk kadını için ataerkil toplum değerlerini yıkmak, bu uğurda çaba sarf etmek oldukça güç bir meseledir. Çünkü ondan bir adım daha önde olan bu anlamda toplumda çok daha fazla kazanımlara sahip olan erkek bulunmaktadır. 21.yy.'da gelinen noktada şartlar ve koşullar kadın adına belli bir ivme yakalamış olsa da halen daha toplumsal cinsiyet eşitliği istenen düzeyde değildir. Özellikle cinsiyet eşitsizlikleri bakımından siyasette belirgin bir fark olduğu açıktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, kadın ve erkeğin kamusal faaliyetlerde eşit haklara sahip olması ve bu hakları kullanması anlamına gelmektedir. Eğitim, iş gücü, siyasette temsil olanaklarından kadın ve erkeğin eşit faydalanması toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önem arz etmektedir. Ancak toplumsal ve kültürel kalıp yargılar, ataerkil sistemin varlığı veya kalıntıları toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını olumsuz etkilemektedir. Ataerkil sistemin getirmiş olduğu öğretiler günümüzde törpülenmiş olsa da tamamen etkisini yitirmemiştir. Özellikle siyaset, gerek dili gerekse oluşturduğu yapısal şekli ile cinsiyetçi bir görünüme sahiptir. Toplumsal ve özel alanda kadına atfedilen rol ve statüler siyasette de kadına ilişkin var olan algıların ve tutumların dışına çıkıl(a)madığını göstermektedir. Siyasetin sert, kaba, çıkarıcı, duygusuz olarak tanımlanmasına karşın kadının naif, kırılgan, çıkarsız, hesapsız, dürüst olarak tasvir edilmesi kadının siyasette etkinliğini kırmaktadır. Nitekim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı görevinin kadının aile ile bağdaştırılması fikrine istinaden kadın tarafından daha iyi yapılacağı düşüncesi, toplumsal kalıp yargıların siyasete olan yansımasıdır.

Genel ve yerel yönetimlerde karar merciiinin genel olarak erkek olması, siyasette erkek nüfusunun sayıca üstün olması, kadın kollarının ise eklemlenmiş bir yapı olması siyasetin hem nicelik hem de nitelik olarak eril gücünü ortaya çıkarmaktadır. Siyasal faaliyetler açısından partiler başat bir öneme sahiptir. Siyasi partilerin, kadının siyasi politikalar yürütmesi ve siyasette cinsiyet eşitliğini sağlamak açısından önemli bir rolü vardır. Kadınlar diğer birçok kamu kuruluşunda var olma mücadelesi verdiği gibi siyasette de aynı mücadeleyi vermektedir. Bu doğrultuda siyasi partilerde kadın

nüfusunun ağırlıklı olarak yoğunlaştığı kadın kolları, kadının siyasi faaliyetlerini yürütmek için yapılandırılmış bir koldur. Ancak Erzurum örneği olarak tasarlanan çalışmada partilerde kadının siyasi faaliyetleri farklı yapılar üzerinden yürütüldüğü de gözlenmiştir. P1 ve P2’ de kadın kolu olarak ifade edilen yapılanma P3’de KAÇEP, P4’ te Kadın Meclisleri şeklindeki oluşumlara karşılık gelmektedir. Bu iki ayrı oluşumun iki farklı olumsuz yan etkisinden söz etmek mümkündür. Şöyle ki kadın sorunu ile dezavantajlı grupların sorunlarını aynı potada eritmek konuya daha yüzeysel bakmak demekken, kadın meclisleri uygulaması ile ideolojiyle gölgelenen bir kadın sorunundan bahsetmek pek de hatalı olmayacaktır.

Kadın kollarının kuruluş amacı, kadının siyasi katılımını artırmaya yöneliktir. Ancak kadın kolları faaliyetlerine bakıldığında, kadının misyonu partinin halk ile olan bağını güçlendirmek ve buna yönelik eylemlerde bulunmaktır. Tıpkı bir sivil toplum kuruluşu gibi hareket eden kadın kolları, parti ile halk arasında önemli bir tampon mekanizma olarak ifade edilmesine rağmen kadının siyasal temsiline çözüm üretmekten uzaktır. Başka bir ifade ile kadının siyasal konumu artırmaya yönelik oluşturulan kadın kolu, görüntü olarak kadının siyasal varlığını gösterse bile gerçek anlamda siyasi bir karar verici özne olamamaktadır. Kadın kolları bu görünümü ile siyasal bir yapıdan ziyade sosyal bir yapı olarak değerlendirilebilir. Partiler açısından kadın kollarının önemsendiği belirtilse de kadın kollarının finansal açıdan yeteri kadar desteklenmediği, kısıtlı olanakların geliştirilmediği tüm partilerde ortak sorun olarak görülmektedir.

Çeşitli engeller ile karşılaşan kadın, siyasette cinsiyet eşitsizliği sorununu daha adaylık sürecinde yaşamaktadır. Bu durumun en göze çarpan nedenleri ise; özellikle parti içlerinde söz konusu adayları belirleyen kişilerin genel olarak tercihlerini kadından yana kullanmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kadının siyasete yönelik ilgi ve bilgisinin daha az olduğu düşüncesi, özel alan kavramının muhatabı olarak kadının ailevi sorumluluklarının fazla olması, cinsiyet ayrımcılığı ve ön yargılar, ekonomik kaynaklara erişim, kadının da siyasetle olan bağını koparmaktadır. Tüm bu etkenler siyasette demokratik sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesine engel olmaktadır.

Bu çalışmaya veri kaynağı olan, kadın temsili açısından yüksek orana sahip 4 partiden, sadece bir tanesinde (P4) kadın hareketlerinin politik söylemde bir referans değer olarak alındığı görülmektedir. Diğer partiler için durum net değildir, bilhassa

kadın sorununu çeşitli diğer sorunlarla birlikte ele alarak muğlaklaştıran bir teşkilat yapısı da söz konusudur. Kadın hareketlerini referans alan parti, ataerkil sistem yapısının kadın aleyhine işleyen tüm alanları ile mücadele etmeyi kendisine amaç edindiğini dile getirirken bunu, kendi ideolojileri ekseninde dönüştürerek, feminizmden farklı olarak, kadın için kadınlarla birlik olmak yerine, kadın için erkekle birlikte kadın sorunu olarak ifade edilen durumları aşabileceklerini iddia etmektedirler. Bu iddianın somut bir örneği olarak eş başkanlık sisteminin temsilde eşitlik sağladığı katılımcı ifadelerinde görülmektedir. Ancak temsilde eşitlikle alakalı bu çözüm, kotayı sağlamak, kendi ideolojik konumlanmalarını fiiliyata dökmek adına uygulanan bir prosedür gibidir.

Türkiye siyasetinde özellikle partiler nezdinde popüler olan bazı kadın siyasetçiler bulunmaktadır. P1’ de Fatma Öncü ve Mahinur Özdemir Akbaş, P2’ de Aylin Nazlıaka, P3’ te Pelin Yılık ve P4’ te Meral Danış Beştaş gibi isimler ön plana çıkmaktadır. Bulgulardan elde edilen bir diğer önemli veri ise kadın siyasetçi sayısının nicelik olarak azınlık olmasına rağmen siyasi bir figür olarak örnek teşkil etmemesidir. Temsilde var olmaya hak kazanmış kadın siyasi aktörlerin erkek egemen anlayışı ile siyaset yapması eril zihniyetin gücünü yansıtırken kadının kendi politikasını ve bakış açısını yansıtmaması zorlaştırmaktadır. Ayrıca tüm partilerde Dünya siyasetinden kadın temsiliyetine dair bilgilerin eksikliği, her iki cins açısından da kadının siyasetteki yeri ve önemine olan ilginin azlığını göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında partilerin önerileri dikkat çekmektedir. P4’e göre toplumsal cinsiyet eşitliği için kadın adına dezavantaj yaratan her duruma karşı mücadele etmek gerekmektedir. P1, P2 ve P3’e göre ise toplumsal cinsiyet eşitliği ancak verilecek eğitimler ile çözüme ulaştırılacağı kanaatindeler. Ek olarak ülke siyasetinde uygulanan kadının siyasal katılımını artırma yönündeki politikalar arasında yer alan kota sistemi, kadının siyasi görünürliğini artırdığı yönünde ortak görüşler, konuya pozitif bir bakış açısı sunmaktadır.

Siyaset, kadın politikaları açısından toplumsal cinsiyet eşitliğini kamusal alanda etkin kılmanın, toplumsal kalıp yargıların sorgulanmasının en etkili alanlarından. Siyasi arenada toplumsal cinsiyet eşitliği hem demokrasinin sağlıklı işlemesine hem de kadının toplumsal konumuna yön vermesi bakımından önem teşkil etmektedir. Bu

bağlamda partilerin, kadının gerçek siyasi bir aktör olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi için gerekli desteği sağlamaları gerekmektedir. Kadın kolları veya diğer benzeri oluşumlar siyasal faaliyetlerini partilerinin de desteği ile kadın temsiliyetine yönelik gerçekleştirirlerse kadının siyasi kimliğinde değişiklik yaratılabileceği söylenebilir. Siyasi ilgi, bilgi ve desteğin getireceği farkındalık, kadını siyasette daha etkin ve yetkin kılabilir. Bu bakımdan kadın kollarının kadının politik kariyeri için, kadının politikada gerçek bir aktör olabilmesi adına yenileşmeye, geliştirilmeye veya değişmeye ihtiyacı olan yapılar olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Abdollahıfard, P. *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Siyasi Kimlik ve temsil: Yerel Seçimler Örneğinde Kadın Politikacıların Seçim Afişlerindeki Mitler Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum 2019.
- Acarlıoğlu, A. (2019). Hz. Peygamber (S. A. V.) “Döneminde Kadının Çalışma Hayatındaki Yeri.” *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (42), 212-232.
- Ahioglu-Lindeberg, E. (2011). “Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1-10.
- Altındal, Y. (2007). *Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arat, N. (2010). *Feminizmin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları
- Arpacı, M. (2020). “Pierre Bourdieu’nun Sosyolojisinde Beden, Cinsiyet ve Cinsellik”. *İmgelem*, 245-263.
- Arslanel, A. Ö. (2011). “İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1-10.
- Arslanel, M. N. (2021). “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Kadınların Siyasal Hayata Katılımı”. *Enderun*, 5 (2), 196-208.
- Asoy, E. (2018). “Toplumsal Cinsiyet Ayrımı ve Cam Tavan Sendromu Üzerine Oyun Teorisi Modeli: Cam Tavanın Kırıldığı Oyun Dengesi”. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 85-95.
- Atak, H. (2011). “Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 163-213.
- Ataman, M. (2009). “Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti”. *Alternatif Politika*, 1-41.

- Atatürk Ansiklopedisi. (2024). Kadın Temsiliyeti ve 1935 Seçimleri. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kadin-temsiliyeti-ve-1935-secimleri/> adresinden 4.11.2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Atatürk Ansiklopedisi. (2024). Serbest Cumhuriyet Fırkası. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/serbest-cumhuriyet-firkasi/> adresinden 4.11.2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Atatürk Ansiklopedisi. (2024). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/terakkiperver-cumhuriyet-firkasi/> adresinden 4.11.2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Avcıl, C. (2020). “Kesişimsellik: Feminizmde Kapsam Genişlemesine Doğru”. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1290-1312.
- Aydemir, D. Özdemir, H. (2019). “Dördüncü Dalga Feminizm Üzerine”. *Social Sciences Studies Journal*, 1706-1711.
- Aydınoglu, N. (2015). “Kadın ve Dil”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 217-230.
- Baltacı, A. (2018). "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 231-274.
- Bayraktar, S. (2020). *Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Sembolik Şiddet Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, N. (2019). *Türkiye’de Kadın Hareketinin Kurumsallaşması: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beauvoir, S. d. (1967). *Kadın Bu Meçhul*. (Çev.: Canset Unan) İstanbul: Altın Kitaplar.
- Beauvoir, S. d. (2019). *İkinci Cinsiyet*. (Çev.: Gülnur Savran) İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Bem, S. L. (1993). *The Lenses Of Gender*. New Haven and Londra: Yale Univesity Press.

- Berber, Z. B. (2021). “Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliğini Giderme Yolları”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1215-1223.
- Berger, J. (1986). *Görme Biçimleri*. (Çev.: Yurdanur Salman). İstanbul: Metis.
- Berkday, F. (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis.
- Berkday, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis.
- Bourdieu, P. Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel Bir Antroloji İçin Cevaplar*. (Çev.: Nazlı Ökten). İstanbul: İletişim.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm*. (Çev.: Bediz Yılmaz). İstanbul: Bağlam.
- Budak, C. (2020). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Kamu Politikası Üretim Sürecinde Kadın Milletvekillerinin Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev.: Başak Ertür). İstanbul: Metis.
- Cinsiyet. (2024). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Ağustos Pazartesi, 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Chanter, T. (2022). *Toplumsal Cinsiyet*. (Çev.: Mehmet Erguva). Ankara: Fol .
- Çalışkan, E. M. (2022). “Osmanlı Modernleşme Döneminde Feminist Yaklaşımlar”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2687-2641.
- Çay, G. (2021). *Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Değişimi: Hemşirelik Mesleği Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çekiç, F. (2021). *Toplumsal Cinsiyet Temelli Kimlik İnşası: Erkeklik Kimliğinin Oluşumu, Tutum ve Davranışlar Üzerinde Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelikkol, İ. (2022). *Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları Ekseninde Toplumsal Cinsiyet, Cinsel Yönelimler ve Cinsiyetsizleştirme*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Davutoğlu, A. (2015). “Türkiye’de İkinci Dalga Feminizmin Etkisi ve Sosyal Siyaset Konferansları Dergisinde Gülten Kuta’nın İlk Kadın İstihdamı Makalesi”. *Dergipark*, 159-174.
- Demir, B. (2019). *İstanbul’da Kadın Muhtarlar*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, N. (2020). *Cinsiyetli Meslekler ve Sosyal Ayrımcılık: Hemşirelik Bölümü Erkek Öğrencilerinin Meslek Seçme Motivasyonları ve Staj Dönemi Tatminsizlikleri, Erzurum Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Din (2014). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ağustos Salı, 2024 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/din> adresinden alındı.
- Diyanet Kuran (2024). Nisa Suresi 11- 12. Ayeti Tefsiri Diyanet- Kuran <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/504/11-12-ayet-tefsiri> adresinden 11.08.2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Doğancı, H. K., Tuncay, T. (2020). “Tarihsel Süreçte Kadının Aile İçindeki Konumunun Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Temelinde Değerlendirilmesi”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1324-1351
- Doğru, D. (2023). “Türkiye’de Kadının Siyasal Haklarını Kazanması ve Siyasal Temsilde Karşılaşılan Sorunlar”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 247-293.
- Donovan, J. (2001) *Feminist Teori*. (Çev.: Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan) İstanbul: İletişim.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal Cinsiyet* . İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Egemen, E. E. (2023). “Marksist Feminist Teorinin İncelenmesi”. *Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 117-133
- Euronews. (2023). Siyasette kadın: Türkiye Kadın Bakan Oranında 42 ülke İçinde Son Sırada. <https://tr.euronews.com/2023/08/22/siyasette-kadin-turkiye-kadin-bakan-oraninda-42-ulke-icinde-son-sirada> adresinden 11.08.2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

- Ertem, B. (2010). *Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası*. 71-92.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev.: Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı.
- Göçgün, M., Yıldırım, T. (2016). “İdarenin Düzenleyici İşlemlerinde Eşitlik İlkesi”. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 36-60.
- Gökcan, M. (2018). *Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, F. (2017). “Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 245-256.
- Heywood, A. (2012). *Siyaset*. (Çev.: Bekir Berat Özipek, Bircan Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla). Ankara: Adres..
- Hoşaf, N. (2018). *Kadın Milletvekili Adaylarının Basında Temsili (7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 Genel Seçimleri)*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işık, M. F. (2022). “Feminizm Kim(ler) İçindir: Bell Hooks”. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1-12.
- İçli, G. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 134-143.
- İHUAM (2024). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. <https://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/> adresinden 27.11.2024 tarihinde erişilmiştir.
- İlter, N. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Gerilimleri Üzerinden Feminizmi Tartışmak*. (Yüksek Lisans Tezi). Mardin: Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İzmir, F. (2020). “Demokrasi ve Siyasal Katılım İlişkisi”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 273-281.
- Jenks, C. (2012). *Temel Sosyolojik Dikotomiler*. (Çev.: Ed: İhsan Çapcıoğlu). Ankara: Birleşik.

- Jones, S. J. (1998). *Contemporary Feminist Theories*. United Kingdom: Edinburg University Press.
- Kader. (2024) Kadın Adayları Destekleme Derneği <https://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/KADER-YATAY-KITAPCIK.pdf> 11.11.2024 tarihinde adresinden erişim sağlanmıştır.
- Karabay,O. Ş., Aydın D.G., Tunç, M., Kanbur,B. (2018). “The Effects of Social Gender Equality-Oriented Educational Activities and Materials on Gender Stereotypes of Children”. *International Journal of Educational Research Review*, 275-287.
- Karagöz, B. (2008). “Türkiye’de 1980 Sonrası Kadın Hareketinin Siyasal Temelleri ve "İkinci Dalga" Uğrağı”. *Memleket Siyaset Yönetim*, 168-190.
- Karataş, E. (2009). “Türkiye’de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri”. *Electronic Turkish Studies*, 1653-1673.
- Kanbur, Ş. O. (2018). “The Effects of Social Gender Equality-Oriented Educational Activities and Materials on Gender Stereotypes of Children”. *International Journal of Educational Research Review*, 275-287.
- Kapanadza, D. Ü. (2019). “Vygostky’nin Sosyo-Kültürel ve Bilişsel Gelişim Teorisi Bağlamında Türkçe Öğretiminin Değerlendirilmesi”. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 181-195.
- Kaplan, M. (2013). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergah.
- Kaval, M. (2016). “İlahi Dinlerde Kadın’ın Kıymet Problemi”. *Akademik Bakış Dergisi*, 306-324.
- Kazıcı, Z. (2020). “İslâm’da Kadın: (Bir Mukayese)”. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 57-7
- Keskin, F., Uluşan, A. (2016). “Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme”. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 48-69.
- Koray, M. (1991). *Günümüzdeki Yaklaşımlar Işında Kadın ve Siyaset*. Tüses.
- Kurnaz, Ş. (1991). “Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)”. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı .

- Kurt, A. (2014). *Küreselleşme Kapsamında Göç ve Emeğin Feminizasyonu (Kadınsallaşması) Trabzon Hizmet Sektöründe Yabancı Göçmen Kadın Emeği*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lakoff, R. (1973). "Language and Woman's Place". *Cambridge University Press*, 45-80.
- MacKinnon, C. A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. (Çev.: Türkan Yöney, Sabir Yücesoy), İstanbul: Metis.
- Matsumoto, D. (2001). *The Handbook Of Culture & Pscyhology*. New York: Oxford University Press.
- Millett, K. (1987). *Cinsel Politika*. (Çev.: Seçkin Selvi). İstanbul: Payel.
- Nasıroğlu, O. Ö. (2012). "Kişilik Gelişimi". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 566-589.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Notz, G. (2018). *Feminizm*. (Çev.: Sinem Derya Çetinkaya). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Onat, M. (2020). *Liberal Feminizm*. (Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Orkut, E. (2017). *Demokrat Parti Döneminde Göç, Kentleşme ve Kadın (1950-1960)*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öcal, A. T. (2021). "Türkiye'de İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği". *World Women Conference-II* (s. 813-825). Bakı: https://www.researchgate.net/publication/349553914_
- Ömeroğlu, Ö. İ. (2023). "Kadınların Siyasal Katılımı Konulu Çalışmalar Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz". *Kent Akademisi*, 1880-1906.
- Özalp, H. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset İlişkileri (Kadınların Siyasette Aday Olması ve Seçilmesinin Önündeki Engeller ve Çözüm Önerileri)*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztaş, E. (2004). "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 204-235.
- Öztekin, A. (2013). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal.

- Özkılıçcı, G., Uzun, İ. M. (2022). “Siyasal Katılım: Kadınların Siyasi Temsilinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi”. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 77-93.
- Özyurt, C. (2010). “Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Katılım Davranışları: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Balıkesir Örneği”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 289-320.
- Parsons, T. (1942). “Age and Sex in the Social Structure of the United States”. *American Sociological Association*, 604-616.
- Pehlivan, P. V. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 497-521.
- Sancar, S. (2011). *Birkaç Arpa Boyu... 21.Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Sar, E. (2021). “Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı ve Türkiye’de Yansımaları”. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 20-40.
- Scot, J. W. (1988). *Gender And The Politics Of History*. New York: Colombia University Press.
- Sevin, A. (2005). *Feminizm*. Ankara: İnsan.
- Sezer, A. (t.y). Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları. Ağustos Salı, 2024 tarihinde <https://ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/kadin.htm> adresinden alındı
- Sırma, M. (2023). *Diyarbakır’da Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Bakış Açıları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Sosyal Hizmet Uygulamalarına Yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Silsüptür, Ö. (2021). “Siyasal Katılım, Siyasal İletişim ve Medya”. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 163-172.
- Stoller, R. J. (1968). *Sex and Gender; On the Development of Masculinity and Femininity*. New York: Science House.

- Sumbas, A. (2015). "Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma". *İ.Ü. Siyasi Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 103-121.
- Şahin, M. (2019). "Kültür Aktarımında Toplumsal Cinsiyetin Rolü". *Akademik Hassasiyetler*, 233-249.
- Şenkal, Y. (2016). "Feminist Kuramlar Bağlamında Reklamda Kadın İmgesine Bakış". *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu*, 91-114.
- Taslaman, C. Taslaman, F. (2019). *İslam ve Kadın*. İstanbul: İstanbul.
- Taş, G. (2016). "Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme". *Akademik Hassasiyetler*, 163-175.
- TBMM. (2023). 28. Dönem Milletvekilleri Sandalye Dağılımı. Ağustos Salı, 2024 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/sandalyedagilimi> adresinden alındı
- Tekin, E. (2007). *1980 Sonrası Türkiye'de Feminizmin Görünümü*. (Yüksek Lisans Tezi) Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tong, R. P. (2006). *Feminist Düşünce*. İstanbul: Gündoğan.
- Topaloğlu, B. (2013). *İslam'da Kadın*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Topcan, Ö. (2010). *Yahudilik ve Hristiyanlık Din Geleneklerinde Toplumsal Cinsiyet*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuncay, H. K. (2020). "Tarihsel Süreçte Kadının Aile İçindeki Konumunun Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Temelinde Değerlendirilmesi". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1324-1351.
- TÜİK (2023). İstatistiklerle Kadın. Ağustos Salı, 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675> adresinden alındı
- TÜİK (2023). Ulusal Eğitim İstatistikleri. Ağustos Salı, 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2023-53444> adresinden alındı.
- Walters, M. (2009). *Feminizm*. (Çev.: Hakan Gür). Ankara: Dost Kitabevi.
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). "Doing Gender". *Jstor*, 125-151.

- William, B. K. (2000). "The Gender Relationship in Bourdieu's Sociology". *University of Wisconsin Press*, 53-67.
- Yapıcı, A. (2020). *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*. İstanbul: Çamlı
- Yetkin Report. (2024). Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu: Tam eşitlik için 134 yıl lazım <https://yetkinreport.com/2024/06/23/kuresel-cinsiyet-ucurumu-raporu-tam-esitlik-icin-134-yil-lazim/> adresinden 10.09.2024 tarihinde erişim sağlandı.
- Yılmaz, Ö. (2012). "Hristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49-65.
- Yılmaz, S. (2019). *Kadınların İş Hayatında Karşılaştıkları Cam Tavan Sendromu Üzerine Nitel Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız Inkılap*. İstanbul: Metis.

EKLER

TÜRKİYE'DE POLİTİK BİR AKTÖR OLARAK KADIN

Bu çalışma Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında, Doç. Dr. Sait GÜLSOY danışmanlığında yürütülmekte olup, nitel desenle tasarlanan bir çalışmadır. Çalışmanın yürütücülüğünü lisansüstü öğrencisi Nurcan SEÇER yapmaktadır. Bu kapsamda, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilecek ve çalışmanın sorularına cevap aranacaktır. İsmi vb. hiçbir kişisel soru sorulmayacaktır. Araştırma için önemli olan vereceğiniz yanıtların samimiyetidir. Elde edilen cevaplar yazıya geçirilip, bilimsel analize tabi tutulacak ve başka hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Çalışmanın etik izni 31.05.2024 tarihinde Atatürk Üniversitesi'nden alınmıştır.

Danışman: Doç. Dr. Sait GÜLSOY

Yürütücü: Nurcan SEÇER

İZİNLER

Gönüllü Onam	Evet ()	
Ses kaydı	Evet ()	Hayır ()
Fotoğraf	Evet ()	Hayır ()
Video	Evet ()	Hayır ()

BÖLÜM 1: Demografik Bilgiler

Cinsiyet	Kadın ()	Erkek ()
Yaşınız?		
Eğitim durumunuz?		
Mesleğiniz?		
Medeni durumunuz?		
Memleketiniz		
İkametiniz		

BÖLÜM 2: Kadın ve Siyaset

S1) Kadın kimdir? Nasıl anlatırsınız?

- Türkiye'de kadın sorunu var mı?
 - Kadın sorunu denince aklınıza ne gelmektedir?
- Kadının toplumsal yaşamda dezavantajlı veya ikincil konumda yer aldığını düşünüyor musunuz?
 - Evet, ise neden? Hayır, ise neden?
- Kadın ve erkek eşit midir?
 - Her konuda mı eşittir?
- Sizce kamusal alanda erkek ve kadın oranı eşit mi?
 - Böyle mi olmalı?
 - Kültür, din bu konuya ne der, siz nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Kadın ve erkek, siyasette eşit temsil edilmekte midir?
 - Hayır, ise kadın ve erkek neden siyasette eşit temsil edilememektedir?

S2) Kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmasını bir kadın/erkek olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Sizce siyaset ve siyasal katılım nedir?
- Erkeğin siyasetteki yeri ile kadının siyasetteki yerini karşılaştırsanız neler anlattırınız?
- Kadın veya erkek olmak siyasetin niteliğini değiştirir mi?
 - Evet, veya hayır ise nasıl değişti? ir veya değiştirmez?
- Siyasette erkek olmak avantaj sağlar mı?
 - Evet, ise ne gibi avantajlar sağlar? Siyasette erkek olmanın dezavantajı var mıdır?
- Siyasette kadın olmak avantajlı mıdır?
 - Dezavantajı var mıdır?

S3) Kadının siyasi faaliyetleri hakkında ki görüşleriniz nelerdir?

- Sizce kadınlar, siyasette aktif katılım sağlamalı mı?
 - Evet veya hayır ise nedenini açıkla mısınız?
- Kadının aktif siyasal varlığı, siyaset açısından bir fark yaratır mı?
 - Evet ise ne gibi bir farklılık yaratır?
 - Yoksa olmasa da olur mu?
- Bir partide kadınların da yer alması önemli midir?
 - Partiye ne gibi fayda sağlayabilirler?
 - Mitinglerde kadınların görünür olması bir artı mıdır?
 - Kapı kapı gezen kadınların olması parti için artı mıdır?

S4) Kadının siyasete olan ilgisi hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

- Türkiye’de kadın vekil oranları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Mecliste yer alan üç kadın milletvekili veya kadın bakan ismi söyleyebilir misiniz?
 - (Söyleyebilirse) Bu isimleri bilme sebebiniz nedir?
- Kadın vekillerin çalışmaları hakkında herhangi bir bilgiye sahip misiniz?
 - Evet ise bu çalışmalardan bahsedebilir misiniz?
- Bakanlıklarda kadın veya erkek olmak önemli mi? Neden önemli veya neden önemli değil açıkla mısınız?
- Örneğin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlarının genel olarak kadın seçilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Böyle olması daha mı iyi, bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz? Ya da Ekonomi Bakanının, erkek olması mı gerekir? Kadın, Ekonomi Bakanı olamaz mı? Evet veya hayır ise nedenini açıkla mısınız?
- Ülke siyasetinde uygulanan kota sistemi, kadınların siyasetteki görünürlüğünü gerçekten artırıyor mu?
- Sizce kadının siyasi faaliyetlerde bulunması, toplum olarak ya da kurumlar nezdinde engelleniyor mu?

BÖLÜM 3: Siyasi Organizasyonlar ve Kadın

S5) Kadın kolları nedir?

- Partiler açısından kadın kollarının önemi nedir?

- Kadın kolları ne gibi görev ve sorumlulukları üstlenmektedir?
- Partinizin kadın kolları çalışıyor mu? Ne gibi faaliyetlerde bulunuyor?
 - Yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Parti içinde neden erkek kolları yokken kadın kolları diye bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuş?
- Kadın kollarının imkânları partinin diğer birimleri içinde nasıl bir yerde?
 - Önemsenmekte mi? Kadın kollarında olmak prestijli mi?

S6/1) (Kadın kollarından kadınlara sorulacak sadece)

- Siz neden kadın kollarında görev almak istediniz?
- Kadın kollarında olmak size ne hissettiriyor?
 - Avantajı veya dezavantajı var mı?
- Sizin bu yapılanma içerisinde yeriniz ve öneminiz nedir?
- Kadın kollarına girerken bir amacınız var mıydı?
 - Evet ise bu amacınız gerçekleştirebildiniz mi?

S6/2) (Erkeklere sorulacak)

- Eşiniz veya kız çocuğunuz gibi bir yakınınız, kadın kollarında siyaset yapsa ne düşünürsünüz? Neden?
 - Ona tavsiyeleriniz ne olur, hangi konularda teşvik eder, hangi konularda ikaz edersiniz?

S7) Partinizin sadece kadına yönelik çalışmaları var mı?

- Varsa bu çalışmaların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

S8) Partinizin kadın kolları üyeleri ile sık sık bir araya geliyor mu?

- Evet ise bir araya gelince ne yapıyorsunuz?
- Konuşulan konular sohbet havasında mı yoksa ciddi bir toplantı havasında mı gerçekleşiyor?
 - Yapılan etkinliklerin gün ortamına benzer özellikler yansıttığını düşünüyor musunuz?
 - Size göre önemli olan o birliktelik ortamı mı yoksa konuşulan konu mu?

BÖLÜM 4: Geçmiş, Siyasi Figürler ve Kadın

S9) Siyasette örnek aldığınız siyasi bir kadın figür var mı?

- Yok ise neden?
- Var ise neden bu ismi örnek aldığınızı açıklar mısınız?

S10) Kadın başbakanı olan nadir ülkelerden biriyiz. Dünya siyasetine baktığımızda halen daha pek çok ülkede kadın bir üst yönetici olmamış. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Ülkenin başında kadın bir başkan olması kadının siyasete olan bakış açısında bir değişiklik yaratır mı?

S11) Siyasette bir kadının başarılı olması neye bağlıdır?

- Eski bir siyasinin akrabası olması
- Ünlü birisi ya da akrabası olması
- Öne çıkan dini, etnik vb. bir kimliği olması
- Kendi aldığı eğitimi veya mesleki başarısı
- Güzellik de etkili midir?
- Yaş siyaset yapmak için önemli bir etken midir?
- Size göre evli bir kadın mı yoksa bekâr bir kadın mı daha olumlu bir siyasi figürdür? Neden?

- Kadının siyasette yer alması sınıfsal mıdır? Eğitimli ve yoksul olmayan bir kadının siyaset sahnesine çıkması daha mı kolaydır?

S12) İtalya'nın şu anki başbakanı Giorgia Meloni hakkında ne söylersiniz, nasıl bir karakter, nasıl bir siyasetçi, fikriniz nedir?

- Jacinda Ardern ismini hiç duydunuz mu? Müslümanlara yönelik Yeni Zelanda'da yapılan cami saldırısını anımsıyor musunuz? Ardern'in tavrı hatırlınızda mı?
- Almanya'nın eski devlet başkanı Angela Merkel siyasi aktör olarak oldukça popüler bir isimdi. Angele Merkel hakkında ne söylersiniz, nasıl bir karakter, nasıl bir siyasetçi, fikriniz nedir?
- Margaret Thatcher İngiltere'nin eski ve oldukça meşhur başbakanıydı. Hakkında ne söylersiniz, nasıl bir karakter, nasıl bir siyasetçi, fikriniz nedir?

S13) Eş başkanlık sistemi hakkında ne düşünüyorsunuz?

BÖLÜM 5: Örnek Olaylarla Kadın ve Siyaset

(S14) Kadının siyasi bir aktör olarak ele alındığı, örnek olay hatırlıyor musunuz?

- Evet ise paylaşır mısınız?

Katılımınız için teşekkür ediyoruz.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Nurcan SEÇER
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	